ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

# กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับสภาวะความยากจนในประเทศไทย ได้เรียบเรียงและจัดพิมพ์สำเร็จโดยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนค่าใช้จ่าย จากศูนย์วิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และได้รับการบริการด้านข้อมูลและรายงานการวิจัยจากสภาวิจัยแห่งชาติ และหอสมุดของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ที่ปรากฏชื่ออยู่ในภาคผนวก

ในโอกาสนี้กระผมขอกราบขอบคุณอย่างสูงต่อสถาบันและบุคคลที่ให้ความเมตตากรุณาตั้งแต่เริ่มต้นทำวิจัยเรื่องนี้ได้ลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อแนะนำแก่ผู้วิจัย ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ เลียวประไพ และรองศาสตราจารย์ ดร.สรชัย พิศาลบุตร รวมทั้งบุคลากรของศูนย์วิจัยทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือในการสืบค้นข้อมูล จัดพิมพ์ต้นฉบับและให้ข้อคิดเห็นในการวิจัยอันเป็นประโยชน์และวิทยาทานแก่ผู้วิจัยซึ่งจะสำนึกถึงพระคุณตลอดไป

นายสุเทพ พันประสิทธิ์

ศูนย์วิจัย

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

1 ธันวาคม 2543

339.46072
ส781ก
33B0141354
Title: การวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับสภาวะความยากจนในประเทศไทย
หอสมุดและศูนย์สนเทศ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

**ชื่อเรื่อง :** การวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับสภาวะความยากจนในประเทศไทย

**ผู้วิจัย :** นายสุเทพ พันประสิทธิ์ **สถาบัน :** มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

**ปีที่พิมพ์ :** 2543 **สถานที่พิมพ์ :** มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

**แหล่งที่เก็บรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์**

: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ **จำนวนหน้า** 125 หน้า

**คำสำคัญ :** ความยากจน **ลิขสิทธิ์ :**.....

เลขทะเบียน 0141354
วันลงทะเบียน 24 พ.ค 2544
เลขเรียกหนังสือ 339.4603172
ส781ก
ส2

**บทคัดย่อ**

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับสภาวะความยากจนในประเทศไทย **มีวัตถุประสงค์** (1) เพื่อวิเคราะห์จำนวนของงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความยากจนของชุมชนแออัดในเมือง และหมู่บ้านชนบทจำแนกตามสถาบันวิจัย ช่วงเวลา พื้นที่ที่ทำวิจัย รวมทั้งแหล่งทุนและแหล่งเผยแพร่การวิจัย (2) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของงานวิจัยและบทความอันได้แก่ ลักษณะของข้อความรู้ของงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม รวมทั้งความ-หมาย วัตถุประสงค์ และแนวคิดในการวิจัย (3) เพื่อวิเคราะห์ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายและมาตรการของผู้วิจัย และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาความยากจน **วิธีการวิจัย**ใช้วิธีการวิจัยเอกสารที่พิมพ์เผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ ระหว่างปี พ.ศ.2523-2543 โดยการวิเคราะห์ประเด็นที่ปรากฏ คือ ลักษณะของการวิจัย วิธีการวิจัย แหล่งผลิต แหล่งเผยแพร่ แหล่งทุนอุดหนุน วัตถุประสงค์ ข้อความรู้ แนวคิดในการแก้ปัญหาความยากจนและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญาความยากจน **ผลการวิจัย** จากการวิเคราะห์รายงานการวิจัยเกี่ยวกับความยากจนและการกระจายรายได้ 88 เรื่อง และการวิจัยเกี่ยวกับชุมชนแออัด ซึ่งเป็นกลุ่มคนยากจนในเมือง 89 โครงการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลิตงานวิจัยมากที่สุด 22 โครงการ สภาวิจัยแห่งชาติเป็นแหล่งเผยแพร่งานวิจัยมากที่สุด 147 โครงการ แหล่งทุนสนับสนุนเป็นทุนส่วนตัวมากที่สุด 56 โครงการ เพราะงานวิจัยเป็นวิทยานิพนธ์จำนวนมาก กลุ่มประชา-กรเป็นชาวชุมชนแออัดมากที่สุด 31 โครงการ การสุ่มตัวอย่างแบบง่ายมากที่สุด 23 โครงการ พื้นที่ที่ใช้ในการทำวิจัยคือ กรุงเทพมหานครมากที่สุด 72 โครงการ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามมากที่สุด 62 โครงการ ผลงานวิจัยเกิดมากที่สุดในช่วงปี พ.ศ.2525-2531 จำนวน 47 โครงการ

**ข้อความรู้ที่ได้จากการวิจัย : รูปแบบการแก้ไขปัญหา** ซึ่งมีวิธีการดังนี้ (1) การแก้ปัญหาความยากจนในระดับหมู่บ้าน โดยจะเน้นในกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยโดยเริ่มในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งในการแก้ปัญหานั้นควรจะมีการส่งเสริมให้มีการกระจายรายได้ให้คนมีงานทำ มีการยกระดับฐานะคนระดับล่างให้สูงขึ้น (2) การแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรไทย โดยทางรัฐบาลจะต้องเข้า

ไปช่วยเหลือทางด้านผลผลิตของเกษตรกร เพื่อช่วยเหลือทางด้านราคาผลผลิตทางการเกษตร (3) การแก้ปัญหาความยากจนของครอบครัวและชนบท ซึ่งควรจะมีการส่งเสริมทางด้านการศึกษาของบุตร และควรจะมีการให้บริการทางด้านสาธารณสุขขั้นมูลฐานเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวและประชากรในชนบท (4) การจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมในระดับหมู่บ้าน เพื่อจะเป็นการแก้ปัญหาความยากจนในบางท้องที่ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มกัน และทำกิจกรรมร่วมกัน (5) การพัฒนาศักยภาพให้แก่ทรัพยากรมนุษย์ระดับล่าง โดยจะให้มีการส่งเสริมการศึกษา และมีการกระจายรายได้

**สาเหตุของความยากจน** (1) ประชากรส่วนใหญ่ยังไม่มีงานทำ (2) ระดับรายได้ของประชากรส่วนใหญ่ไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพ (3) คนในชนบทส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มักถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง (4) คุณภาพของคนในระดับล่างในด้านต่าง ๆ ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ (5) ความยากจนในครอบครัวของคนในชนบท (6) การสูญเสียที่ดินทำกินของคนในชนบท (7) การเข้าไปช่วยเหลือของรัฐยังไม่ทั่วถึง **ประเภทของวัตถุประสงค์การวิจัย** (1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานและผลการดำเนินงานตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนในหมู่บ้านต้นแบบ (2) เพื่อวิเคราะห์สาเหตุความยากจนของประชาชน (3) เพื่อทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (4) เพื่อศึกษาความแตกต่าง และหาจุดเชื่อมโยงระหว่าง โครงการแก้ปัญหาความยากจน (5) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (6) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (7) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะที่ เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้าน (8) เพื่อศึกษาถึงระดับความพึงพอใจของหัวหน้าครัวเรือนสมาชิกต่อโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (9) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของหัวหน้าครัวเรือนสมาชิกต่อโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (10) เพื่อเป็นข้อเสนอแนะโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (11) เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้น รวมทั้งปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและ คุณภาพชีวิต (12) เพื่อศึกษาถึงผลของการดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน

Title : An Analysis of Studies of Poverty Condition in Thailand

Researcher : Mr.Sutep Punpasit

Institution : Dhurakijpundit University

Year of Publication : 2000

Publisher : Dhurakijpundit University

Sources : Dhurakijpundit University

No. of page : 125 page

Keyword : Poverties

Copy right : .....

## Abstract

An Analysis of Studies of Poverty Condition in Thailand. **The objectives** of the research were to study (1) Analysis of amount of academic work relating to community poverty in the city and village which classified by institution time area fund and publishing company (2) Analysis of utilized knowledge including definition of poverty , objectives of the research and conceptual framework of the research (3) Analysis of policies and of the researcher and government agencies which solve poverty problem. **Methodology** of the research was to documentary research published during the year 1980-2000 with **Content analysis** of research type methodology sources publisher agent objective knowledge and hypothesis. The results of the study are the following research relating to poverty and the distribution of income 88 research projects in slum ; in the city 89 projects.. Chulalongkorn University was the most of producer 22 project, NRC published the most (147 projects) and individual fund have 56 project. Because a lot of researches are graduates' thesis , population in slum had more than 31 projects .Using the simple random sampling technique in 23 projects, and 72 projects were Bangkok Metropolitan. Using questionnaires mostly 62 project. 47 projects mostly occurs during 1982-1988. **Type of knowledge was** poverty solving of Thai people and Thai poverty from lower than minimum of autonomous consumption expenditure and them desperation. (1) Poverty problem solving of village people who have low income in the south east region and to improve the equality of Income. (2) Thai Farmer's poverty

problem solving of Government sector was to increase production and price of agricultural products (3) Solving House hold and rural poverty need to get education and health care service. (4) Creating group activities in the village. (5) Developing potential of Human resources and distribution of income. Causes of the poverty are as the followings: (1) Unemployment of Labor force. (2) Law of disposable income. (3) Agriculture of profession. (4) Men with low quality. (5) Poverty of house hold. (6) They lost land of agriculturein rural (7) Security of government subsidies. The objectives of the research (1) Studies of operation and result of poverty solving in the community or village. (2) Analysis of causes of poverty in North Eastern of Thailand (3) Factors influence on poverty solving problem project (5) Study of Village committee participation from poverty solving problem project. (6) Study relating to correlation of participation of village committee (7) Study of problems, limitations and suggestions about participation of village committee (8) Study of preference of chief of house hold in poverty problem solving project. (9) Study relating to factor of preference of chief of house hold in poverty problem solving project. (10) Suggestion of efficient developed project (11) Study of result , limitation of operation and quality of life (12) Study of operation result from poverty problem solving profect.

# สารบัญ

หน้า


บทคัดย่อ

กิตติกรรมประกาศ

สารบัญ

สารบัญตาราง

สารบัญภาพ

**บทที่ 1** สถานภาพการศึกษาความยากจนในประเทศไทย 1

ความสำคัญของประเด็นการวิจัย 1

วัตถุประสงค์การวิจัย 3

ขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัย 3

ผลที่คาดว่าจะได้รับ 5

เค้าโครงของรายงานการวิจัย 5

ประเภทของข้อความรู้ ของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจน 9

ประเภทของวัตถุประสงค์การวิจัย 10

จำนวนการศึกษาชุมชนแออัด 11

**บทที่ 2** แนวคิด ความหมาย การวัดและประเมินความยากจน 28

แนวคิดความยากจนสัมบูรณ์ และแนวคิดความยากจนสัมพัทธ์ (Absolutism and Relativism) 28

แนวความคิดปรนัยนิยมและอัตนัยนิยม (Objectivism and Subjectivism) 29

แนวคิดปัจเจกนิยมและแนวคิดโครงสร้างนิยม (Individualism and Structuralism) 29

แนวคิดความยากจนในสาขาวิชาการต่าง ๆ 29

นิยามความหมายของความยากจน 30

การวัดความยากจน 30

เส้นความยากจน Poverty Line 32

วิธีการศึกษาระดับรายได้เสมอตัว 34

การประเมินความยากจนจากความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) 35

ดัชนีชี้วัดความยากจนจากรายงานการประเมินผลโครงการแก้ปัญหาความยากจน 2540 36

ตัวชี้วัด จปฐ. ที่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย 14 ตัวชี้วัด ปี พ.ศ.2541 38

# สารบัญ (ต่อ)


| | หน้า |
|---|---|
| การประเมินความยากจนระดับจังหวัดจากการวิเคราะห์ดัชนีความขัดสนรวม | 39 |
| ดัชนีความขัดสนรวม 12 จังหวัดที่มีดัชนีความขัดสนรวมระบุว่ามีความขัดสนมากที่สุด | 41 |
| **บทที่ 3** แนวคิดสาเหตุของความยากจน | 43 |
| ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กับการอธิบายสาเหตุความยากจน | 44 |
| ทฤษฎีการพัฒนากับการอธิบายถึงสาเหตุของความยากจน | 45 |
| ทฤษฎีพึ่งพากับสาเหตุแห่งความยากจน | 46 |
| ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานกับสาเหตุความยากจน | 47 |
| ลักษณะและสาเหตุของความยากจนในประเทศด้อยพัฒนา | 48 |
| สาเหตุแห่งความยากจนในชนบท | 48 |
| สรุปสาเหตุที่ทำให้ความยากจนในชนบทเพิ่มขึ้นจากผลการวิจัยของ ขัตติยา กรรณสูต | 49 |
| สาเหตุความยากจนของชาวชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ | 49 |
| สาเหตุของความยากจนในระดับหมู่บ้านในจังหวัดสงขลา | 50 |
| สรุปสาเหตุของความยากจนตามความเห็นของหัวหน้าครอบครัวยากจน ซึ่ง อุดม โฆษิต วิจัย | 51 |
| สาเหตุความยากจนของคนในชุมชนเมือง | 53 |
| สาเหตุของการขยายตัวของแหล่งชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร | 53 |
| **บทที่ 4** แนวคิดในการแก้ปัญหาความยากจน | 55 |
| ยุคต้นของโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-2 (พ.ศ.2504-2509) | 55 |
| ยุคกลางของการแก้ไขปัญหาความยากจนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 2-5 (พ.ศ.2510-2529) | 56 |
| ยุคปัจจุบันของการแก้ไขปัญหาความยากจนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5-8 (พ.ศ.2530-ปัจจุบัน) | 59 |
| เทคโนโลยีกับความยากจน | 61 |
| บทบาทของสถาบันการศึกษาชั้นสูงในการลดความยากจนในชนบท | 62 |
| แนวทางแก้ปัญหาความยากจนในประเทศไทย | 62 |


DPU

# สารบัญ (ต่อ)


| | หน้า |
|---|---|
| **บทที่ 5** หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาความยากจน | 71 |
| หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและการกระจายได้ | 71 |
| สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) | 72 |
| สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ | 73 |
| กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย | 75 |
| สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย | 77 |
| การเคหะแห่งชาติ | 78 |
| สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง | 78 |
| บทบาทรัฐบาลในการช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคม | 81 |
| ข้อสังเกตบางประการของการแก้ไขความยากจน | 104 |
| บรรณานุกรม | |
| ภาคผนวก | |


DPU

# สารบัญตาราง


| | | หน้า |
|---|---|---|
| ตารางที่ 1-1 | สัดส่วนและจำนวนคนจน | 2 |
| ตารางที่ 1-2 | สัดส่วนคนจนจำแนกตามพื้นที่ | 2 |
| ตารางที่ 1-3 | สัดส่วนคนจำแนกตามภาค | 3 |
| ตารางที่ 1-4 | ร้อยละของรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจนในช่วงปี พ.ศ. 2533 – 2543 จำแนกตามคำสำคัญ | 6 |
| ตารางที่ 1-5 | ประเภทของการวิจัย | 6 |
| ตารางที่ 1-6 | จำนวนงานวิจัยเกี่ยวกับความยากจนปี พ.ศ.2533-2543 จำแนกตามปี พ.ศ. | 7 |
| ตารางที่ 1-7 | จำแนกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจนปี พ.ศ.2533-2543 จำแนกตามสถาบันที่เป็นแหล่งเผยแพร่การวิจัย | 8 |
| ตารางที่ 1-8 | พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยเกี่ยวกับความยากจน | 8 |
| ตารางที่ 1-9 | จำนวนผลการวิจัยจำแนกตามแหล่งผลิตผลงานวิจัยชุมชนแออัด | 12 |
| ตารางที่ 1-10 | แหล่งสนับสนุนเงินทุนในการทำวิจัย | 13 |
| ตารางที่ 1-11 | ประเภทของการวิจัย | 14 |
| ตารางที่ 1-12 | กลุ่มประชากรในการทำวิจัย | 15 |
| ตารางที่ 1-13 | การสุ่มตัวอย่างจากรายการวิจัยชุมชนแออัด | 16 |
| ตารางที่ 1-14 | สถานที่ที่ใช้ในการทำวิจัย | 17 |
| ตารางที่ 1-15 | การเก็บรวบรวมข้อมูล | 18 |
| ตารางที่ 1-16 | จำนวนผลงานวิจัยและการเปลี่ยนแปลงจำนวนผลงานวิจัยระหว่าง พ.ศ.2525-2531 และ พ.ศ.2532-2541 จำแนกตามแหล่งผลิต | 19 |
| ตารางที่ 1-17 | จำนวนผลงานวิจัยและการเปลี่ยนแปลงจำนวนผลงานวิจัย ระหว่าง พ.ศ.2525-2531 และ พ.ศ.2532-2541 จำแนกตามประเภทของข้อความรู้ | 20 |
| ตารางที่ 1-18 | แสดงรายชื่อผลงานวิจัยในข้อความรู้ รูปแบบที่ตั้งและการขยายตัวของชุมชนแออัด จำนวน 13 โครงการ จำแนกตามช่วงเวลาที่พิมพ์เผยแพร่ | 22 |
| ตารางที่ 1-19 | แสดงรายชื่อผลงานวิจัยในข้อความรู้ปัญหาและความต้องการของผู้อาศัยในชุมชนแออัด จำนวน 15 โครงการ จำแนกตามช่วงเวลาที่พิมพ์เผยแพร่ | 23 |
| ตารางที่ 1-20 | แสดงรายชื่อผลงานวิจัยในข้อความรู้การปรับปรุงชุมชนแออัด จำนวน 60 โครงการ จำแนกตามช่วงเวลาที่พิมพ์เผยแพร่ | 24 |
| ตารางที่ 2-1 | ความต้องการขั้นต่ำของปัจเจกบุคคล ตามอายุและเพศที่แตกต่างกันรายภาค บาทต่อเดือน ณ เดือนมีนาคม 2541 | 33 |


DPU

## สารบัญตาราง (ต่อ)


| | | หน้า |
|---|---|---|
| ตารางที่ 2-2 | องค์ประกอบดัชนีความขัดสนรวม | 40 |
| ตารางที่ 4-1 | การแสดงระดับรายได้ต่อบุคคลธรรมดาในสาขาอาชีพสำคัญ ในปี พ.ศ.2519 | 56 |
| ตารางที่ 4-2 | อัตราความขาดแคลนในปัจจัยการดำรงชีพเฉพาะที่น่าสนใจ | 66 |
| ตารางที่ 5-1 | เส้นความยากจนสัดส่วนและจำนวนคนจน | 71 |
| ตารางที่ 5-2 | จำนวนคนจนมาก จนน้อย และเกือบจน | 72 |
| ตารางที่ 5-3 | ตารางเปรียบเทียบจำนวนคนยากจนช่วงก่อนและหลังเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ | 81 |
| ตารางที่ 5-4 | โครงการที่ให้ความช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ | 83 |


DPU

# สารบัญภาพ


| | | หน้า |
|---|---|---|
| แผนภูมิที่ 1 | โครงสร้างดัชนีความขัดสนรวม | 39 |


DPU

# บทที่ 1

# สถานภาพการศึกษาความยากจนในประเทศไทย

## ความสำคัญของประเด็นการวิจัย

ถึงแม้ว่าในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยจะมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ที่ดี และมีความมั่นคั่งของชนชาติดีกว่าประเทศในเอเชียหลายประเทศ เพิ่งจะมาชะลอตัวในปี พ.ศ. 2539-2542 แต่ความยากจนของคนไทยกลับมีจำนวนมากขึ้นทั้งในชนบทและในเมือง กล่าวคือ ช่วงเวลาที่เศรษฐกิจรุ่งเรืองความยากจนในเมืองจะเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะเมื่อช่วงเศรษฐกิจขยายตัวการลงทุนของภาคอุตสาหกรรมขยายเพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดการจ้างงานในอุตสาหกรรมการผลิตและอุตสาหกรรมบริการมีความต้องการแรงงานมากขึ้น แรงงานและคนในชนบทอพยพเข้ามาหางานทำในเขตเมืองและกรุงเทพฯ ทั้งหมดนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงของภาวะความยากจนจากชนบทสู่เมือง และกลับกันในช่วงปี พ.ศ. 2539-2542 เป็นช่วงที่เศรษฐกิจเกิดการชะลอตัวจนถดถอย แรงงานและคนชนบทที่อยู่ในเขตเมืองและกรุงเทพมหานครถูกเลิกจ้างกลับกลายเป็นคนว่างงานก่อนวัยเกษียณอายุ จำต้องอพยพกลับภูมิลำเนาเดิมบ้างหรือบางรายย้ายถิ่นไปทำงานในภาคการเกษตร จึงทำให้ความยากจนกระจายจากเขตเมืองไปสู่ชนบท

ภาวะความยากจนในประเทศไทยเป็นปัญหาเศรษฐกิจมายาวนานจนมีการกล่าวว่าเป็นความยากจนดักดาน และเกิดอาการกำเริบอย่างรุนแรงเมื่อประเทศไทยเกิดวิกฤติเศรษฐกิจขณะนี้ ซึ่งส่งผลความเป็นอยู่ของประเทศคนไทยที่ยากจนในชนบทและในเมือง จากตารางที่ 1 จะพบว่าความยากจนของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลงและต่ำสุดในปี 2539 มีจำนวนคนที่รายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน 6.8 ล้านคน ในสัดส่วนของคนจนเพื่อเปรียบเทียบกับคนระดับรายได้อื่น ๆ ร้อยละ 11.4 หลังจากนั้นมีต่อมาสัดส่วนของความยากจนกลับสูงขึ้นเป็นร้อยละ 13.0 และมีความต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และถ้ามาพิจารณาคนจนในชุมชนเมืองเปรียบเทียบชนบทแล้วดูตารางที่ 1-2 การลดลงและเพิ่มขึ้นของความยากจนในชนบทรวดเร็วและในสัดส่วนที่สูงกว่าชุมชนเมือง (เทศบาลและสุขาภิบาล) อย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2539-2541 การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนคนจนในชุมชนเมือง (เขตสุขาภิบาล) ร้อยละ 1.7 (ในเขตเทศบาลสัดส่วนของคนจนกลับลดลงร้อยละ 0.2 แต่ในชนบทสัดส่วนของคนจนกลับเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.4

จากการวิเคราะห์นี้จะพบว่าคนจนในชนบทกลับไปยากจนหมือนในอดีตเพิ่มขึ้นมากขึ้น หรือความยากจนได้เคลื่อนย้ายจากเมืองในไปสู่ชนบทที่เพิ่มขึ้น เพราะพิษภัยทางเศรษฐกิจอันเกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศที่ยังไม่คลี่คลาย ตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่าสัดส่วนของคนจนอยู่ในส่วนไหนของประเทศมากที่สุด คำตอบ คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีสัดส่วนของคนจนสูงกว่าภาคอื่น ๆ มาตลอด และแตกต่างจากกรุงเทพมหานครถึงร้อยละ 23.4 ซึ่งจากการวิเคราะห์เบื้องต้นตามตารางข้อมูลความยากจนของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและยากจนส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในชนบท

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ในกรุงเทพมหานครที่มีสัดส่วนคนจนร้อยละ 0.6 แม้จะเป็นสัดส่วนที่ต่ำที่สุดในบรรดาภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ก็ยังแสดงว่าคนจนในกรุงเทพ ฯ ยังคงมีอยู่ และอยู่ในชุมชนแออัดในเขตต่างๆ ของกรุงเทพ ฯ ที่รอการแก้ไขช่วยเหลือ

แม้ว่าความยากจนยังคงปรากฏอยู่ทั่วไปอย่างถาวรและยั่งยืนแต่การแก้ปัญหาของรัฐบาลกลางและรัฐบาลในท้องถิ่นยังคงคลำเป้าการพัฒนาเพื่อช่วยให้ประชากรที่ยากจนหลุดพ้นจากความอัตคัดขัดสนไม่ได้ทั้ง ๆ ที่ทุ่มเททรัพยากรจำนวนมากในการแก้ปัญหาความยากจนในชนบทแต่ยังมีเหตุการณ์การชุมนุมของสมัชชาคนจนเพื่อเรียกร้องเรื่องต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจึงแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาของรัฐยังไม่ตรงกับประเด็นที่ผู้ยากไร้ต้องการ ความจำเป็นต้องใช้พลังปัญญาของนักคิดนักวิชาการชี้แนะชี้นำจึงต้องมีอย่างต่อเนื่อง เพียงพอและสมบูรณ์แบบ ปรากฏการเหล่านี้จึงทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาสถานภาพการวิเคราะห์และวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจนในประเทศในช่วงสองทศวรรษแห่งการพัฒนา

ตารางที่ 1-1 สัดส่วนและจำนวนคนจน

| ปี | สัดส่วนคนจน ( ร้อยละ ) | จำนวนคนจน ( ล้านคน ) |
|---|---|---|
| 2531 | 32.6 | 17.9 |
| 2533 | 27.2 | 15.3 |
| 2535 | 23.2 | 13.5 |
| 2537 | 16.3 | 9.7 |
| 2539 | 11.4 | 6.8 |
| 2541 | 13.0 | 7.9 |

ตารางที่ 1-2 สัดส่วนคนจนจำแนกตามพื้นที่

| ปี | เทศบาล (%) | สุขาภิบาล (%) | ชนบท (%) |
|---|---|---|---|
| 2531 | 8 (100.0) | 21.8 (100.0) | 40.3 (100.0) |
| 2533 | 6.9 (86.2) | 18.2 (83.5) | 33.8 (83.9) |
| 2535 | 3.6 (45.0) | 12.7 (52.3) | 29.7 (73.6) |
| 2537 | 2.4 (30.0) | 9.6 (44.0) | 21.2 (52.6) |
| 2539 | 1.6 (20.0) | 5.8 (26.6) | 14.9 (37.0) |
| 2541 | 1.4 (17.5) | 7.5 (34.4) | 17.3 (42.9) |

**ตารางที่ 1-3** สัดส่วนคนจำแนกตามภาค

| ปี | กลาง | เหนือ | ตะวันออกเฉียงเหนือ | ใต้ | กรุงเทพและปริมณฑล |
|---|---|---|---|---|---|
| 2531 | 26.6 | 32.0 | 48.4 | 32.5 | 6.1 |
| 2533 | 22.3 | 23.2 | 43.1 | 27.6 | 3.5 |
| 2535 | 13.3 | 22.6 | 39.9 | 19.7 | 1.9 |
| 2537 | 9.2 | 13.2 | 28.6 | 17.3 | 0.9 |
| 2539 | 6.3 | 11.2 | 19.4 | 11.5 | 0.6 |
| 2541 | 7.6 | 9.1 | 24.0 | 14.6 | 0.6 |

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2543

**วัตถุประสงค์การวิจัย**

การวิจัยโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สถานภาพการศึกษา เกี่ยวกับความยากจนในประเทศในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โดยวิเคราะห์ลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์จำนวนของงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความยากจนของชุมชนแออัดในเมืองและหมู่บ้านในชนบท จำแนกตามสถาบันวิจัย, ช่วงเวลา , พื้นที่ ที่ทำวิจัย
2. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของงานวิจัยและบทความอันได้แก่
   2.1 ลักษณะข้อความรู้ของงานวิจัยที่เป็นประโยชน์แก่สังคม อันได้แก่ ความหมาย วัตถุประสงค์ แนวคิดใน การวิจัย
   2.2 วิเคราะห์ถึงวิธีการรวบรวมข้อมูลของผลงานวิจัยในแต่ละเรื่อง
   2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยแต่ละเรื่องรวมถึงดัชนีวัดความยากจน
3. - เพื่อวิเคราะห์ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายและมาตรการของผู้วิจัย และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาความยากจน

**ขอบเขตและวิธีดำนินการวิจัย**

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเอกสารโดยวิเคราะห์จากเอกสารที่พิมพ์เผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ ปี พ.ศ. 2523-2543 โดยวิเคราะห์ประเด็นที่ปรากฏดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ประเภทของเอกสาร ได้แก่ การวิจัยระดับมหภาคและจุลภาค บทความวิชาการ บทความวิเคราะห์วิจารณ์ ข้อสรุปจากการประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญเศรษฐกิจและสังคม
2. วิเคราะห์ประเด็นของการวิจัย และแนวคิดของเจ้าของบทความ
3. วิเคราะห์วิธีการวิจัย ของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจน
   3.1 การรวบรวมข้อมูลจากการสืบค้นจากฐานข้อมูลในห้องสมุดของสถาบันต่าง ๆ

3.2 เครื่องมือชี้ที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบวิเคราะห์ที่กำหนดขึ้นตามวัตถุประสงค์ 46 แห่ง

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกตามแหล่งงานวิจัยและผู้วิจัย การวิจัยตัวแปร สมมติฐาน ปัจจัยสาเหตุ

3.4 ตัวแปรและสมมุติฐานการวิจัย

3.5 ตัวชี้วัดหรือปัจจัยที่บ่งชี้หรืออธิบายความยากจน

3.6 ข้อความรู้เสนอแนะที่จะชี้นำรัฐบาล หรือแนวคิดในการพัฒนาของนักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจและสังคม

4. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ งานวิจัยของนักวิชาการ นักวิจัย นักวิเคราะห์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่เผยแพร่และเสนอ 48 สถาบัน สำนักงาน / สำนักงานคณะกรรมการและกระทรวง ดังรายละเอียดในภาคผนวก 1

5. ความหมายของคำที่ใช้ในการวิจัย

5.1 ความยากจน หมายถึง นัยยะ 2 ประการ คือ

5.1.1 <u>ความอัตคัตในการครองชีพ</u>

ความอัตคัตในการครองชีพ ได้แก่สภาพของการครองชีพ ที่มีลักษณะหาเช้ากินค่ำหรือการครองชีพที่มีประทังไปวันหนึ่ง ๆ ได้แก่ ภาวะที่ประชาชนมีรายได้ไม่เพียงพอในการครองชีพ โดยเชื่อว่ามีระดับของการบริโภคขั้นต่ำ ขั้นหนึ่งที่เพียงพอแก่การประทังชีวิต หรือการดำรงชีวิตด้านสรีรวิทยา บุคคลที่มีรายได้ต่ำกว่าระดับนี้ถือว่าเป็นผู้มีฐานะยากจน การกำหนดระดับความยากจนตามแนวความคิดนี้จึงยึดหลักเกณฑ์ทางด้านโภชนาการ โดยเน้นเฉพาะความต้องการประเภทอาหารขั้นต่ำของมนุษย์เป็นประการสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าเกณฑ์ในการกำหนดระดับรายได้ที่ยากจนดังกล่าว ถ้าพิจารณาอย่างผิวเผินจะไม่มีปัญหา แต่แท้จริงแล้วจะมีปัญหาบางประการเพราะเหตุว่า ระดับความต้องการอาหารขั้นต่ำเพื่อประทังชีวิตให้อยู่รอดมิได้มีอยู่เพียงระดับเดียวเท่านั้น แต่มีอยู่หลายระดับ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรกระดับความต้องการอาหารขั้นต่ำเพื่อประทังชีวิตให้อยู่รอดจะแตกต่างไปตามขนาดและรูปร่างของแต่ละบุคคล บุคคลที่มีรูปร่างสูงใหญ่ย่อมต้องการปริมาณอาหารมากกว่าบุคคลที่มีรูปร่างเล็ก ประการสุดท้าย ระดับความต้องการอาหารขั้นต่ำยังคงแตกต่างกันไปตามปริมาณ และลักษณะของงานที่บุคคลทำ บุคคลที่มีรูปร่างเท่ากัน ถ้าหากทำงานแตกต่างกันก็ย่อมจะมีความต้องการอาหารขั้นต่ำไม่เท่ากัน บุคคลที่ทำงานหนักประเภทงานที่ต้องแบกหาม ก็ย่อมต้องการอาหารขั้นต่ำมากกว่าบุคคลที่อยู่เฉย ๆ ที่ไม่ต้องทำงานอะไรเลย ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้วจึงทำให้เกิดปัญหาในการที่จะกำหนดระดับรายได้ที่มีระดับที่เรียกว่า ยากจน

5.1.2 <u>การมีรายได้ต่ำกว่าระดับการครองชีพ</u>

การมีรายได้ต่ำกว่าระดับการครองชีพขั้นต่ำ ความอัตคัตในการครองชีพหมายถึง สถานการณ์ที่ประชาชนมีรายได้ต่ำกว่าระดับการครองชีพขั้นต่ำ มาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำ หมายถึง ระดับ

การครองชีพที่สามารถสนองตอบต่อความต้องการพื้นฐาน ( basic needs) ทั้งหมด โดยมิได้มีแต่เฉพาะความต้องการอาหารเท่านั้นแต่บุคคลยังมีความต้องการปัจจัยสี่ประเภทอื่นได้แก่ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค รวมทั้งการพักผ่อนหย่อนใจตามอัตภาพอีกด้วย ประชาชนที่มีฐานะยากจนตามความหมายนี้จึงประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ต่ำกว่ามาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำ ดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม ความสลับซับซ้อนของระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทำให้เกิดปัญหาบางประการในการที่จะกำหนดว่าความต้องการพื้นฐานต่าง ๆ ณ ระดับใดจึงจะถือว่าเป็นระดับที่จำเป็นแก่การครองชีพ ในขณะที่การกำหนดความต้องการอาหารขั้นต่ำอาจจะยึดถือเกณฑ์ทางด้านโภชนาการ หรือทางด้านสรีรวิทยาได้ แต่การกำหนดความต้องการพื้นฐานด้านอื่นนั้น จะหลีกเลี่ยงการใช้ค่านิยมและการดุลยพินิจของแต่ละบุคคลได้ยาก

5.2 งานวิจัย หมายถึง งานวิจัยของนักวิจัยและวิทยานิพนธ์ในสถาบันการศึกษาและสถาบันการวิจัย 48 แห่ง ที่ระบุไว้ในกรอบประชากร

5.3 บทความ หมายถึง บทความทางวิชาการและบทความจากทัศนะความคิดที่ผู้รู้ นักคิดเรื่องความยากจนที่ปรากฏอยู่ในวารสาร จุลสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ และเครือข่ายอินเตอร์เน็ต

5.4 ข้อความรู้ หมายถึง ประโยคข้อความเกี่ยวกับความยากจน ความอัตคัตขัดสน การกระจายรายได้ คุณภาพชีวิต ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม และความจำเป็นพื้นฐานที่ปรากฏอยู่ในชื่อเรื่อง วัตถุประสงค์ และผลพวงของการวิจัยที่จะนำเสนอให้กับประชาคม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับข้อความรู้ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยและใช้อ้างอิงสำหรับการวิจัยหรือบทความที่เกี่ยวข้องกับความยากจนในประเทศไทย

2. ใช้ผลที่ได้จากการวิเคราะห์เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดทิศทางการวิจัยและนโยบายในการส่งเสริมการวิจัยในชุดโครงการ ความอัตคัดขัดสนของชุมชนเมืองและหมู่บ้านชนบท

เค้าโครงของรายงานการวิจัย

เค้าโครงของรายงานการวิจัยประกอบด้วย 5 บท คือ

1. บทที่ 1 รายงานที่ลักษณะความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย และการวิเคราะห์สถานภาพการศึกษาความยากจนในประเทศไทย

2. บทที่ 2 เป็นการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความยากจนของนักสังคมศาสตร์สำนักต่าง ๆ และกล่าวถึงความหมายของความยากจนและการวัดความยากจนจากอดีตถึงปัจจุบัน

3. บทที่ 3 เป็นการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับสาเหตุของความยากจนจากนักวิชาการและนักคิดทางสังคมศาสตร์ ที่ทำวิจัยไว้ในประเทศไทย โดยสรุปและเรียบเรียงตามประเด็นที่เป็นสาเหตุของความยากจนทั้งในภาคชนบทและภาคเมือง

4. บทที่ 4 เป็นการศึกษาแนวคิดที่มีผู้วิจัยได้เสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาความยากจนทั้งภาพรวมของประเทศและส่วนย่อย ๆ รวมทั้งการนำเสนอเป็นนโยบายและมาตรการในการแก้ปัญหาความยากจนของประเทศ ตลอดจนการแก้ปัญหาของภาคครัวเรือนและบุคคลผู้ยากจน

5. บทที่ 5 หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้

ตารางที่ 1-4 ร้อยละของรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจนในช่วงปี พ.ศ. 2533 – 2543 จำแนกตามคำสำคัญ

| คำสำคัญ | จำนวน (เรื่อง) | ร้อยละ |
|---|---|---|
| ความจน / การกระจายรายได้ | 88 | 49.95 |
| ชุมชนแออัด | 89 | 50.02 |
| | 177 | 100 |

จากการสืบค้นพบว่าผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจนในประเทศไทยช่วงปี พ.ศ.2533-2543 จำนวน 177 เรื่อง มีการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความจนโดยตรงจำนวน 48 เรื่อง การกระจายรายได้ 20 เรื่อง และจากปัญหาสังคม 20 เรื่อง รวม 88 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 49.95 และมีการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแออัด ซึ่งทราบกันทั่วไปว่าเป็นที่อยู่อาศัยของครอบครัวและบุคคลที่มีรายได้น้อยและมีสภาพการดำรงชีวิตที่ยากไร้อัตคัตขัดสน ซึ่งมีการวิจัยไว้ในช่วง พ.ศ.2525-2531 และสิบปีหลัง พ.ศ.2532-2541 นี้ จำนวน 89 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 50.02 ของจำนวนการวิจัยที่สืบค้นได้ ส่วนของการวิจัยการกระจายรายได้ซึ่งมีการวิเคราะห์ถึงความเหลื่อมล้ำความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของคนในระบบเศรษฐกิจประเทศไทย ซึ่งแสดงลักษณะความยากจนในภาพรวม การวิจัยลักษณะนี้ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมานี้จำนวน 20 เรื่อง สำหรับการศึกษาวิจัยความสามารถจนในบริบทของความเป็นปัญหาทางสังคม ซึ่งการวิจัยที่ศึกษาถึงปัญหาสังคมแล้ว ความยากจนในประเทศยังคงเป็นปัญหาร่วมกับปัญหาอย่างอื่นๆ ของสังคมเสมอ ซึ่งสถานภาพการวิจัยลักษณะนี้ในช่วงเวลาที่ศึกษามีจำนวน 32 เรื่อง ถ้าพิจารณาจากชื่อเรื่องที่ปรากฏจะพบว่าผู้วิจัยในสถาบันต่าง ๆ ในประเทศไทยให้ความสนใจความยากจนที่เป็นสภาพความเป็นอยู่ของคนจนในเมืองมากกว่าความยากจนในหมู่บ้านชนบท เป็นไปได้ว่าความยากจนในชนบทถูกสังคมมองข้ามไปหรือมีขีดจำกัดทางด้านงบประมาณการวิจัยและแหล่งข้อมูล

**ตารางที่ 1-5** ประเภทของการวิจัย

| แหล่งเผยแพร่การวิจัย | ประเภทของการวิจัย | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | เชิงสำรวจ | เชิงปริมาณ | เชิงคุณภาพ | อื่น ๆ | รวม |
| 1. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย | 2 | - | - | - | 2 |
| 2. สภาวิจัย | 16 | 2 | 8 | - | 26 |
| 3. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย | - | - | 1 | - | 1 |
| 4. สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ | - | - | - | 4 | 4 |
| 5. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ | 4 | - | - | - | 4 |
| 6. มหาวิทยาลัยขอนแก่น | 2 | - | - | - | 2 |
| 7. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ | 4 | - | 6 | 2 | 12 |
| 8. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ | 2 | - | - | - | 2 |
| 9. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ | - | - | - | 1 | 1 |
| 10. มหาวิทยาลัยมหิดล | - | - | 2 | - | 2 |
| 11. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ | - | - | 1 | - | 1 |
| 12. มหาวิทยาลัยศิลปากร | - | - | 1 | - | 1 |
| 13. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ | - | - | - | 1 | 1 |

**ตารางที่ 1-6** จำนวนงานวิจัยเกี่ยวกับความยากจนปี พ.ศ.2533-2543 จำแนกตามปี พ.ศ.

| ปี พ.ศ. | งานวิจัยเกี่ยวกับความยากจน (เรื่อง) | ร้อยละ |
|---|---|---|
| 2533 | 27 | 0.31 |
| 2534 | 19 | 0.22 |
| 2535 | 13 | 0.15 |
| 2536 | 10 | 0.11 |
| 2537 | 10 | 0.11 |
| 2538 | 2 | 0.02 |
| 2539 | 3 | 0.03 |
| 2540 | 3 | 0.03 |
| 2541 | 1 | 0.01 |
| รวม | 88 | **100.0** |

DPU

ตารางที่ 1-7 จำแนกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจนปี พ.ศ.2533-2543 จำแนกตามสถาบันที่เป็นแหล่งเผยแพร่การวิจัย

| สถาบัน | รายงานจำนวนการวิจัย | ร้อยละ |
|---|---|---|
| 1. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย | 2 | 2.27 |
| 2. สภาวิจัยแห่งชาติ | 26 | 29.55 |
| 3. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย | 1 | 1.14 |
| 4. สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ | 4 | 4.55 |
| 5. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ | 4 | 4.55 |
| 6. มหาวิทยาลัยขอนแก่น | 2 | 2.27 |
| 7. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ | 2 | 2.27 |
| 8. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ | 12 | 13.64 |
| 9. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ | 1 | 1.14 |
| 10. มหาวิทยาลัยมหิดล | 2 | 2.27 |
| 11. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ | 1 | 1.14 |
| 12. มหาวิทยาลัยศิลปากร | 1 | 1.14 |
| 13. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ | 1 | 1.14 |
| 14. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ | 16 | 18.18 |
| 15. สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ | 1 | 1.14 |
| 16. กระทรวงมหาดไทย กรมพัฒนาชุมชน กรมประชาสงเคราะห์ และสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท | 12 | 13.64 |
| **รวม** | **88** | **100** |

ตารางที่ 1-8 พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยเกี่ยวกับความยากจน

| พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย | จำนวนผลการวิจัย | ร้อยละ |
|---|---|---|
| ภาพรวม | 32 | 18.07 |
| ภาคเมือง (ชุมชนแออัด) | 88 | 49.72 |
| ภาคชนบท | 57 | 32.21 |
| **รวม** | **177** | **100** |

DPU

**ประเภทของข้อความรู้ ของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจน**

1. รูปแบบการแก้ปัญหาความยากจน

ปัญหาด้านความยากจนของคนไทยส่วนใหญ่นั้นมีสาเหตุมาจากการที่มีรายได้ต่ำกว่าค่าครองชีพ ประชาชนมีรายได้ไม่เพียงพอในการครองชีพ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะมีลักษณะการทำมาหากินแบบหาเช้ากินค่ำ หรือการครองชีพที่มีชีวิตอยู่ไปวัน ๆ หนึ่งเท่านั้น บุคคลที่มีรายได้ต่ำนั้นถือว่าเป็นพวกที่มีความยากจน ซึ่งจะมีอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและชนบท ส่วนใหญ่ปัญหาเหล่านี้จะเกิดในชนบท ดังนั้น ในการแก้ปัญหาควรจะมองที่ต้นเหตุ โดยดูว่าปัญหานั้นเกิดเพราะสาเหตุใน ประชากรกลุ่มใดในประเทศที่ประสบปัญหาเหล่านั้น เมื่อเราวิเคราะห์สาเหตุได้แล้วจึงควรจะหารูปแบบการแก้ไขปัญหา ซึ่งมีวิธีการดังนี้

1) การแก้ปัญหาความยากจนในระดับหมู่บ้าน โดยจะเน้นในกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยโดยเริ่มในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งในการแก้ปัญหานั้นควรจะมีการส่งเสริมให้มีการกระจายรายได้ให้คนมีงานทำ มีการยกระดับฐานะคนระดับล่างให้สูงขึ้น
2) การแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรไทย โดยทางรัฐบาลจะต้องเข้าไปช่วยเหลือทางด้านผลผลิตของเกษตรกร เพื่อช่วยเหลือทางด้านราคาผลผลิตทางการเกษตร
3) การแก้ปัญหาความยากจนของครอบครัวและชนบท ซึ่งควรจะมีการส่งเสริมทางด้านการศึกษาของบุตร และควรจะมีการให้บริการทางด้านสาธารณสุขขั้นมูลฐานเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวและประชากรในชนบท
4) การจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมในระดับหมู่บ้าน เพื่อจะเป็นการแก้ปัญหาความยากจนในบางท้องที่ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มกัน และทำกิจกรรมร่วมกัน
5) การพัฒนาศักยภาพให้แก่ทรัพยากรมนุษย์ระดับล่าง โดยจะให้มีการส่งเสริมการศึกษา และมีการกระจายรายได้เพื่อแก้ปัญหาความยากจน

2. สาเหตุของความยากจน

ความยากจนของคนไทยนั้นส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มคนที่อยู่ในกลุ่มคนที่อยู่ในชนบท สาเหตุนั้นเนื่องมาจากความอัตคัดในการครองชีพ และการมีรายได้ต่ำกว่าระดับการครองชีพขั้นต่ำ ได้แก่ สภาพของการครองชีพ ที่มีลักษณะการหาเช้ากินค่ำ หรือการครองชีพที่มีประทังไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น ประชาชนมีรายได้ไม่เพียงพอในการครองชีพ โดยเชื่อว่ามีระดับของการบริโภคขั้นต่ำขั้นหนึ่งที่เพียงพอแก่การประทังชีวิต บุคคลที่มีรายได้ต่ำกว่าระดับนี้ถือว่าเป็นผู้ที่มีฐานะยากจน การกำหนดระดับความยากจนตามแนวความคิดนี้จึงยึดหลักเกณฑ์ทางด้านการโภชนาการ โดยเน้นเฉพาะความต้องการประเภทอาหารขั้นต่ำของมนุษย์เป็นประการสำคัญ ซึ่งจากปัญหาของความยากจนเหล่านั้นมีสาเหตุมาจาก

1) ประชากรส่วนใหญ่ยังไม่มีงานทำ
2) ระดับรายได้ของประชากรส่วนใหญ่ไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพ

3) คนในชนบทส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มักถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง

4) ศักยภาพของคนในระดับล่างในด้านต่าง ๆ ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

5) ความยากจนในครอบครัวของคนในชนบท

6) การสูญเสียที่ดินทำกินของคนในชนบท

7) การเข้าไปช่วยเหลือของรัฐยังไม่ทั่วถึง

**ประเภทของวัตถุประสงค์การวิจัย**

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานและผลการดำเนินงานตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนในหมู่บ้านต้นแบบ ที่ดำเนินการระหว่างปี พ.ศ.2536-2539 ของจังหวัดกำแพงเพชร

2. เพื่อวิเคราะห์สาเหตุความยากจนของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเปรียบเทียบกับภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

3. เพื่อทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดลำพูน

4. เพื่อศึกษาความแตกต่าง และหาจุดเชื่อมโยงระหว่างโครงการ กข คจ กับการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพในงานพัฒนาชุมชน

5. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน

6. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน

7. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน

8. เพื่อศึกษาถึงระดับความพึงพอใจของหัวหน้าครัวเรือนสมาชิกต่อโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน

9. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของหัวหน้าครัวเรือนสมาชิกต่อโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน

10. เพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานตามโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

11. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นโดยตรงของโครงการในช่วงระยะเวลา 1 ปี (2536-2537) รวมทั้งปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเป้าหมายโครงการ

12. เพื่อศึกษาถึงผลของการดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน

DRAFT

**จำนวนการศึกษาชุมชนแออัด**

มีผู้ที่วิจัยเกี่ยวกับความยากจนในชุมชนเมือง จึงมุ่งเน้นไปที่ชุมชนแออัด มีผลการวิจัยในช่วงปี พ.ศ.2525-2541 จำนวน 89 โครงการ เป็นการวิจัยในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร 72 โครงการ ภาคเหนือ 7 โครงการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 โครงการ ภาคกลาง 1 โครงการ ภาคตะวันออก 2 โครงการ ภาคใต้ 2 โครงการ ภาคตะวนตก 1 โครงการ ในภาพรวมทั้งประเทศ 2 โครงการ สาเหตุของความยากจนในชุมชนแออัด มีสาเหตุพื้นฐานจากการมีประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพที่มีรายได้ต่ำ และการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตประเภทแรงงาน ไม่มีที่ดินที่ปลูกบ้านอาศัยของตนเองจึงทำให้ขาดการสะสมเงินออมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว และการมีภาระต้องเลี้ยงดูครอบครัวที่เป็นคนชราและเด็กเล็ก รวมทั้งคนในครอบครัวที่ว่างงานอีกมาก จึงทำให้แนวโน้มการขยายตัวของความยากจนในชุมชนแออัดเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จากความไม่มั่นคงในอาชีพและรายได้ รวมทั้งเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยหรือตกต่ำ

DPU

2400

**ตารางที่ 1-9 จำนวนผลการวิจัยจำแนกตามแหล่งผลิตผลงานวิจัยชุมชนแออัด**

| แหล่งผลิตผลงานวิจัย | จำนวนผลงานวิจัย | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | วิทยานิพนธ์ | | | | รายงานวิจัย | | | | รวม | | | |
| | พ.ศ.2525-2531 | พ.ศ.2532-2541 | รวม | | พ.ศ.2525-2531 | พ.ศ.2532-2541 | รวม | | พ.ศ.2525-2531 | พ.ศ.2532-2541 | รวม | |
| | | | จำนวน | ร้อยละ | | | จำนวน | ร้อยละ | | | จำนวน | ร้อยละ |
| 1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย | 15 | 7 | 22 | 36.67 | 4 | - | 4 | 13.79 | 19 | 7 | 26 | 29.21 |
| 2. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ | 2 | 3 | 5 | 8.33 | 1 | - | 1 | 3.45 | 3 | 3 | 6 | 6.74 |
| 3. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ | 1 | 5 | 6 | 10.00 | 1 | - | 1 | 3.45 | 2 | 5 | 7 | 7.86 |
| 4. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ | 7 | 5 | 12 | 20.00 | - | - | - | - | 7 | 5 | 12 | 13.48 |
| 5. มหาวิทยาลัยมหิดล | 4 | 4 | 8 | 13.33 | 5 | 5 | 10 | 34.48 | 9 | 9 | 18 | 20.22 |
| 6. มศว.ประสานมิตร | 1 | 3 | 4 | 6.67 | 1 | - | 1 | 3.45 | 2 | 3 | 5 | 5.61 |
| 7. มศว.บางแสน (ม.บูรพา) | - | - | - | - | - | 2 | 2 | 6.89 | - | 2 | 2 | 2.24 |
| 8. มหาวิทยาลัยศิลปากร | 1 | - | 1 | 1.67 | - | - | - | - | 1 | - | 1 | 1.12 |
| 9. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ | - | - | - | - | 1 | - | 1 | 3.45 | 1 | - | 1 | 1.12 |
| 10.สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ | - | 2 | 2 | 3.33 | - | - | - | - | - | 2 | 2 | 2.24 |
| 11.การเคหะแห่งชาติ | - | - | - | - | 1 | 1 | 2 | 6.89 | 1 | 1 | 2 | 2.24 |
| 12.กรุงเทพมหานคร | - | - | - | - | - | 1 | 1 | 3.45 | - | 1 | 1 | 1.12 |
| 13.กรมการศึกษานอกโรงเรียน | - | - | - | - | 1 | - | 1 | 3.45 | 1 | - | 1 | 1.12 |
| 14.มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย | - | - | - | - | - | 1 | 1 | 3.45 | - | 1 | 1 | 1.12 |
| 15.สยช. | - | - | - | - | 1 | - | 1 | 3.45 | 1 | - | 1 | 1.12 |
| 16.องค์การนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา สำนักงานกรุงเทพมหานคร | - | - | - | - | - | 1 | 1 | 3.45 | - | 1 | 1 | 1.12 |
| 17.มูลนิธิดวงประทีปและสภากาชาดไทย | - | - | - | - | - | 1 | 1 | 3.45 | - | 1 | 1 | 1.12 |
| 18.กองทุนสนับสนุนการวิจัย | - | - | - | - | - | 1 | 1 | 3.45 | | 1 | 1 | 1.12 |
| รวม | 31 | 29 | 60 | 100 | 16 | 13 | 29 | 100 | 47 | 42 | 89 | 100 |
| ร้อยละ | 34.83 | 32.58 | 67.41 | - | 17.97 | 14.60 | 32.58 | - | 52.80 | 46.06 | 100 | |

DPU

**ตารางที่ 1-10** แหล่งสนับสนุนเงินทุนในการทำวิจัย

| แหล่งผลิตผลงานวิจัย | แหล่งสนับสนุนเงินทุนในการทำวิจัย | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | ส่วนตัว | หน่วยงาน/งบประมาณแผ่นดิน | องค์การระหว่างประเทศ | สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ | อื่นๆ | รวม |
| 1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย | 22* | - | 2 | - | 2 | 26 |
| 2. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ | 5* | 1 | - | - | - | 6 |
| 3. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ | 6* | 1 | - | - | - | 7 |
| 4. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ | 12* | - | - | - | - | 12 |
| 5. มหาวิทยาลัยมหิดล | 5* | 1 | 5 | 2* | 4+1* | 18 |
| 6. มศว.ประสานมิตร | 3* | 1 | - | - | 1 | 5 |
| 7. มศว.บางแสน (ม.บูรพา) | - | 2 | - | - | - | 2 |
| 8. มหาวิทยาลัยศิลปากร | 1* | - | - | - | - | 1 |
| 9. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ | - | - | - | 1 | - | 1 |
| 10.สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ | 2* | - | - | - | - | 2 |
| 11.การเคหะแห่งชาติ | - | 2 | - | - | - | 2 |
| 12.กรุงเทพมหานคร | - | 1 | - | - | - | 1 |
| 13.กรมการศึกษานอกโรงเรียน | - | 1 | - | - | - | 1 |
| 14.มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย | - | 1 | - | - | - | 1 |
| 15.สยช. | - | 1 | - | - | - | 1 |
| 16.องค์การนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา สำนักงานกรุงเทพมหานคร | - | 1 | - | - | - | 1 |
| 17.มูลนิธิดวงประทีปและสภากาชาดไทย | - | - | - | - | - | 1 |
| 18.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย | - | - | - | - | 1 | 1 |
| รวม | 56 | 13 | 8 | 3 | 9 | 89 |
| ร้อยละ | 62.92 | 14.60 | 8.98 | 3.37 | 10.11 | 100 |

หมายเหตุ : * หมายถึง วิทยานิพนธ์

DPU

**ตารางที่ 1-11** ประเภทของการวิจัย

| แหล่งผลิตผลงานวิจัย | ประเภทของการวิจัย | | | |
|---|---|---|---|---|
| | แบบทดลอง | แบบไม่ทดลอง | อื่นๆ | รวม |
| 1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย | - | 26 | - | 26 |
| 2. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ | - | 6 | - | 6 |
| 3. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ | - | 7 | - | 7 |
| 4. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ | - | 12 | - | 12 |
| 5. มหาวิทยาลัยมหิดล | 1 | 16 | 1 | 18 |
| 6. มศว.ประสานมิตร | - | 5 | - | 5 |
| 7. มศว.บางแสน (ม.บูรพา) | - | 2 | - | 2 |
| 8. มหาวิทยาลัยศิลปากร | - | 1 | - | 1 |
| 9. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ | - | - | 1 | 1 |
| 10.สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ | - | 2 | - | 2 |
| 11.การเคหะแห่งชาติ | - | 2 | - | 2 |
| 12.กรุงเทพมหานคร | - | 1 | - | 1 |
| 13.กรมการศึกษานอกโรงเรียน | - | 1 | - | 1 |
| 14.มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย | - | 1 | - | 1 |
| 15.สยช. | - | 1 | - | 1 |
| 16.องค์การนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา สำนักงานกรุงเทพมหานคร | - | 1 | - | 1 |
| 17.มูลนิธิดวงประทีปและสภากาชาดไทย | - | 1 | - | 1 |
| 18.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย | - | 1 | - | 1 |
| รวม | 1 | 86 | 2 | 89 |
| ร้อยละ | 1.12 | 96.62 | 2.24 | 100 |

DPU

**ตารางที่ 1-12 กลุ่มประชากรในการทำวิจัย**

| แหล่งผลิตผลงานวิจัย | กลุ่มประชากรในการทำวิจัย | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ชาวชุมชนแออัดทั่วไป | หัวหน้าครัวเรือน | เด็ก/เยาวชน | สตรีวัยเจริญพันธุ์อายุ 15-49 ปี | ผู้นำ/กรรมการชุมชนกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน | ครู/เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในชุมชน | อื่นๆ |
| 1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย | 8 | 6 | 1 | 4 | 1 | 1 | 5 |
| 2. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ | - | 2 | 1 | 1 | - | 2 | - |
| 3. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ | 3 | - | - | 1 | - | - | 3 |
| 4. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ | 6 | 3 | 1 | - | - | 1 | 1 |
| 5. มหาวิทยาลัยมหิดล | 7 | 5 | 1 | 3 | 1 | - | 1 |
| 6. มสว.ประสานมิตร | 2 | 2 | 1 | - | - | - | - |
| 7. มสว.บางแสน (ม.บูรพา) | - | 2 | - | - | - | - | - |
| 8. มหาวิทยาลัยศิลปากร | 1 | - | - | - | - | - | - |
| 9. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ | 1 | - | - | - | - | - | - |
| 10.สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ | - | 1 | - | - | - | - | 1 |
| 11.การเคหะแห่งชาติ | 1 | - | - | - | - | - | 1 |
| 12.กรุงเทพมหานคร | 1 | - | - | - | - | - | - |
| 13.กรมการศึกษานอกโรงเรียน | 1 | - | - | - | - | - | - |
| 14.มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย | - | - | - | - | - | - | 1 |
| 15.สยช. | - | - | - | - | - | - | 1 |
| 16.องค์การนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา สำนักงานกรุงเทพมหานคร | - | - | - | - | - | - | 1 |
| 17.มูลนิธิดวงประทีปและสภากาชาดไทย | - | - | - | - | - | - | 1 |
| 18.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย | - | - | - | - | 1 | - | 1 |
| รวม | 31 | 21 | 5 | 9 | 3 | 4 | 16 |
| ร้อยละ | 34.83 | 23.59 | 5.61 | 10.11 | 3.37 | 4.49 | 18.18 |

หมายเหตุ : อื่นๆ ได้แก่ - หญิงที่มีอายุ 45-55 ปี ในชุมชนแออัด ที่ไม่เคยได้รับการผ่าตัดมดลูกและรังไข่

- ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผสส/อสส/กช. และสตรีอายุ 15-49 ปี
- ผู้ประกอบอาชีพเก็บ-รับซื้อของเก่ารายย่อยที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด
- สมาชิก/อดีตสมาชิก กรรมการและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสหกรณ์เครดิต
- จนท. ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกำหนดนโยบายหรือมาตรฐานในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาชุมชนแออัด เช่น กทม. กค
- ผู้อยู่อาศัย และกรรมการชุมชน (กคช.)
- ผู้กำหนดนโยบายและวางแผนสาธารณสุข และผู้นำชุมชน
- ผู้อยู่อาศัยในชุมชนที่ได้รับสินเชื่อ
- บิดา-มารดา-เยาวชนนอกสถานศึกษา
- เด็ก-เยาวชน-พ่อ-แม่-ครู กรรมการ/ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสลัม
- กรรมการชุมชนฯ และหัวหน้ากรอบครัว
- กรรมการและสมาชิกกลุ่ม และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในชุมชน
- ไม่ระบุ

DPU

**ตารางที่ 1-13** การสุ่มตัวอย่างจากรายการวิจัยชุมชนแออัด

| แหล่งผลิตผลงานวิจัย | การสุ่มตัวอย่าง | | | | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | แบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น | | | | | แบบอาศัยความน่าจะเป็น | | | | | | แบบผสม | ใช้ประชากรทั้งหมด/ไม่สุ่มตัวอย่าง | ไม่ระบุ | รวม |
| | บังเอิญ | โควต้า | เจาะจง | ตามสะดวก | รวม | แบบง่าย | แบ่งชั้น | หลายขั้นตอน | กลุ่มหรือพื้นที่ | เป็นระบบ | รวม | | | | |
| 1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย | - | - | 3 | 1 | 4 | 5 | 1 | 2 | - | 4 | 12 | 2 | 2 | 6 | 26 |
| 2. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ | - | - | 1 | - | 1 | 1 | - | - | 1 | - | 2 | - | 3 | - | 6 |
| 3. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ | - | - | - | - | - | 4 | - | - | - | 1 | 5 | - | 1 | 1 | 7 |
| 4. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ | - | - | 1 | - | 1 | 4 | - | 2 | - | - | 6 | 1 | 2 | 2 | 12 |
| 5. มหาวิทยาลัยมหิดล | - | - | 1 | - | 1 | 6 | 3 | 1 | - | 2 | 12 | - | 3 | 2 | 18 |
| 6. มศว.ประสานมิตร | - | - | - | - | - | - | - | 2 | - | 2 | 4 | - | 1 | - | 5 |
| 7. มศว.บางแสน (ม.บูรพา) | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 2 | 2 | - | - | - | 2 |
| 8. มหาวิทยาลัยศิลปากร | - | - | - | - | - | - | - | 1 | - | - | 1 | - | - | - | 1 |
| 9. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 1 | 1 |
| 10.สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ | - | - | - | - | - | 1 | - | - | - | - | 1 | - | - | 1 | 2 |
| 11.การเคหะแห่งชาติ | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 2 | 2 |
| 12.กรุงเทพมหานคร | 1 | - | - | - | 1 | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 1 |
| 13.กรมการศึกษานอกโรงเรียน | - | 1 | - | - | 1 | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 1 |
| 14.มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย | - | - | - | - | - | 1 | - | - | - | 1 | 1 | - | - | - | 1 |
| 15.สยช. | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 1 | 1 | - | - | - | 1 |
| 16.องค์การนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา สำนักงานกรุงเทพมหานคร | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 1 | 1 |
| 17.มูลนิธิดวงประทีปและสภากาชาดไทย | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 1 | 1 | - | - | - | 1 |
| 18.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย | - | - | 1 | - | - | - | - | - | - | - | - | - | - | 1 | 1 |
| รวม | 1 | 1 | 7 | 1 | 10 | 23 | 4 | 8 | 1 | 12 | 48 | 3 | 12 | 17 | 69 |
| ร้อยละ | 1.44 | 1.44 | 10.14 | 1.44 | 14.49 | 33.33 | 5.79 | 11.59 | 1.44 | 17.39 | 69.56 | 4.34 | 17.39 | 24.63 | 100 |

หมายเหตุ : แบบผสม หมายถึง - โควต้า + ระบบ - ขั้นตอน + ระบบ

- บังเอิญ + แบบง่าย

DPU

**ตารางที่ 1-14 สถานที่ที่ใช้ในการทำวิจัย**

| แหล่งผลิตผลงานวิจัย | สถานที่ที่ใช้ในการทำวิจัย | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | BKK. | N | NE | C | E | W | S | อื่น ๆ | รวม |
| 1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย | 26 | - | - | - | - | - | - | - | 26 |
| 2. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ | 5 | - | - | 1 | - | - | - | - | 6 |
| 3. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ | - | 6 | 1 | - | - | - | - | - | 7 |
| 4. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ | 12 | - | - | - | - | - | - | - | 12 |
| 5. มหาวิทยาลัยมหิดล | 17 | - | - | - | - | - | 1 | - | 18 |
| 6. มศว.ประสานมิตร | 3 | 1 | 1 | - | - | - | - | - | 5 |
| 7. มศว.บางแสน (ม.บูรพา) | - | - | - | - | 2 | - | - | - | 2 |
| 8. มหาวิทยาลัยศิลปากร | - | - | - | - | - | 1 | - | - | 1 |
| 9. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ | - | - | - | - | - | - | 1 | - | 1 |
| 10. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ | 2 | - | - | - | - | - | - | - | 2 |
| 11. การเคหะแห่งชาติ | 2 | - | - | - | - | - | - | - | 2 |
| 12. กรุงเทพมหานคร | 1 | - | - | - | - | - | - | - | 1 |
| 13. กรมการศึกษานอกโรงเรียน | 1 | - | - | - | - | - | - | - | 1 |
| 14. มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย | 1 | - | - | - | - | - | - | - | 1 |
| 15. สยช. | 1 | - | - | - | - | - | - | - | 1 |
| 16. องค์การนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา สำนักงานกรุงเทพมหานคร | - | - | - | - | - | - | - | 1 | 1 |
| 17. มูลนิธิดวงประทีปและสภากาชาดไทย | 1 | - | - | - | - | - | - | - | 1 |
| 18. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย | - | - | - | - | - | - | - | 1 | 1 |
| **รวม** | **72** | **7** | **2** | **1** | **2** | **1** | **2** | **2** | **89** |
| **ร้อยละ** | **80.89** | **7.86** | **2.24** | **1.12** | **2.24** | **1.12** | **2.24** | **2.24** | **100.0** |

DPU

**ตารางที่ 1-15** การเก็บรวบรวมข้อมูล

| แหล่งผลิตผลงานวิชัย | วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | สัมภาษณ์ | | | | สังเกตการณ์ | ทดลอง | แบบวัดฯ / | อื่นๆ | รวม |
| | ใช้แบบสอบถาม | เจาะลึก | ซักถาม / สนทนากลุ่ม | รวม | แบบมีส่วนร่วม | | แบบสำรวจ / แบบประเมินฯ | | |
| 1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย | 18 | - | 1 | 19 | - | - | 1 | 6 | 26 |
| 2. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ | 5 | - | - | 5 | - | - | - | 1 | 6 |
| 3. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ | 5 | - | - | 5 | 1 | - | 1 | - | 7 |
| 4. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ | 11 | - | - | 11 | - | - | - | 1 | 12 |
| 5. มหาวิทยาลัยมหิดล | 10 | 1 | - | 11 | 2 | 1 | 2 | 2 | 18 |
| 6. มศว.ประสานมิตร | 3 | - | - | 3 | - | - | 2 | - | 5 |
| 7. มศว.บางแสน (ม.บูรพา) | 2 | - | - | 2 | - | - | - | - | 2 |
| 8. มหาวิทยาลัยศิลปากร | 1 | - | - | 1 | - | - | - | - | 1 |
| 9. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ | - | - | - | - | - | - | - | 1 | 1 |
| 10.สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ | 1 | - | - | 1 | - | - | - | 1 | 2 |
| 11.การเคหะแห่งชาติ | 1 | - | - | 1 | - | - | - | 1 | 2 |
| 12.กรุงเทพมหานคร | 1 | - | - | 1 | - | - | - | - | 1 |
| 13.กรมการศึกษานอกโรงเรียน | 1 | - | - | 1 | - | - | - | - | 1 |
| 14.มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย | 1 | - | - | 1 | - | - | - | - | 1 |
| 15.สยช. | 1 | - | - | 1 | - | - | - | - | 1 |
| 16.องค์การนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา สำนักงานกรุงเทพมหานคร | - | - | - | 1 | - | - | - | - | 1 |
| 17.มูลนิธิดวงประทีปและสภากาชาดไทย | - | - | - | - | - | - | - | 1 | 1 |
| 18.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย | - | - | - | - | 1 | - | - | - | 1 |
| รวม | 62 | 1 | 1 | 64 | 4 | 1 | 6 | 14 | 89 |
| ร้อยละ | 69.66 | 1.12 | 1.12 | 71.91 | 4.49 | 1.12 | 6.74 | 15.73 | 100 |

DPU

**ตารางที่ 1-16** จำนวนผลงานวิจัยและการเปลี่ยนแปลงจำนวนผลงานวิจัยระหว่าง พ.ศ.2525-2531 และ พ.ศ.2532-2541 จำแนกตามแหล่งผลิต

| แหล่งผลิตผลงานวิจัย | จำนวนผลงานวิจัย | | | |
|---|---|---|---|---|
| | พ.ศ.2525-2531 | พ.ศ.2532-2541 | รวม | |
| | | | รวม | ร้อยละ |
| 1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย | 19 | 7 | 26 | 29.21 |
| 2. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ | 3 | 3 | 6 | 6.74 |
| 3. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ | 2 | 5 | 7 | 7.86 |
| 4. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ | 7 | 5 | 12 | 13.48 |
| 5. มหาวิทยาลัยมหิดล | 9 | 9 | 18 | 20.22 |
| 6. มศว.ประสานมิตร | 2 | 3 | 5 | 5.61 |
| 7. มศว.บางแสน (ม.บูรพา) | - | 2 | 2 | 2.24 |
| 8. มหาวิทยาลัยศิลปากร | 1 | - | 1 | 1.12 |
| 9. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ | 1 | - | 1 | 1.12 |
| 10. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ | - | 2 | 2 | 2.24 |
| 11. การเคหะแห่งชาติ | 1 | 1 | 2 | 2.24 |
| 12. กรุงเทพมหานคร | - | 1 | 1 | 1.12 |
| 13. กรมการศึกษานอกโรงเรียน | 1 | - | 1 | 1.12 |
| 14. มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย | - | 1 | 1 | 1.12 |
| 15. สยช. | 1 | - | 1 | 1.12 |
| 16. องค์การนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา สำนักงานกรุงเทพมหานคร | - | 1 | 1 | 1.12 |
| 17. มูลนิธิดวงประทีปและสภากาชาดไทย | - | 1 | 1 | 1.12 |
| 18. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย | - | 1 | - | 1.12 |
| รวม | 47 | 42 | 89 | 100 |
| ร้อยละ | 52.80 | 47.19 | 100 | |

DPU

**ตารางที่ 1-17** จำนวนผลงานวิจัยและการเปลี่ยนแปลงจำนวนผลงานวิจัย ระหว่าง พ.ศ.2525-2531 และ พ.ศ.2532-2541 จำแนกตามประเภทของข้อความรู้

| ประเภทของข้อความรู้ | จำนวนผลงานวิจัย | | | | การเปลี่ยนแปลงจำนวนผลงานวิจัย | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | พ.ศ.2525-2531 | พ.ศ.2532-2541 | รวม | | | |
| | | | จำนวน | ร้อยละ | จำนวน | ร้อยละ |
| 1. รูปแบบที่ตั้งและการขยายตัวของชุมชนแออัด | 4 | 9 | 13 | 14.77 | 5 | 83.33 |
| 2. ปัญหาและความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด | 8 | 7 | 15 | 17.05 | -1 | -16.67 |
| 2.1 ปัญหาของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด | 7 | 6 | 13 | 14.77 | -1 | -16.67 |
| 2.1.1 ปัญหาภายในครอบครัว | 5 | 2 | 7 | 7.95 | -3 | -50.00 |
| 2.1.2 ปัญหาสิ่งแวดล้อมรอบๆ บ้าน | 2 | 4 | 6 | 6.82 | 2 | 33.33 |
| 2.2 ความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด | 1 | 1 | 2 | 2.27 | - | - |
| 3. การปรับปรุงชุมชนแออัด | 35 | 25 | 60 | 68.18 | -10 | -166.67 |
| 3.1 การปรับปรุงชุมชนแออัดตามรูปแบบโครงการจัดหาที่อยู่ใหม่ | 4 | 1 | 5 | 5.68 | -3 | -50.00 |
| 3.2 การปรับปรุงชุมชนแออัดด้านเศรษฐกิจ-สังคม | 18 | 11 | 29 | 32.95 | -7 | -166.67 |
| 3.2.1 การปรับปรุงด้านเศรษฐกิจ | 2 | 1 | 3 | 3.41 | -1 | -16.67 |
| 1) การให้สินเชื่อเพื่อธุรกิจขนาดย่อม | 2 | - | 2 | 2.27 | -2 | -33.33 |
| 2) การส่งเสริมการประกอบอาชีพ | - | 1 | 1 | 1.14 | 1 | 16.67 |
| 3.2.2 การปรับปรุงด้านสังคม | 16 | 10 | 26 | 29.55 | -6 | -100.0 |
| 1) การปรับปรุงสภาพแวดล้อม | - | 1 | 1 | 1.14 | 1 | 16.67 |
| 2) การส่งเสริมสุขภาพอนามัยและสุขาภิบาล | 5 | 6 | 11 | 12.50 | 1 | 16.67 |
| 2.1) อนามัยสิ่งแวดล้อม | 2 | - | 2 | 2.27 | -2 | -33.33 |
| 2.2) การดูแลรักษาสุขภาพตนเองและการป้องกันโรคติดต่อ | 2 | 4 | 6 | 6.82 | 2 | 33.33 |
| 2.3) สุขภาพจิต | 1 | 2 | 3 | 3.41 | 1 | 16.67 |
| 3) การป้องกันยาเสพติด | 1 | - | 1 | 1.14 | -1 | -16.67 |
| 4) การวางแผนครอบครัวและอนามัยมารดาและเด็ก | 5 | 2 | 7 | 7.95 | -3 | -50.0 |
| 4.1) การวางแผนครอบครัว | 4 | - | 4 | 4.55 | -4 | -66.67 |
| 4.2) อนามัยมารดาและเด็ก | 1 | 2 | 3 | 3.41 | 1 | 16.67 |
| 5) การส่งเสริมการศึกษา | 2 | - | 2 | 2.27 | -2 | -33.33 |
| 6) โภชนาการ | 1 | 1 | 2 | 2.27 | - | - |
| 7) กิจกรรมพิเศษ | 1 | - | 1 | 1.14 | -1 | -16.67 |
| 8) อื่น ๆ | 1 | - | 1 | 1.14 | -1 | -16.67 |
| 3.3 การปรับปรุงชุมชนแออัดโดยองค์กรประชาชน | 10 | 11 | 21 | 22.73 | - | - |
| 3.3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดตั้งองค์กรประชาชนในการปรับปรุงชุมชนแออัด | 4 | 1 | 5 | 5.68 | -3 | -50.00 |
| 1) ปัจจัยด้านชุมชน | 2 | 1 | 3 | 3.41 | -1 | -16.67 |
| 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ | 1 | - | 1 | 1.14 | -1 | -16.67 |

DPU

**ตารางที่ 1-17 (ต่อ)** จำนวนผลงานวิจัยและการเปลี่ยนแปลงจำนวนผลงานวิจัย ระหว่าง พ.ศ.2525-2531 และ พ.ศ.2532-2541 จำแนกตามประเภทของข้อความรู้

| ประเภทของข้อความรู้ | จำนวนผลงานวิจัย | | | | การเปลี่ยนแปลงจำนวนผลงานวิจัย | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | พ.ศ.2525-2531 | พ.ศ.2532-2541 | รวม | | | |
| | | | จำนวน | ร้อยละ | จำนวน | ร้อยละ |
| 3) ปัจจัยด้านสังคม | 1 | - | 1 | 1.14 | -1 | -16.67 |
| 3.3.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์กรและกิจกรรมขององค์กร | 3 | 5 | 8 | 9.09 | 2 | 33.33 |
| 3.3.3 ผู้นำชุมชน | 2 | 1 | 3 | 3.41 | -1 | -16.67 |
| 3.3.4 นักพัฒนาและแนวคิดในการทำงาน | 1 | 3 | 4 | 4.55 | 2 | 33.33 |
| 3.4 ปัญหาและอุปสรรคในการปรับปรุงชุมชนแออัด | 3 | 3 | 6 | 6.82 | - | - |
| **รวม** | **47** | **42** | **89** | **100** | **-6** | **-100** |
| **ร้อยละ** | **52.80** | **47.19** | **100** | | | |

หมายเหตุ : ดูรายชื่อผลงานวิจัยแต่ละโครงการในตารางที่ 1-8

DPU

**ตารางที่ 1-18** แสดงรายชื่อผลงานวิจัยในข้อความรู้ รูปแบบที่ตั้งและการขยายตัวของชุมชนแออัด จำนวน 13 โครงการ จำแนกตามช่วงเวลาที่พิมพ์เผยแพร่

| พ.ศ.2525 - 2531 | พ.ศ. 2532-2541 |
|---|---|
| **รูปแบบที่ตั้งและการขยายตัวของชุมชนแออัด 4 โครงการ**<br>1. การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร<br>2. การศึกษาบริเวณที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่<br>3. การศึกษารูปแบบการขยายตัวของแหล่งเสื่อมโทรมในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่<br>4. การศึกษาเพื่อเสนอแนะรูปแบบเคหะชุมชนของผู้มีรายได้ต่ำในเมือง : กรณีศึกษา "สลัมคลองเตย" | **รูปแบบที่ตั้งและการขยายตัวของชุมชนแออัด 9 โครงการ**<br>1. ลักษณะการขยายตัวของชุมชนแออัดในเขตพระนครกรุงเทพมหานคร<br>2. การศึกษาลักษณะที่ตั้งชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง : กรณีศึกษาเขตชั้นกลางกรุงเทพมหานคร<br>3. การศึกษาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้ในชุมชนเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออก : ชุมชนเมืองชลบุรี<br>4. การศึกษาเปรียบเทียบที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย ในชุมชนเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออก : จันทบุรี ระยอง และพัทยา<br>5. รูปแบบที่ตั้ง สภาพเศรษฐกิจ-สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองสิงห์บุรี<br>6. การศึกษาชุมชนแออัดในเมืองหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาเมืองอุดรธานี<br>7. การศึกษาความเป็นไปได้ของเขตคลองสาน ในการรองรับการพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย<br>8. การศึกษาเพื่อเสนอแนะทางการจัดหาพื้นที่รองรับการรื้อย้ายชุมชนผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพมหานคร<br>9. ระบบการเงินที่เหมาะสมต่อการจัดการที่อยู่อาศัยแก่ผู้มีรายได้น้อย |

DPU

**ตารางที่ 1-19** แสดงรายชื่อผลงานวิจัยในข้อความรู้ปัญหาและความต้องการของผู้อาศัยในชุมชนแออัด จำนวน 15 โครงการ จำแนกตามช่วงเวลาที่พิมพ์เผยแพร่

| พ.ศ.2525 - 2531 | พ.ศ. 2532-2541 |
|---|---|
| **ปัญหาของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด 7 โครงการ**<br>1. ปัญหาพื้นฐานของชุมชนแออัดในเมืองเชียงใหม่<br>2. การเปรียบเทียบค่านิยมและความคาดหวังของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงและที่ไม่ได้รับการปรับปรุง เขตกรุงเทพมหานคร<br>3. ความคิดเห็นของครู นักเรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับสาเหตุการขาดเรียน และการออกกลางคันของนักเรียนในแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย กรุงเทพฯ<br>4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดสรรเวลาของแรงงานเด็กในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานคร<br>5. การขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร<br>6. ความต้องการ ปัญหา กิจกรรมและการใช้เวลาของเด็กและเยาวชนในชุมชนแออัด ในเขตกรุงเทพฯ<br>7. การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาชุมชนแออัดเชื้อเพลิงพัฒนา<br><br>**ความต้องการของผู้อาศัยในชุมชนแออัด 1 โครงการ**<br>1. ลักษณะและความต้องการทางด้านการศึกษานอกโรงเรียนของประชาชนในชุมชนแออัด จังหวัดกาญจนบุรี | **ปัญหาของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด 6 โครงการ**<br>1. การศึกษารูปแบบของชุมชนที่พึงปรารถนาของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร<br>2. ความสัมพันธ์ของการเปิดรับความพึงพอใจในการอ่านนิตยสารประเภทอาชญากรรม กับทัศนคติต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของวัยรุ่นในชุมชนแออัด : กรณีศึกษานิตยสาร "อาชญากรรม" และ "191" กับวัยรุ่นในชุมชนแออัดคลองเตย<br>3. คนบนกองขยะ : ศึกษาเฉพาะกรณีกองขยะหนองแขม<br>4. การศึกษาระดับความสนใจในการป้องกันอาชญากรรมของผู้อาศัยในชุมชนแออัด ในเขตกรุงเทพฯ<br>5. การศึกษาการแพร่ระบาดการติดสารเสพติดในเด็กและเยาวชนย่านชุมชนแออัด : ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตกรุงเทพมหานคร<br>6. แบบแผนการย้ายถิ่นของผู้อาศัยในชุมชนแออัดกรุงเทพมหานคร<br><br>**ความต้องการของผู้อาศัยในชุมชนแออัด 1 โครงการ**<br>1. การศึกษาความต้องการเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนของประชาชนในชุมชนแออัดเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร |

DPU

**ตารางที่ 1-20** แสดงรายชื่อผลงานวิจัยในข้อความรู้การปรับปรุงชุมชนแออัด จำนวน 60 โครงการ จำแนกตามช่วงเวลาที่พิมพ์เผยแพร่

| พ.ศ.2525 - 2531 | พ.ศ. 2532-2541 |
|---|---|
| **การปรับปรุงชุมชนแออัดตามรูปแบบโครงการจัดหาที่อยู่ใหม่ 4 โครงการ**<br>1. ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการอยู่อาศัยในเคหะสงเคราะห์แบบแฟลต (ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผู้อยู่อาศัยที่เคยและไม่เคยอยู่ในชุมชนแออัดมาก่อน)<br>2. บทบาทของโครงการฟื้นนคร ในการส่งเสริมความมั่นคงการอยู่อาศัย<br>3. ความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดต่อโครงการฟื้นนคร ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนซอยสีน้ำเงิน<br>4. การประเมินผลโครงการชุมชนวัดลานบัวขาวของการเคหะแห่งชาติ (ตามทัศนะของผู้อยู่) | **การปรับปรุงชุมชนแออัดตามรูปแบบโครงการจัดหาที่อยู่ใหม่ 1 โครงการ**<br>1. การประเมินผลการรื้อย้ายชุมชนแออัดในเมืองสู่ชานเมือง : กรณีศึกษาชุมชนอ่อนนุช |
| **การปรับปรุงชุมชนแออัดด้านเศรษฐกิจ-สังคม 18 โครงการ**<br>1. การศึกษาการให้สินเชื่อเพื่อธุรกิจขนาดย่อมในชุมชนแออัด ในเขตกรุงเทพมหานคร<br>2. ความต้องการสินเชื่อของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดและโครงการเงินกู้เพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชนแออัด ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนซอยอุทัยรัตน์<br>3. สภาวะอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองหาดใหญ่ สงขลา 2528<br>4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะการเจ็บป่วยของประชากรในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร<br>5. ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติทางด้านอนามัยของประชากรในเขตชุมชนแออัดที่ปรับปรุงแล้ว<br>6. การศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดแมลงในเคหสถานของประชาชนในชุมชนแออัดกุศลทอง ยานนาวา กรุงเทพมหานคร<br>7 ความรู้และการปฏิบัติตนด้านสุขภาพจิตของประชาชนในชุมชนแออัดบริเวณวัดโคกสมานคุณ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา | **การปรับปรุงชุมชนแออัดด้านเศรษฐกิจ-สังคม 11 โครงการ**<br>1. ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานนอกระบบในชุมชนแออัดกับระบบเศรษฐกิจเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีอาชีพเก็บและรับซื้อของเก่าในเขตกรุงเทพมหานคร<br>2. พฤติกรรมจัดสภาพแวดล้อมในที่พักอาศัยของสตรีในชุมชนแออัด : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแออัดสองร้อยห้องกรุงเทพมหานคร<br>3. การดูแลสุขภาพตนเองเมื่อเจ็บป่วยของประชาชนในชุมชนแออัดศรัทธาวัดหัวฝาย ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่<br>4. ความรู้เรื่องการหมดประจำเดือนและประสบการณ์การดูแลตนเองของหญิงวัยหมดประจำเดือนในชุมชนแออัด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น<br>5. ความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนแออัดกรุงเทพมหานครที่มีต่อการให้บริการสาธารณสุขเคลื่อนที่ของโครงการพัฒนาชุมชนเขตเมือง คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล |

**ตารางที่ 1-20 (ต่อ)** แสดงรายชื่อผลงานวิจัยในข้อความรู้การปรับปรุงชุมชนแออัด จำนวน 60 โครงการ จำแนกตามช่วงเวลาที่พิมพ์เผยแพร่

| พ.ศ.2525 - 2531 | พ.ศ. 2532-2541 |
|---|---|
| 7. พฤติกรรมการยอมรับสารด้านการป้องกันยาเสพติดทางวิทยุและโทรทัศน์ของประชาชนในเขตชุมชนแออัดคลองเตย<br>8. การศึกษาความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติการวางแผนครอบครัวของสตรีวัยเจริญพันธุ์ในชุมชนแออัด 36 แห่ง ใน กรุงเทพมหานคร<br>9. การศึกษาเปรียบเทียบชุมชนแออัดที่พัฒนาแล้วและยังไม่ได้พัฒนาในเขตกรุงเทพมหานคร<br>10. การศึกษารูปแบบบริการ เพื่อชักจูงประชาชนชุมชนแออัดกรุงเทพมหานคร รับบริการการวางแผนครอบครัว<br>11. การศึกษาลักษณะทางประชากรและสังคมเศรษฐกิจของสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่ใช้และไม่ใช้การวาแผนครอบครัวในชุมชนแออัดมักกะสัน กรุงเทพมหานคร<br>12. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของสตรีที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา<br>13. การรับข้อมูลข่าวสารของประชาชนในเขตชุมชนแออัดเพื่อพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน<br>14. ระดับการรับรู้หนังสือขั้นพื้นฐานของประชาชนในชุมชนแออัดคลองเตย : การศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนหมู่บ้านพัฒนา<br>15. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อภาวะโภชนาการ : ศึกษาครอบครัวที่มีเด็กก่อนวัยเรียนในชุมชนแออัดย่านท่าเรือคลองเตย<br>16. ทัศนะของเยาวชนชุมชนแออัดกรุงเทพมหานครที่มีต่อกิจกรรมเกษตร<br>17. รูปแบบการพัฒนาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานครด้วยหลักคหกรรมศาสตร์ | 6. สภาพเศรษฐกิจ-สังคม กับความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับโรคเอดส์ ในชุมชนแออัดคลองเตย<br>7. ระดับความเครียดของประชาชนชุมชนแออัดฟ้าใหม่ประตูก้อม เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่<br>8. สุขภาพจิตของนักเรียนในชุมชนแออัด เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร<br>9. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมอนามัยแม่ในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร<br>10. การศึกษาวิธีการเลี้ยงดูเด็กทารกของมารดาในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร<br>11. ปัจจัยที่มีผลต่อความแตกต่างในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขต่อภาวะทุพโภชนาการของเด็กวัยก่อนเรียนในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานคร : ศึกษากรณีอาสาสมัครสาธารณสุขในเขตความรับผิดชอบของศูนย์บริการสาธารณสุข 47 คลองขวาง และ 48 นาควัชระอุทิศ |

**ตารางที่ 1-20 (ต่อ)** แสดงรายชื่อผลงานวิจัยในข้อความรู้การปรับปรุงชุมชนแออัด จำนวน 60 โครงการ จำแนกตามช่วงเวลาที่พิมพ์เผยแพร่

| พ.ศ.2525 - 2531 | พ.ศ. 2532-2541 |
|---|---|
| **การปรับปรุงชุมชนแออัดโดยองค์กรประชาชน 10 โครงการ**<br>1. ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรประชาชนในเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์เครดิตยูเนียนชุมชนหลังบ้านมนังคศิลา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร<br>2. ปัจจัยที่มีผลต่อการแสวงหาที่ดิน เพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัย : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียนร่วมใจพัฒนาชุมชนอ่อนนุช เขต กรุงเทพมหานคร<br>3. พฤติกรรมการเล่นแชร์ของประชาชนในชุมชนแออัด : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแออัดวัดสร้อยทอง<br>4. การระดมทรัพยากรเพื่อที่อยู่อาศัยของผู้อยู่อาศัยในโครงการฟื้นนคร<br>5. ชุมชนเขตเมือง<br>6. ปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัย : ศึกษากรณีการตั้งถิ่นฐานใหม่ของผู้มีรายได้น้อยโครงการฟื้นนครบางบัว กรุงเทพมหานคร<br>7. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน : ผลกระทบจากการแบ่งช่วงชั้นบุคคลในชุมชนแออัด กรณีศึกษาชุมชนซอยอินทามระ 10 เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร<br>8. โครงสร้างอำนาจในชุมชน : ศึกษากรณีการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนแออัดทางรถไฟ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร<br>9. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาในชุมชนแออัดและชุมชนชานเมือง<br>10. ชุมชนเซ่งกี่ : วิถีชีวิตและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเอง | **การปรับปรุงชุมชนแออัดโดยองค์กรประชาชน 10 โครงการ**<br>1. พลวัตรและผลกระทบของการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเทพประทาน (พระรามสี่) เขวงคลองเตย เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร<br>2. บทบาทและหน้าที่ของประชาชนและองค์กรประชาชนในการพัฒนาชุมชนแออัด : วิเคราะห์เชิงพฤติกรรมศาสตร์<br>3. สรุปผลโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแก้ไขปัญหาชุมชนบุกรุกพัฒนาบ่อนไก่<br>4. การศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมและความสอดคล้องกันของการจัดลำดับความสำคัญขององค์ประกอบสาธารณสุขมูลฐานในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา 2 ชุมชนแออัด<br>5. ชีวิตการสื่อสารของประชาชนในชุมชนแออัด ศึกษาเฉพาะกรณี : ชุมชนโรงหมู เขวงกล้วยน้ำไท เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร<br>6. พฤติกรรมการรับข่าวสารการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชุมชนเป้าหมายของกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตดุสิต เขตสัมพันธวงศ์ เขตบางกอกน้อย และเขตหนองจอก<br>7. ภาวะผู้นำและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในชุมชนแออัด กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแออัดในเขตเลือกตั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร<br>8. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์กรเพื่อการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจในชุมชนแออัด : กรณีศึกษาสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนชุมชนฟ้าใหม่<br>9. กลุ่มออมทรัพย์และกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยคนจนในเมือง : ประสบการณ์การทำงานจากองค์การนานาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา |

DPU

**ตารางที่ 1-20 (ต่อ)** แสดงรายชื่อผลงานวิจัยในข้อความรู้การปรับปรุงชุมชนแออัด จำนวน 60 โครงการ จำแนกตามช่วงเวลาที่พิมพ์เผยแพร่

| พ.ศ.2525 - 2531 | พ.ศ. 2532-2541 |
|---|---|
| | 10. การวิจัยและพัฒนาความจำเป็นขั้นพื้นฐานในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง : กรณีชุมชนวัดช่องลม<br>11. วิวัฒนาการของชุมชนแออัดและองค์กรชุมชนแออัดในเมือง |
| **ปัญหาและอุปสรรคในการปรับปรุงชุมชนแออัด 3 โครงการ**<br>1. การประเมินโครงการอาสาพัฒนาชุมชนแหล่งเสื่อมโทรมกรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยมหิดล ระยะที่ 1 เมษายน – กันยายน 2524<br>2. การศึกษาการจัดการด้านปรับปรุงชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร ของการเคหะแห่งชาติ<br>3. ผลกระทบของโครงการสาธารณสุขมูลฐานต่อชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร | **ปัญหาและอุปสรรคในการปรับปรุงชุมชนแออัด 3 โครงการ**<br>1. การศึกษาทัศนคติของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานเยาวชนนอกระบบโรงเรียนต่อการประสานงานศึกษาในพื้นที่สลัมคลองเตย<br>2. การพัฒนานโยบายเกี่ยวกับชุมชนแออัด<br>3. บทบาทของเจ้าหน้าที่องค์การพัฒนาเอกชนในการให้สิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาชุมชนในโครงการจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ ในเขตกรุงเทพมหานคร |

# บทที่ 2

# แนวคิด ความหมาย การวัดและประเมินความยากจน

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความยากจนหรือความขาดแคลน มีมาตั้งแต่สมัยอริสโตเติล (284-322 ก่อน ค.ศ.) (ขัตติยา กรรณสูต) อ้างถึงหนังสือ An Understanding of Nature or Treaty และสมัยต่อมา Rousseau (1712-1778) และ Karl Marx (1818-1883) ซึ่งมีแนวคิดเห็นว่าความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันของฐานะ เนื่องจากมนุษย์ต้องถูกขูดรีดเอารัดเอาเปรียบจากมนุษย์ที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต อุดม โฆษิต อ้างถึง บูช (Both, 1981 : 63) ค่านิยมของคนอังกฤษสมัย ค.ศ.1887 เห็นว่าครอบครัวกรรมกร ดำรงชีวิตกันอย่างยากลำบากเพราะความยากจน และเป็นคนเกียจคร้าน โง่ และชั้นต่ำ และชี้ให้เห็นว่าปัญหาความยากจนเป็นปัญหาทางสังคม ไม่ใช่เกิดจากลักษณะของบุคคลเพียงอย่างเดียว เขาได้เสนอให้รัฐหาคำตอบให้ได้ว่า "ความยากจนคืออะไร" "ใครคือคนยากจน" "ความยากจน มีสาเหตุจากอะไร" "มีปริมาณความยากจนอยู่เท่าไร" โฮบส์บาน (Hobsbawn, 1968) ได้อธิบายไว้ในเอนไซโคปีเดียทางสังคมศาสตร์ว่า "ความหมายของความยากจนนั้นมีหลายนัย ไม่สามารถกำหนดได้อย่างชัดเจน ในการนิยามความยากจนจึงต้องอาศัยสถานการณ์ของแต่ละสังคมเข้ามาเป็นเกณฑ์การพิจารณาด้วย"

**แนวคิดความยากจนสัมบูรณ์ และแนวคิดความยากจนสัมพัทธ์ (Absolutism and Relativism)**

แนวคิดความยากจนสัมบูรณ์และความยากจนสัมพัทธ์ (อุดม โฆษิต ,2536 : 11 อ้างถึง Rein 1974) สรุปแล้ว สองแนวคิดเป็นการวัดความยากจนโดยแนวคิดสัมบูรณ์นิยมจะต้องเริ่มจากค่าศูนย์ที่แท้จริง ซึ่งหมายถึงการพิจารณาความยากจนจากระดับความจำเป็นของร่างกายอันเป็นความจำเป็นทางด้านวัตถุที่พอเพียง ต้องการดำรงชีวิต วิธีการจะระบุค่าของความยากจนในระดับเกี่ยวกับค่าครองชีพพอดี สำหรับแนวคิดความ ยากจนสัมพัทธ์ มีแนวคิดโต้แย้งกับแนวคิดความยากจนสัมบูรณ์ โดยยึดถือหลักการคิดความยากจนต้องเป็นการเปรียบเทียบระหว่างคนสองกลุ่มขึ้นไป โดยมีข้อโต้แย้งคือ (1) การใช้ระดับค่าใช้จ่ายขั้นต่ำในการดำรงชีพของแต่ละคนไม่เท่ากัน จึงไม่สามารถวัดความยากจนได้เพียงลำพังจะต้องมีการเปรียบเทียบกับคนอื่นที่อยู่ในสังคมเดียวกัน (2) ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมช่องว่างระหว่างคนร่ำรวยและคนยากจนมีมาก การใช้ระดับค่าครองชีพขั้นต่ำของบุคคลจึงไม่เห็นช่องว่างของรายได้การใช้กลุ่มคนเปรียบเทียบจึงเห็นได้ความ ชัดเจนกว่า อย่างไรก็ตามสองแนวคิดนี้ก็มีข้อดีและข้อจำกัดบางในเทคนิคการวัดและจำแนกคนยากจน

**แนวความคิดปรนัยนิยมและอัตนัยนิยม (Objectivism and Subjectivism)**

แนวคิดปรนัยนิยมและอัตนิยม (Kilpatrick , 1973 : 327-332) สรุปแนวคิดการขัดและความหมายซึ่งในแนวความคิดแบบปรนัยนิยมจะถือหลักว่าการวัดและการให้ความหมายความยากจน การขัด

ความรู้สึกออกไปให้หมดสิ้น เพราะความรู้สึกในเรื่องของความจำเป็นไม่มาตรฐานในการวัดได้ ชัดเจน ความยากจนจึงไม่ควรขึ้นอยู่กับความรู้สึกพอใจในความยากจนหรือไม่ยากจนแต่ควรจะเกิดจากความต้องการที่จำเป็นของคนในสังคม ซึ่งสามารถทำได้จากนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญโดยอาศัยข้อมูลเชิง-ประจักษ์แล้วยึดถือเป็นมาตรฐานในการวัดความยากจนทั้งสังคม ส่วนแนวคิดอัตนิยม (Subjectivism) ถือหลักการว่าทุกคนมีความรู้ มีจิตสำนึก ไม่ยอมรับผู้อื่นในการกำหนดความต้องการให้ คนควรจะมีโอกาสเลือกสิ่งจำเป็นตามความต้องการของตนเอง ดังนั้นความยากจนจึงต้องกำหนดโดยคนในสังคมนั้นๆ โดยการสำรวจจากสมาชิกในสังคมทุกคน แล้วจึงนำมากำหนดเป็นมาตรฐานความยากจนตามความพอใจในสังคม

**แนวคิดปัจเจกนิยมและแนวคิดโครงสร้างนิยม (Individualism and Structuralism)**

แนวคิดปัจเจกนิยมและแนวคิดโครงสร้างนิยม (อุดม โฆษิต , 2536 : 13 อ้างถึง Van Praag ซึ่งในการศึกษาความยากจนต่างชี้ความคิดของนักวิชาการที่ศึกษาหรือวิจัยที่เกี่ยวกับความยากจนในระดับการวิเคราะห์เป็นส่วนย่อยจุลภาคเป็นรายปัจเจกบุคคลหรือวิเคราะห์ในระดับองค์รวมมหภาค ตามแนว-คิดของปัจเจกนิยมมักจะมีข้อสมมติให้สิ่งอื่น ๆ คงที่ (Other things be equal) ความยากจนจึงเป็นองค์-ประกอบภายในเป็นสำคัญอันได้แก่ องค์ประกอบทางภูมิปัญญา สุขอนามัย ค่านิยม อุปนิสัย ขวัญกำลังใจและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่คนเหล่านั้นประพฤติปฏิบัติอยู่ สรุปก็คือ ความยากจนขึ้นอยู่กับคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคลนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกกำหนด ส่วนแนวคิดของนักวิชาการโครงสร้างนิยมจะเห็นว่าความยากจนไม่ได้เกิดจากตัวปัจเจกชน ไม่ใช่ความโง่ ความเกียจคร้าน แต่โครงสร้างทางสังคมตากหากที่ทำให้คนในสังคมยากจนอันได้แก่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี บรรทัดฐานของสังคม สถาบันทางสังคม และการปิดกั้นโอกาสต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม จึงทำให้เกิดความยากจนในสังคมที่ขาดความเป็นธรรม

**แนวคิดความยากจนในสาขาวิชาการต่าง ๆ**

ในการศึกษาวิจัยความยากจน นักวิชาการในสาขาวิชาต่าง ๆ จะใช้องค์ความรู้ในสาขานั้นมาอธิบายปรากฏการณ์และพฤติกรรมของคนในสังคม เช่น นักสังคมศาสตร์ จะอาศัยรากฐานของทฤษฎีทางสังคมวิทยา มนุษย์วิทยา และพฤติกรรมศาสตร์มาอธิบายความยากจน ส่วนนักเศรษฐศาสตร์ จะอาศัยทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาอธิบายวงจรแห่งความยากจน (Vicious Circle) ของกลุ่มคนในสังคม เป็นต้น แนวคิดของนักวิชาการสาขาวิชาต่าง ๆ ในเรื่องของความยากจนจึงมีความหลากหลายในแนวคิดและมิติของการมองปัญหาทำให้เกิดตัวแปรและปัจจัยของการอธิบายความยากจนมีความซับซ้อนยุ่งยากในการวิเคราะห์ความยากจนในแต่ละระดับของการวิจัย

**นิยามความหมายของความยากจน**

(สมนึก แตงเจริญ ,2534 : 4) อ้างถึง แอตคินสัน เอ.บี. (Atkinson, A.B. 1975 PP.186-191) (รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ 2528 หน้า 103-106) ได้ให้ความหมายของความยากจนที่ครอบคลุมมิติต่างๆได้แก่

1. ความอัตคัดทางเศรษฐกิจ ซึ่งมี 2 นัยยะ คือ

1.1 ความอัตคัดในการครองชีพ ที่มีลักษณะของการแสวงหารายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ โดยเชื่อว่าบุคคลที่มีระดับการบริโภคอาหารขั้นต่ำขั้นหนึ่งที่จะดำรงชีพอย่างปกติได้ แต่เขามีรายได้เท่ากับหรือน้อยกว่าระดับการบริโภคอาหารดังผู้นั้นมีฐานะยากจน

1.2 การมีรายได้ต่ำกว่าระดับการครองชีพขั้นต่ำโดยเชื่อว่าบุคคลมีความต้องการในปัจจัยในการดำรงชีพอันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย รวมทั้งการพักผ่อนหย่อนใจตามอัตภาพอีกด้วย ถ้าบุคคลมีรายได้ต่ำกว่าความต้องการพื้นฐานดังกล่าว บุคคลนั้นอยู่ในกลุ่มคนยากจน

2. ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ ความหมาย ความยากจนลักษณะนี้เป็นการเปรียบเทียบฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมกับปทัสถานของประชากรในสังคมนั้น บุคคลนี้มีฐานะต่ำกว่าปทัสถานดังกล่าวผู้นั้นมีฐานะยากจน

3. ความขาดแคลนปัจจัยในการครองชีพ สภาพความยากจนตามความหมายนี้ได้แก่ ฐานะการครองชีพขาดแคลนส่วนประกอบที่สำคัญของแบบแผนในการครองชีพทั่วไปของสังคมนั้น

4. ความต้องการพึ่งพาอาศัย สภาพความยากจนตามความหมายนี้ คือ ความยากจนที่รัฐบาลในแต่ละประเทศกำหนดเพื่อรัฐจักได้ค่าใช้จ่ายของรัฐจำนวนหนึ่งให้กับกลุ่มคนที่มีระดับรายได้ต่ำได้รับสวัสดิการสงเคราะห์ประชาชนของประเทศที่มีฐานะยากจนโดยการกำหนดจากฐานะทางการคลังของรัฐ

5. ความเป็นปัญหาทางสังคมความยากจนตามความหมายนี้ ได้แก่ สภาพการณ์ที่สังคมประสบปัญหาซึ่งมีสาเหตุจากการมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพจนเกิดการสร้างเงื่อนไขต่าง ๆ ขึ้นในสังคมในลักษณะและทิศทางที่จะละเมิดสิทธิมนุษยชน จนเกิดการกดขี่ข่มเหง การทำลายสิทธิมนุษยชนของบุคคลและครอบครัวที่มีฐานะยากจน โดยตั้งข้อจำกัดในกิจกรรมทางสังคมที่คนฐานะยากจนไม่สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกได้

**การวัดความยากจน**

(สมนึก แตงเจริญ 2534 : 15) ส่วนที่หนึ่ง อ้างถึง เมธี ครองแก้ว[1] และ ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์[2] วัดความยากจนหรือเส้นแบ่งความยากจน (Poverty Line) พรรณณาการ แบ่งความยากจนปี พ.ศ.2519 – 2531 ในเขตชนบทและเขตเมือง โดยการทำตัวเลขที่แสดงระดับรายได้ที่ระดับความยากจน

---

(1) เมธี ครองแก้ว. การพัฒนาเศรษฐกิจกับการกระจายรายได้ของประชาชนไทย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2531 หน้า 3-4

(2) ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์. การกระจายรายได้ภาวะความยากจนและการพัฒนาระยะยาว TDRI 2531 หน้า 8

หรือ ณ ระดับเส้นแบ่งความยากจนดังกล่าว ไปเปรียบกับการสำรวจรายได้รายจ่ายของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติดำเนินการสำรวจทุกสองปี (2519-2531) แสดงให้เห็นถึงระดับรายได้ที่อยู่ใต้เส้นแบ่งความยากจนในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

ส่วนที่สองเป็นเรื่องการวัดความยากจนเปรียบเทียบ (Relative poverty) ใช้วิธีวัดการกระจายรายได้โดยใช้สัมประสิทธิ์ของ จีนี (Gini Coefficient) ซึ่งแสดงถึงลักษณะของการกระจายรายได้ของกลุ่มประชากรในสังคมมีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 ถ้าค่าของสัมประสิทธิ์มีค่าเท่ากับศูนย์แสดงถึงสังคมมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมอย่างสมบูรณ์ไม่มีความแตกต่างกันของรายได้แต่ค่าสัมประสิทธิ์มีค่าเท่ากับหนึ่ง แสดงถึงการกระจายได้มีความแตกต่างเลื่อมล้ำกันมากไม่มีความเท่าเทียมกันทางรายได้โดยสิ้นเชิง

(ขัตติยา กรรณสูต. 2535 : 3) อ้างถึง เมธี ครองแก้ว และจินตนา เพ็ญศิริ เป็นผู้เริ่มต้นศึกษาการวัดความยากจนในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2517 โดยใช้ข้อมูลแบบแผนการบริโภคของครัวเรือน ปี พ.ศ.2511/12 คำนวณจำนวนครัวเรือนที่ยากจนเป็นครั้งแรกและปีเดียวกัน ไตรรงค์ สุวรรณคีรี และคณะได้ศึกษาการกำหนดค่าจ้างขั้นต่ำทั่วประเทศและผลทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้ผลในการศึกษาเป็นระดับรายได้ขั้นต่ำใกล้เคียงกัน ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.2522-23 เอื้อย มีสุข ใช้วิธีการวัดความยากจนของธนาคารโลก และ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี วัดความยากจนของประชากรไทยซึ่งเป็นการวิจัยให้กับธนาคารโลก

โดยสรุปแล้วสิ่งที่นิยมใช้ในการวัดความยากจนตามการศึกษาของรอง ศาสตราจารย์ ดร.ขัตติยา กรรณสูต ได้แก่

(1) รายได้ที่เป็นตัวเงิน (Cash Income) ทั้งรายได้ที่ได้จากอาชีพหลัก และอาชีพเสริมหรือรายได้จากภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร เพื่อเปรียบเทียบกับเส้นแบ่งความยากจน

(2) การครอบครองทรัพย์สิน (Capital Asset) เช่น บ้าน โรงเรือน โรงงาน ทรัพย์สินมีค่าในบ้าน ที่ดิน ยานพาหนะ หลักทรัพย์ เป็นต้น

(3) รายได้อื่น ๆ (Income in Kind) เช่น การได้รับการบริจาค ทรัพย์มรดก เป็นต้น

(อุดม โฆษิต , 2536 : 19) อ้างถึง (Townsend ,1979 : 31-53) ในการวัดความยากจน ทาวน์เสนด์ ได้เสนอให้ใช้ดัชนีที่เรียกว่าความขาดแคลนพหุคูณ (Multiple Deprivation Index) ซึ่งประกอบด้วยชุดดัชนี 11 ชุด คือ (1) อาหาร (2) เครื่องนุ่งห่ม (3) เชื้อเพลิงและแสงสว่าง (4) ที่อยู่อาศัยและอุปกรณ์จำเป็นสำหรับอยู่อาศัย (5) สภาพการอยู่อาศัยและสภาพที่อยู่อาศัย (6) สภาพการทำงานและความมั่นคง (7) สุขภาพอนามัย (8) การศึกษา (9) สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการดำรงชีพ (10) สภาพทางสังคมวัฒนธรรม (11) การพักผ่อนหย่อนใจตามอัตภาพ ชุดดัชนี 11 ชุด นี้ ทาวน์เสนด์ ได้กำหนดตัวชี้วัด 56 ตัวชี้วัด หลักการของทาวน์เสนด์ นับว่าเป็นวิธีวัดความยากจนสัมพันธ์ที่มีความเหมาะสมในสังคมที่มีความเลื่อมล้ำทางการพัฒนามาก

(อุดม โฆษิต , 2536 : 24) อ้างถึง (Van praag ,1971) ได้เสนอมาตรวัดความยากจนจากความกินดีอยู่ดีของคน โดยได้แบ่งระดับความอยู่ดีกินดีของคนออกเป็น 12 ระดับ โดยเริ่มจากเลวที่สุดไปหาดีที่สุด ซึ่งมาตรวัดดังกล่าวสามารถนำไปเปรียบเทียบกับความเป็นอยู่จริง

**เส้นความยากจน Poverty Line**

ในปี ค.ศ.1959 ถึง 1966 แนวคิดในการนิยามความยากจนโดยอาศัยเกณฑ์ความจำเป็นขั้นต่ำ (Basic Minimum Need) หรือเกณฑ์ภาระการครองชีพยังไม่ครอบคลุมถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความมีอิสระภาพและเสรีภาพ จึงได้มีการขยายนิยามให้กว้างขวางและเปรียบเทียบกับความเป็นอยู่และปทัสถานของสังคมด้วย และในปี ค.ศ. 1960 ประเทศสหรัฐอเมริกามีความเหลื่อมล้ำทางฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมมาก (อุดม โฆสิต, 2536:21) การกระจายรายได้มีความเหลื่อมล้ำแตกต่างกันมาก คนจำนวนน้อยร่ำรวยมีอำนาจในการบริโภคมาก ส่วนคนจนมีรายได้น้อยรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรม ปัญหาในเรื่องความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันในสังคม (Inequality) จึงเป็นปัญหาที่ได้รับความสนใจมากกว่าปัญหาการดำรงชีพ

เส้นความยากจน (Poverty Line) จึงเป็นเครื่องชี้วัดการดำรงชีพและใช้เปรียบเทียบความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของรายได้ โดยอาศัยแนวคิดจากความยากจนสัมบูรณ์ คือดูที่ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพเป็นสำคัญได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย การขนส่ง เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การศึกษาและอื่นๆ

จากรายงานการศึกษาของศาสตราจารย์ นานัค คัดวานี และรองศาสตราจารย์ ดร.เมธี ครองแก้ว ซึ่งได้จัดทำให้กองประเมินผลการพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เรื่อง “ความยากจนในประเทศไทย การกำหนด การวัดและการวิเคราะห์” การพัฒนาเส้นความยากจนของประเทศไทยในระยะแรก ธนาคารโลกได้นำเทคนิคการคำนวณเส้นความยากจนมาใช้ในประเทศไทย โดยยึดหลักความพอเพียงของการบริโภคสารอาหารและสินค้าอุปโภคบริโภคเฉลี่ยของคนไทย เส้นความยากจนนี้ถึงแม้ว่าจะได้มีการนำไปใช้อย่างกว้างขวางแต่ก็มีจุดอ่อนได้รับการโต้แย้งหลายประการคือ

1. ค่าเฉลี่ยความต้องการสารอาหารต่อวันต่อคน มาคำนวณโดยมิได้คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องอายุ และเพศ เพราะการมีข้อสมมุติให้คนไทยทุกคนมีความต้องการสารอาหารเท่ากันนับว่าเป็นข้อสมมุติที่ไม่น่าเชื่อถือ

2. เส้นความยากจนของธนาคารโลก มิได้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างภูมิภาคและพื้นที่เส้นความยากจนซึ่งไม่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงราคาอาหารและสินค้าอุปโภคบริโภคที่แตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาคและพื้นที่

3. เส้นความยากจนของธนาคารโลกที่พัฒนาขึ้นใน พ.ศ. 2513 ไม่สอดคล้องกับสถานการปัจจุบัน เนื่องจากรูปแบบของการบริโภคของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปและโครงสร้างของกำลังแรงงานของประเทศไทยเพิ่มขึ้น

(อุดม โฆษิต , 2536 : 24) อ้างถึง (Van praag ,1971) ได้เสนอมาตรวัดความยากจนจากความกินดีอยู่ดีของคน โดยได้แบ่งระดับความอยู่ดีกินดีของคนออกเป็น 12 ระดับ โดยเริ่มจากเลวที่สุดไปหาดีที่สุด ซึ่งมาตรวัดดังกล่าวสามารถนำไปเปรียบเทียบกับความเป็นอยู่จริง

**เส้นความยากจน Poverty Line**

ในปี ค.ศ.1959 ถึง 1966 แนวคิดในการนิยามความยากจนโดยอาศัยเกณฑ์ความจำเป็นขั้นต่ำ (Basic Minimum Need) หรือเกณฑ์ภาระการครองชีพยังไม่ครอบคลุมถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความมีอิสระภาพและเสรีภาพ จึงได้มีการขยายนิยามให้กว้างขวางและเปรียบเทียบกับความเป็นอยู่และปทัสถานของสังคมด้วย และในปี ค.ศ. 1960 ประเทศสหรัฐอเมริกามีความเหลื่อมล้ำทางฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมมาก (อุดม โฆสิต, 2536:21) การกระจายรายได้มีความเหลื่อมล้ำแตกต่างกันมาก คนจำนวนน้อยร่ำรวยมีอำนาจในการบริโภคมาก ส่วนคนจนมีรายได้น้อยรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรม ปัญหาในเรื่องความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันในสังคม (Inequality) จึงเป็นปัญหาที่ได้รับความสนใจมากกว่าปัญหาการดำรงชีพ

เส้นความยากจน (Poverty Line) จึงเป็นเครื่องชี้วัดการดำรงชีพและใช้เปรียบเทียบความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของรายได้ โดยอาศัยแนวคิดจากความยากจนสัมบูรณ์ คือดูที่ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพเป็นสำคัญได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย การขนส่ง เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การศึกษาและอื่นๆ

จากรายงานการศึกษาของศาสตราจารย์ นานัค คัดวานี และรองศาสตราจารย์ ดร.เมธี ครองแก้ว ซึ่งได้จัดทำให้กองประเมินผลการพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เรื่อง “ความยากจนในประเทศไทย การกำหนด การวัดและการวิเคราะห์” การพัฒนาเส้นความยากจนของประเทศไทยในระยะแรก ธนาคารโลกได้นำเทคนิคการคำนวณเส้นความยากจนมาใช้ในประเทศไทย โดยยึดหลักความพอเพียงของการบริโภคสารอาหารและสินค้าอุปโภคบริโภคเฉลี่ยของคนไทย เส้นความยากจนนี้ถึงแม้ว่าจะได้มีการนำไปใช้อย่างกว้างขวางแต่ก็มีจุดอ่อนได้รับการโต้แย้งหลายประการคือ

1. ค่าเฉลี่ยความต้องการสารอาหารต่อวันต่อคน มาคำนวณโดยมิได้คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องอายุ และเพศ เพราะการมีข้อสมมุติให้คนไทยทุกคนมีความต้องการสารอาหารเท่ากันนับว่าเป็นข้อสมมุติที่ไม่น่าเชื่อถือ

2. เส้นความยากจนของธนาคารโลก มิได้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างภูมิภาคและพื้นที่เส้นความยากจนซึ่งไม่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงราคาอาหารและสินค้าอุปโภคบริโภคที่แตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาคและพื้นที่

3. เส้นความยากจนของธนาคารโลกที่พัฒนาขึ้นใน พ.ศ. 2513 ไม่สอดคล้องกับสถานการปัจจุบัน เนื่องจากรูปแบบของการบริโภคของคนไทยแปลี่ยนแปลงไปและโครงสร้างของกำลังแรงงานของประเทศไทยเพิ่มขึ้น

0141354

การศึกษาของศาสตราจารย์ นานัค คัดวานี และรองศาสตราจารย์ ดร.เมธี กรองแก้ว เพื่อพัฒนาเส้นความยากจน ปี พ.ศ. 2541 โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนมาสังเคราะห์ร่วมกับความต้องการขั้นต่ำของปัจเจกบุคคลตามอายุและเพศนี้แตกต่างกันรายภาค บาทต่อเดือนดังตารางที่ 4 ทั้งนี้เพื่อขจัดข้อโต้แย้งดังที่กล่าวข้างต้น แต่อย่างไรก็ตามหน่วยงานของรัฐก็ได้พัฒนาเครื่องชี้วัดอื่นๆ เพื่อจะประเมินฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนในระดับต่างๆ เช่น ดัชนีชี้วัดคุณภาพ ชี้วัด (จปฐ.) และดัชนีความขัดสนรวม เป็นต้น

**ตารางที่ 2-1** ความต้องการขั้นต่ำของปัจเจกบุคคล ตามอายุและเพศที่แตกต่างกันรายภาค บาทต่อเดือน ณ เดือนมีนาคม 2541

| อายุและเพศ | เหนือ | ตะวันออก-เฉียงเหนือ | กลาง | ใต้ | ก.ท.ม.และปริมณฑล |
|---|---|---|---|---|---|
| **เขตสุขาภิบาลและชนบท** | | | | | |
| **ชายและหญิง** | | | | | |
| 1 – 3 ปี | 445 | 492 | 481 | 460 | 481 |
| 4 – 6 ปี | 537 | 595 | 561 | 556 | 581 |
| 7 – 9 ปี | 593 | 666 | 641 | 618 | 641 |
| **ชาย** | | | | | |
| 10 – 12 ปี | 685 | 752 | 741 | 709 | 741 |
| 18 – 15 ปี | 852 | 944 | 922 | 881 | 922 |
| 16 – 19 ปี | 888 | 988 | 962 | 920 | 962 |
| 20 – 29 ปี | 1032 | 1158 | 1117 | 1068 | 1117 |
| 30 – 39 ปี | 1025 | 1135 | 1139 | 1060 | 1108 |
| 60 ปีขึ้นไป | 729 | 808 | 789 | 755 | 789 |
| **หญิง** | | | | | |
| 10 – 12 ปี | 630 | 697 | 681 | 652 | 681 |
| 18 – 15 ปี | 741 | 820 | 801 | 766 | 601 |
| 16 – 19 ปี | 685 | 759 | 741 | 709 | 741 |
| 20 – 29 ปี | 747 | 827 | 808 | 773 | 808 |
| 30 – 39 ปี | 769 | 851 | 831 | 795 | 831 |
| 60 ปีขึ้นไป | 647 | 717 | 700 | 670 | 700 |

DPU

ศูนย์สนเทศและหอสมุด
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

**ตารางที่ 2-1** (ต่อ) ความต้องการขั้นต่ำของปัจเจกบุคคล ตามอายุและเพศที่แตกต่างกันรายภาค บาทต่อเดือน ณ เดือนมีนาคม 2541

| อายุและเพศ | เหนือ | ตะวันออกเฉียงเหนือ | กลาง | ใต้ | ก.ท.ม.และปริมณฑล |
|---|---|---|---|---|---|
| **เขตเทศบาล** | | | | | |
| **ชายและหญิง** | | | | | |
| 1 – 3 ปี | 551 | 590 | 692 | 662 | 596 |
| 4 – 6 ปี | 666 | 713 | 716 | 752 | 720 |
| 7 – 9 ปี | 735 | 786 | 790 | 828 | 799 |
| **ชาย** | | | | | |
| 10 – 12 ปี | 850 | 909 | 913 | 959 | 918 |
| 18 – 15 ปี | 1056 | 1130 | 1136 | 1192 | 1142 |
| 16 – 19 ปี | 1102 | 1180 | 1185 | 1244 | 1191 |
| 20 – 29 ปี | 1280 | 1370 | 1376 | 1445 | 1383 |
| 30 – 39 ปี | 1271 | 1850 | 1366 | 1434 | 1373 |
| 60 ปีขึ้นไป | 904 | 968 | 972 | 1021 | 977 |
| **หญิง** | | | | | |
| 10 – 12 ปี | 781 | 836 | 839 | 8814 | 844 |
| 18 – 15 ปี | 919 | 983 | 967 | 1037 | 993 |
| 16 – 19 ปี | 850 | 909 | 913 | 959 | 918 |
| 20 – 29 ปี | 926 | 991 | 996 | 1046 | 1001 |
| 30 – 39 ปี | 953 | 1020 | 1024 | 1076 | 1030 |
| 60 ปีขึ้นไป | 802 | 859 | 863 | 906 | 867 |

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ

**วิธีการศึกษาระดับรายได้เสมอตัว**

การศึกษาปัญหาความยากจนในประเทศไทย มีผู้ใช้วิธีการศึกษาระดับรายได้เสมอตัว (Break Even Income) อย่างเช่น รศ.ดร.สรชัย พิศาลบุตร และภัทรวรรณ ประสานพานิช ได้ใช้วิธีการดังกล่าววัดระดับความยากจนในการวิจัย การจัดฐานะทางเศรษฐกิจของชาวไทย โดยใช้ข้อมูล (SES) ปี 2539 และ 2537 วิเคราะห์เป็นแบบจำลองสมการถดถอย 3 แบบ คือ แบบเส้นตรง แบบควอดราติก และแบบคิวบิก

มีการจัดเก็บข้อมูล กชช. 2 ค ผนวกกับ จปฐ. เป็นประจำทุก 2 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 เป็นต้นไป การประเมินสภาพหมู่บ้านที่มีปัญหาการพัฒนามาก ปานกลาง และน้อย จากข้อมูล กชช. 2 ค ผนวกกับ จปฐ. มี 5 กลุ่ม 34 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) โครงการพื้นฐานมี 10 ตัวชี้วัด (2) การประกอบอาชีพผลผลิตและรายได้ มี 7 ตัวชี้วัด (3) สาธารณสุขและการอนามัยมี 9 ตัวชี้วัด (4) แหล่งนี้มี 2 ตัวชี้วัด (5) ความรู้ การศึกษา และวัฒนธรรม มี 6 ตัวชี้วัด ในปี พ.ศ.2535 กรมพัฒนาชุมชนได้ปรับปรุงเครื่องชี้วัด กชช.2 ค ใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535-2539) โดยเพิ่มเครื่องชี้วัดกลุ่มทรัพยากรธรรมชาติรวมเป็น 6 กลุ่ม 37 ตัวชี้วัด ต่อปี พ.ศ.2540 กรมพัฒนาชุมชนได้ประเมินโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยใช้ดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน 9 หมวด 37 เรื่อง โดยเพิ่มหมวดพัฒนาวิถีชีวิต หมวดพัฒนาจิตใจ และการสร้างจิตสำนึก ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 (2540-2544) ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาคนและชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน

**ดัชนีชี้วัดความยากจนจากรายงานการประเมินผลโครงการแก้ปัญหาความยากจน 2540**

ข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นข้อมูลที่ใช้วัดระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนซึ่งมีแนวคิดว่าคุณภาพชีวิตของคนนั้นควรจะประกอบด้วยปัจจัย 4 เป็นอย่างน้อยคือการมีอาหารการกิน มีสุขภาพอนามัยที่ดี มีการศึกษา มีอาชีพและรายได้อยู่ในสังคมที่มีความปลอดภัย ตลอดจนมีการพัฒนาด้านจิตใจ เพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพและคุณธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จึงกำหนดความจำเป็นขั้นพื้นฐานของคนไทยไว้ 9 ประการและมีตัวชี้วัด 37 ตัวเป็นเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน และได้กำหนดเป้าหมายไว้ในแต่ละเรื่องชี้วัดว่าภายในปีนั้น ๆ คนไทยในทุกหมู่บ้านทั่วประเทศควรมีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมตามเกณฑ์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานในเรื่องต่าง ๆ 37 เรื่องจำนวนร้อยละเท่าใด เครื่องชี้วัดในแต่ละหมวดมีดังนี้

**หมวดที่ 1** ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการของร่ายกายมี 5 เครื่องชี้วัดคือ

1.1 เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักมากกว่า 3,000 กรัม

1.2 เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ไม่ขาดสารอาหาร

1.3 เด็ก 6 - 14 ปี มีน้ำหนักตามเกณฑ์

1.4 ครัวเรือนไม่กินอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ

1.5 ครัวเรือนได้กินอาหารควบคุมมีฉลาก อ.ย

**หมวดที่ 2** ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มี 5 เครื่องชี้วัดคือ

2.1 ประชาชนมีบ้านคงทนถาวรอย่างน้อย 5 ปี

2.2 จัดบ้านถูกสุขลักษณะมีระเบียบ

2.3 ประชาชนมีส้วมถูกหลักสุขาภิบาล

2.4 ครัวเรือนมีน้ำสะอาดดื่มเพียงพอ (5 ลิตร/วัน/คน)

2.5 ครัวเรือนไม่ถูกรบกวนต่อสิ่งรำคาญ

**หมวดที่ 3** ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมี 12 เครื่องชี้วัด

3.1 หญิงมีครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด

3.2 หญิงมีครรภ์ได้รับบริการทำคลอด

3.3 หญิงมีครรภ์ได้รับการดูแลหลังคลอด

3.4 เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปีได้รับวัคซีนครบ

3.5 เด็กวัยปฐมศึกษาได้รับวัคซีน

3.6 ครัวเรือนมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์

3.7 เด็กอายุ 3 - 6 ปี ได้รับการเลี้ยงดูถูกต้อง

3.8 เด็กวัยปฐมศึกษาได้เข้าเรียนภาคบังคับ

3.9 เด็กได้เข้าศึกษาต่อระดับมัธยม

3.10 เด็กที่ไม่ได้ศึกษาต่อได้รับการฝึกอบรมอาชีพ

3.11 คนในครัวเรือนอายุ 14 -50 ปีอ่านออกเขียนได้

3.12 ครอบครัวได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง

**หมวดที่ 4** ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต มี 2 เครื่องชี้วัดคือ

4.1 ครัวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

4.2 ครัวเรือนมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ

**หมวดที่ 5** ประชาชนมีการประกอบอาชีพและมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มี 1 เครื่องชี้วัด คือ ครัวเรือนมีการประกอบอาชีพและมีรายได้เฉลี่ยแล้วไม่น้อยกว่าคนละ 15,000 บาทต่อปี (ปี พ.ศ. 2539)

**หมวดที่ 6** ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนของการมีลูกได้ตามต้องการ มี 2 เครื่องชี้วัดคือ

6.1 คู่สมรสที่ภรรยาอายุ 15 - 44 ปีใช้บริการคุมกำเนิด

6.2 คู่สมรสที่ลูกไม่เกิน 2 คน

**หมวดที่ 7** ประชาชนมีส่วนช่วยในการพัฒนาความเป็นอยู่และการกำหนดวิถีของตน มี 3 เครื่องชี้วัดคือ

7.1 ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้านชุมชนตำบลอย่างน้อย 1 กลุ่ม

7.2 คนในครัวเรือนใช้สิทธิเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยด้วยความบริสุทธิ์ใจ

7.3 ครัวเรือนได้ร่วมในการบำรุงรักษาสาธารณะสมบัติและกิจกรรมการพัฒนาอื่น ๆ

**หมวดที่ 8** ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจตนเองให้ดีขึ้น มี 5 เครื่องชี้วัดคือ

8.1 คนในครัวเรือนปฏิบัติศาสนกิจอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง

8.2 คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา

8.3 คนในครัวเรือนไม่ติดบุหรี่

8.4 ครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น

8.5 คนสูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครัวเรือนหรือชุมชน

**หมวดที่ 9** ประชาชนมีจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมี 2 เครื่องชี้วัดคือ

9.1 ครัวเรือนได้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

9.2 ครัวเรือนได้ทำกิจกรรมการป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม

**ตัวชี้วัด จปฐ. ที่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย 14 ตัวชี้วัด ปี พ.ศ.2541**

**ตัวชี้วัดที่**

8 เด็กอายุ 6-12 ปี ได้รับวัคซีนครบ (4 ภาค)

9 ครัวเรือนไม่กินเนื้อสัตว์ที่ไม่สุกด้วยความร้อน (ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

15 ครัวเรือนมีน้ำสะอาดบริโภคเพียงพอ (ยกเว้นภาคกลาง)

17 ครัวเรือนไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ (ยกเว้นภาคกลาง)

19 เด็กอายุครบเกณฑ์ได้เข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ (4 ภาค)

20 เด็กจน การศึกษาภาคบังคับได้เข้าเรียนต่อระดับมัธยม (4 ภาค)

21 เด็กไม่ได้เรียนต่อมัธยม ได้รับการฝึกอาชีพ (ยกเว้นภาคกลาง)

22 คนอายุ 14-50 ปี อ่านและเขียนภาษาไทยได้ (ภาคใต้ ภาคเหนือ)

27 ครัวเรือนปลอดภัยจากอุบัติภัย (ทุกภาค)

29 ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าคนละ 20,000 บาท/ปี (ยกเว้นภาคกลาง)

30 ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่ม (ภาคกลาง ภาคใต้)

31 คนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง (ทุกภาค)

35 คนในครัวเรือนไม่ติดบุหรี่ (ยกเว้นภาคกลาง)

**คุณภาพชีวิตพิจารณาจากดัชนี จปฐ. ปี 2541**

จังหวัดที่บรรลุเป้าหมายมากที่สุด

1. จังหวัดสมุทรสงคราม และสิงห์บุรี บรรลุ 36 ตัวชี้วัด
2. จังหวัดภูเก็ต บรรลุ 34 ตัวชี้วัด
3. จังหวัดนนทบุรี และประจวบคีรีขันธ์ บรรลุ 33 ตัวชี้วัด

จังหวัดที่บรรลุเป้าหมายน้อยที่สุด 3 อันดับแรก

1. จังหวัดแม่ฮ่องสอน บรรลุ 15 ตัวชี้วัด
2. จังหวัดเชียงใหม่ สุโขทัย สุราษฎร์ธานี 21 ตัวชี้วัด
3. จังหวัดกำแพงเพชร เชียงราย น่าน บรรลุเป้าหมาย 22 ตัวชี้วัด

**การประเมินความยากจนระดับจังหวัดจากการวิเคราะห์ดัชนีความขัดสนรวม**

จากรายงานของ UNDP เรื่องการพัฒนาคนของประเทศไทยที่ได้ชี้ให้เห็นถึงสภาพปัญหาความขัดสนและความด้วยโอกาสโดยขัดทำเป็นดัชนีชี้วัดความขัดสน (Index of Human Deprivation : IHD) ซึ่งสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างของการพัฒนาในระดับภาพรวมของประเทศและภาพย่อยของดัชนีชี้วัด 8 ตัว เปรียบเทียบเป็นรายจังหวัด ได้แก่ รายได้ สุขภาพอนามัย การศึกษา การจ้างงาน ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม การสื่อสารคมนาคม การอุปโภคบริโภค และสถานภาพผู้หญิง โดยมีตัวชี้วัดย่อยรวม 48 ตัวชี้วัด

**แผนภูมิที่ 1**

**โครงสร้างดัชนีความขัดสนรวม**

ดัชนีความขัดสนรวม (Composite Index of Human Deprivation - IHD)

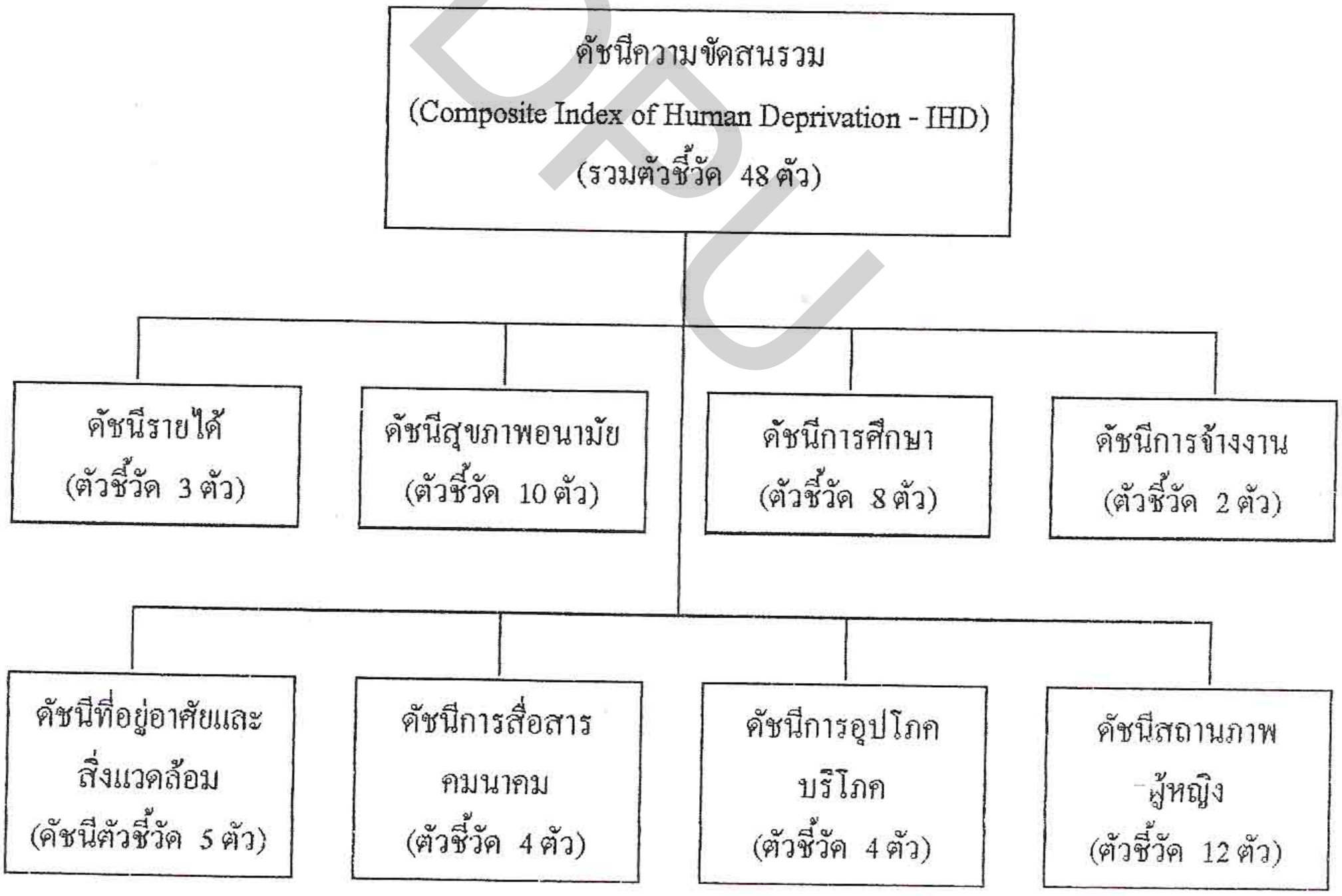


ที่มา : รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย 2542 UNDP

**ตารางที่ 2-2** องค์ประกอบดัชนีความขัดสนรวม

| ดัชนี | องค์ประกอบ | ตัวชี้วัด |
|---|---|---|
| 1. ดัชนีรายได้ | 1. ระดับรายได้ | 1. รายได้ต่อประชากร ปี 1996 (บาท) |
| | 2. การเปลี่ยนแปลงรายได้ | 2. การเปลี่ยนแปลงรายได้ต่อประชากรปี 1998-96 (%)<br>3. การเปลี่ยนแปลงรายได้ต่อครัวเรือน 1992-96 (%) |
| 2. ดัชนีสุขภาพอนามัย | 3. สภาพสุขอนามัยทั่วไป | 4. จำนวนทารกตาย (ต่อการเกิดมีชีพ 1,000คน)<br>5. จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีตาย (ต่อการเกิดมีชีพ 1,000คน)<br>6. จำนวนมารดาตาย (ต่อการเกิดมีชีพ 1,000 คน)<br>7. การขาดสารอาหารเริ่มแรกในเด็ก (%)<br>8. จำนวนผู้เป็นโรคติดต่อต้องแจ้งความ (ต่อ 1,000 คน)<br>9. จำนวนผู้ป่วยโรคมาลาเรีย (ต่อ 1,000 คน)<br>10. จำนวนผู้เป็นโรคติดต่อทางเพศ (ต่อ 1,000 คน) |
| | 4. การบริการสาธารณสุข | 11. จำนวนประชากรต่อแพทย์ (คน)<br>12. จำนวนประชากรต่อพยาบาล (คน)<br>13. จำนวนประชากรต่อเตียงผู้ป่วย (คน) |
| 3. ดัชนีการศึกษา | 5. สัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา | 14. อัตราการรู้หนังสือในผู้ใหญ่ (%)<br>15. ผู้ไม่ได้รับการศึกษาในระบบ (%)<br>16. ผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา (%)<br>17. ผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (%)<br>18. อัตราการเข้าเรียนระดับประถมศึกษา (%)<br>19. อัตราการเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษา (%) |
| | 6. การบริการการศึกษา | 20. จำนวนนักเรียนต่อครู (คน)<br>21. จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียน (คน) |
| 4. ดัชนีการจ้างงาน | 7. การว่างงาน | 22. ประชากรวัยทำงานที่กำลังหางานทำ (%) |
| | 8. การว่างงานแอบแฝง | 23. ประชากรวัยทำงานที่รอฤดูกาลเกษตร |
| 5. ดัชนีที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม | 9. คุณภาพที่อยู่อาศัย | 24. ที่อยู่อาศัยที่สร้างด้วยวัตถุไม่ถาวร (%)<br>25. จำนวนคนต่อห้องนอน (%) |
| | 10. คุณภาพสิ่งแวดล้อม | 26. ครัวเรือนที่ไม่ถูกสุขลักษณะ (%)<br>27. ครัวเรือนที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ (%)<br>28. ครัวเรือนที่หุงต้มด้วยฟืนและถ่าน (%) |
| 6. ดัชนีการสื่อสารคมนาคม | 11. การคมนาคม | 29. ครัวเรือนที่มีจักรยาน (%)<br>30. จำนวนประชากรต่อโทรศัพท์ (คน) |

DRAFT

**ตารางที่ 2-2 (ต่อ)** องค์ประกอบดัชนีความขัดสนรวม

| ดัชนี | องค์ประกอบ | ตัวชี้วัด |
|---|---|---|
| | 12. การสื่อสาร | 31. ครัวเรือนที่มีวิทยุ (%)<br>32. จำนวนประชากรต่อโทรศัพท์ (คน) |
| 7. ดัชนีการอุปโภคบริโภค | 13. การเข้าถึงสินค้าอุปโภคบริโภค | 33. ครัวเรือนที่มีโทรทัศน์สี (%)<br>34. ครัวเรือนที่มีตู้เย็น (%)<br>35. ครัวเรือนที่มีจักรเย็บผ้า (%)<br>36. ครัวเรือนที่มีพัดลมไฟฟ้า (%) |
| 8. ดัชนีสถานภาพผู้หญิง | 14. กิจกรรมทางเศรษฐกิจ | 37. สัดส่วนผู้หญิงในวัยแรงงาน (%)<br>38. อัตราการว่างงานของผู้หญิง (%) |
| | 15. สัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา | 39. ผู้หญิงที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบ (%)<br>40. ผู้หญิงที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา (%)<br>41. ผู้หญิงที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (%)<br>42. ผู้หญิงที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (%)<br>43. อัตราการเข้าเรียนของเด็กหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (%)<br>44. อัตราการเข้าเรียนของเด็กหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (%) |
| | 16. สุขอนามัยการเจริญพันธ์ | 45. อัตราการคุมกำเนิด<br>46. จำนวนมารดาตาย (ต่อการเกิดมีชีพ 100,000คน)<br>47. จำนวนผู้เป็นโรคติดต่อทางเพศ (ต่อ 1,000) |
| | 17. ชีวิตสมรสและครอบครัว | 48. จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยของผู้หญิง |

แหล่งที่มา : Human Development Report of Thailand 1999 UNDP

**ดัชนีความขัดสนรวม 12 จังหวัดที่มีดัชนีความขัดสนรวมระบุว่ามีความขัดสนมากที่สุด**

| ลำดับที่ | | |
|---|---|---|
| 12 | นครพนม | 0.558 |
| 11 | เชียงราย | 0.577 |
| 10 | พัทลุง | 0.571 |
| 9 | สกลนคร | 0.574 |
| 8 | ศรีสะเกษ | 0.580 |
| 7 | บุรีรัมย์ | 0.582 |
| 6 | หนองคาย | 0.588 |

DPU

| ลำดับที่ | | |
|---|---|---|
| 5 | นครสวรรค์ | 0.594 |
| 4 | กำแพงเพชร | 0.632 |
| 3 | แม่ฮ่องสอน | 0.669 |
| 2 | สุรินทร์ | 0.681 |
| 1 | ตาก | 0.703 |

**ดัชนีขัดสนทางด้านรายได้** จังหวัดอุตรดิตถ์ นครนายก พิจิตร เพชรบูรณ์ นราธิวาส อุทัยธานี เชียงราย พัทลุง แม่ฮ่องสอน ตาก มีค่าดัชนีเท่ากับ 1

**ดัชนีขัดสนทางด้านสุขอนามัย** จังหวัดเชียงราย 0.75 ตาก 0.65 กำแพงเพชร 0.65 มุกดาหาร 0.65 เลย 0.65 นครพนม 0.65 พะเยา 0.6 แม่ฮ่องสอน 0.6 บุรีรัมย์ 0.55 สุรินทร์ 0.55

**ดัชนีขัดสนทางด้านการศึกษา** จังหวัดนราธิวาส 0.875 ปัตตานี 0.75 ศรีสะเกษ 0.688 บุรีรัมย์ 0.688 แม่ฮ่องสอน 0.688 ตาก 0.625 หนองคาย 0.625 หนองบัวลำภู 0.688 เชียงราย 0.563 สงขลา 0.563 กำแพงเพชร 0.563 สุรินทร์ 0.563

**ดัชนีขัดสนทางด้านการจ้างงาน** จังหวัดตาก สุรินทร์ สกลนคร นครพนม มีดัชนี 1.00 หนองคาย พัทลุง เชียงราย มุกดาหาร พะเยา อุดรธานี แพร่ หนองบัวลำภู ขอนแก่น แพร่ มีดัชนี 0.75

**ดัชนีขัดสนทางด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม** จังหวัดกำแพงเพชร เชียงราย นครศรีธรรมราช สงขลา ดัชนี 0.8 สตูล มหาสารคาม เลย ระนอง ดัชนี 0.7 ตาก นครสวรรค์ พัทลุง ปัตตานี เพชรบูรณ์ สุโขทัย แพร่ ภูเก็ต สุราษฎร์ธานี ดัชนี 0.6

**ดัชนีขัดสนทางด้านสื่อสาร คมนาคม** จังหวัดแม่ฮ่องสอน สตูล กระบี่ สงขลา ระนอง ดัชนี 0.75 พัทลุง มหาสารคาม นครศรีธรรมราช น่าน ตรัง ดัชนี 0.625

**ดัชนีขัดสนทางด้านอุปโภคบริโภค** จังหวัดสุรินทร์ แม่ฮ่องสอน บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อุทัยธานี ดัชนี 1.00 กำแพงเพชร หนองคาย มุกดาหาร ชัยภูมิ น่าน อุบลราชธานี อำนาจเจริญ ดัชนี 0.875 ตาก สกลนคร นครพนม สตูล มหาสารคาม กระบี่ เลย ตรัง สตูล ยโสธร ร้อยเอ็ด ดัชนี 0.75 พัทลุง กาฬสินธุ์ สุโขทัย นครราชสีมา ดัชนี 0.625

**ดัชนีขัดสนทางด้านสถานภาพผู้หญิง** จังหวัดปัตตานี 0.833 นราธิวาส 0.792 สุรินทร์ แม่ฮ่องสอน 0.667 ตาก กำแพงเพชร สกลนคร ยะลา พังงา ดัชนี 0.625

**จังหวัดที่มีดัชนีความขัดสนต่ำ** จังหวัดสิงห์บุรี 0.113 จ้างงาน ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม อุปโภคบริโภค ดัชนี 0.00 กรุงเทพมหานคร อันดับ 30 ดัชนี 0.32 อุปโภคบริโภค ดัชนี 0.00

# บทที่ 3

# แนวคิดสาเหตุของความยากจน

จากการตรวจสอบเอกสารการวิจัยเกี่ยวกับคำว่า ความยากจน มีการศึกษาถึงสาเหตุแห่งความยากจนที่มีนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาวิจัยไว้ ดังนี้

ความยากจนในทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ทฤษฎีหลักในการอธิบายความยากจนมี 2 ทฤษฎี คือ (1) ทฤษฎีด้อยวัฒนธรรม (2) ทฤษฎีภาระหน้าที่ (อุดม โฆษิต ,2536 : 29)

ทฤษฎีด้อยวัฒนธรรมก่อตั้งจากวัฒนธรรมและแนวคิดดั้งเดิมของสังคมอังกฤษและสหรัฐอเมริกาที่เห็นว่าคนยากจนเป็นผลจากการเพาะพูนลักษณะด้อยเป็นเวลานานจากบรรพชนเกิดการจัดชนชั้นในสังคมวัฒนธรรมอย่างเช่น การจัดชนชั้นจันฑาล สูตร แพทย์ กษัตริย์ พราหมณ์ หรือลักษณะด้อยทางวัฒนธรรมในสังคมที่มีการดื่มสุราหรือเล่นการพนัน อันเป็นพฤติกรรมปกติทั่วไปในสังคมนั้นและเป็นผลสืบเนื่องจากพ่อแม่สืบทอดทางวัฒนธรรมทางครอบครัวและสัมพันธภาพกับคนในกลุ่มอื่น ในสังคมเป็นสาเหตุความยากจนจากฎมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมทั้งสิ้น ปัจจัยที่นำไปสู่การด้อยวัฒนธรรม (อุดม โฆษิต อ้างถึงผลงานวิจัยของ เลวิส : 1959) ได้ศึกษาข้อมูลในลอนดอนและเปอร์โตริโก สรุปว่า วัฒนธรรมของคนยากจนมีลักษณะโดดเด่น มีลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมหนึ่ง ภายใต้ระบบวัฒนธรรมทั้งหมดของประเทศ คนจนแต่ละสังคมมีส่วนโดยการสร้างวัฒนธรรมของตัวเองขึ้นเป็นปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ (1) ที่ตั้ง (2) ความเป็นเมืองหรือชนบท (3) โครงสร้างของครอบครัว (4) ระบบเครือญาติ (5) ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว สามีและภรรยา บุตรและผู้ปกครอง (6) แบบแผนการใช้จ่ายและการบริโภค (7) ระบบค่านิยม (8) กาลเวลา (9) ความรู้สึกผูกพันกับชุมชนที่ตัวเองอยู่อาศัย ปัจจัยจากการศึกษาของเลวิส นับว่าเป็นปัจจัยที่บอกสาเหตุของความยากจนมาจากครอบครัวและสายเลือดพันธุกรรมตามกฎของเมนเดลที่บรรพบุรุษโง่ ย่อมมีโอกาสสูงที่จะให้บุตรหลานโง่ และปัจจัยทางสังคมแวดล้อมที่มีอิทธิพลในการหล่อหลอมค่านิยมความพึงพอใจในสังคมสลัม นอกจากนั้น พฤติกรรมที่ไม่ดีได้รับการยอมรับของเยาวชนในวัฒนธรรมของผู้ยากจน เช่น การเป็นหัวหน้าโจร หัวหน้าแก๊ง เป็นสิ่งที่โก้เก๋ รวมทั้งการยอมรับในอาชีพที่ทำให้เกิดปัญหากับสังคมก็คือ การเป็นโสเภณี ลักขโมย และการขายยาเสพติด เพื่อแก้ปัญหาความอัตคัตขัดสนของครอบครัวที่ยากจน

ทฤษฎีภาระหน้าที่ แนวคิดตามทฤษฎีนี้คือ ความยากจนมีสาเหตุจากมีหน้าที่การทำงานของคนในอาชีพต่าง ๆ ซึ่งมีผลตอบแทนจากการประกอบอาชีพแตกต่างกันไปตามความสำคัญของหน้าที่ในแต่ละอาชีพ ซึ่งแต่ละอาชีพถูกกำหนดความสัญและการจูงใจให้ค่าตอบแทนโดยโครงสร้างของสังคม กลุ่มอาชีพที่มีอำนาจในการต่อรองในสังคมมากได้แก่ กลุ่มคนชนชั้นปกครอง ชนชั้นผู้บริหาร นักวิชาการ ผู้มีความรู้ความสามารถ มีอำนาจในสังคมมากกว่าชนชั้นที่ถูกปกครองอันได้แก่ ชนชั้น กรรมาชีพ คนไม่มีความรู้ แรงงานไร้ฝีมือ ผู้ด้อยโอกาส กลุ่มคนต่าง ๆ นี้ก็จะถูกสังคมกำหนดค่าตอบแทนแตกต่างกัน กลุ่มที่ได้ค่าตอบแทนต่ำก็จะเกิดเป็นสาเหตุความยากจนจากหน้าที่และการประกอบอาชีพ กล่าวโดยสรุป

ก็คือ นักวิชาการทฤษฎีหน้าที่นิยม จะเห็นว่าความยากจนไม่ได้มีสาเหตุจากครอบครัว แต่มีสาเหตุจากโครงสร้างของสังคมเป็นสำคัญ

**ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กับการอธิบายสาเหตุความยากจน**

แนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ในการอธิบายความยากจนมีหลักการ 4 ประการ คือ

1. อธิบายความยากจนด้วยความขาดแคลนที่ตีความและวัดในรูปของตัวเงิน
2. องค์ประกอบของความยากจนที่สำคัญคือ ปัจจัยในการหาเลี้ยงชีพ ที่เรียกว่ารายได้ และปัจจัยในการบริโภคสิ่งที่จำเป็นที่เรียกว่า รายจ่ายในการบริโภคสินค้าจำเป็นต่อการดำรงชีพ
3. ในการวิเคราะห์ จะวิเคราะห์ด้วยรายได้ขั้นต่ำในการดำรงชีพหรือวิเคราะห์ด้วยรายจ่ายเพื่อการดำรงชีพขั้นต่ำได้เช่นเดียวกัน
4. สาเหตุของความยากจนมาจากปัจจัยที่ทำให้รายได้ที่แท้จริงของประชาชาติลดลง

แนวคิดสาเหตุความยากจนของนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิค หรือเรียกว่า นักเศรษฐศาสตร์ออร์ธอดอก (Orthodox Economist) อุดม โฆษิต อ้างถึง ทาวน์เสนด์ (Townsend, 1979 : 71) ซึ่งเห็นว่าความยากจนของครอบครัวในมุมมองความไม่เสมอภาคในการกระจายผลประโยชน์ของเจ้าของปัจจัยการผลิต อันได้แก่ เจ้าของแรงงาน เจ้าของที่ดิน เจ้าของทุน และผู้ประกอบการ ซึ่งการกระจายของค่าจ้าง เช่น ดอกเบี้ย และกำไร ไปยังกลุ่มเจ้าของปัจจัยการผลิตที่อยู่ตามครัวเรือนในระบบไม่เท่าเทียมกันเกิดการเหลื่อมล้ำทางรายได้ และความไม่เป็นธรรมอื่น ๆ ขึ้นในระบบเศรษฐกิจ จากแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ พาเรโต (Pareto ) จึงเสนอให้ฝ่ายรัฐต้องเข้ามาจัดการให้เกิดการกระจายรายได้ให้ประชาชนบรรลุความต้องการพื้นฐาน (Physiological Minimum Needs) ของประชาชนทุกคนในระบบเศรษฐกิจ

แนวคิดความยากจนของนักเศรษฐศาสตร์โครงสร้างนิยมนักเศรษฐศาสตร์เห็นว่าสาเหตุของความยากจนเกิดจากโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจที่ไม่สามารถทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม กลไกของตลาดทุนนิยม เอื้อประโยชน์ให้ชนชั้นนายทุน ขุนศึก ศักดินา ชนชั้นต่ำหรือชั้นกรรมาชีพไม่มีอำนาจต่อรองในตลาดที่เป็นจริง ตลาดที่เป็นจริงไม่มีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์มีการผูกขาดหลายระดับ ผู้ด้อยโอกาสในสังคมวนเวียนอยู่ในวัฏจักรแห่งความยากจน และคนจนมีความเสียเปรียบและถูกเอาเปรียบจนไม่สามารถช่วยตัวเองได้ คาล มาร์ก ได้คัดค้านแนวคิดทุนนิยมของ อดัม สมิธ , ริคาร์โด และมัลธัช ที่ว่าการกระจ่ายความมั่งคั่งของประเทศจะไปสู่ครัวเรือนต่าง ๆ นั้นสามารถเกิดขึ้นเองโดยกระบวนการกระจายแบ่งผลกำไร ค่าเช่า และค่าจ้าง เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากในความเป็นจริง ด้วยเหตุผลที่ว่า

1. โครงสร้างทางสังคมมีการกำหนดโครงสร้างทางชนชั้นโครงสร้างทางอำนาจ องค์กรทางเศรษฐกิจ ระเบียบ และค่านิยม ทำให้เกิดโอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์และด้อยโอกาสของคนยากจนในการได้รับการกระจายผลประโยชน์จากสังคม

2. โครงสร้างทางเศรษฐกิจของทุนนิยม นายทุน นักอุตสาหกรรม โดยการสนับสนุนของนายธนาคาร และพ่อค้า กำหนดเงื่อนไขแห่งผลประโยชน์ต่าง ๆ ขึ้นได้แก่ ค่าจ้างชั่วโมงการทำงาน เทคนิคการผลิต ทำให้ชนชั้นนายทุนได้เปรียบ ส่วนชนชั้นแรงงานจะเสียเปรียบถูกขูดรีดแรงงานส่วนเกิน และผลประโยชน์ที่ควรจะได้รับไปเกือบหมด เหลือไว้ในระดับพอยังชีพหรือต่ำกว่าระดับการยังชีพเท่านั้น

3. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนในชนชั้นนายทุนกับชนชั้นกรรมาชีพ ในด้านการแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิตสินค้าและบริการชนชั้นกรรมาชีพจะเสียเปรียบตลอดไปจึงทำให้ยากจน แนวความคิดของคาล มาร์ก ในการแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนจึงเป็นจุดเริ่มของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมเพื่อให้สิทธิในการจัดสรรทรัพยากรทุกอย่างถูกกำหนดและบริหารโดยรัฐ

**ทฤษฎีการพัฒนากับการอธิบายถึงสาเหตุของความยากจน**

การอธิบายถึงสาเหตุของความยากจน นอกจากทฤษฎีทางสังคมและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์แล้วยังสามารถอธิบายทฤษฎีทางการพัฒนาเพราะความยากจนมาอธิบายถึงสาเหตุหรือครรลองแห่งความยากจนที่ทุกประเทศทุกสังคมต้องแก้ปัญหา เป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การอธิบายความตามทฤษฎีการพัฒนามี 3 ทฤษฎี ด้วยกันคือ ทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (Modernization Theory) ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (The Basic Need Theory)

ทฤษฎีทำให้ทันสมัยให้การอธิบายถึงสาเหตุของความยากจนที่องค์ประกอบภายในและมีข้อสมมติทางทฤษฎี (Theoretical Assumption) ดังต่อไปนี้

1) เป้าหมายของการพัฒนาจะต้องเปลี่ยนแปลงสภาพความยากจนให้เป็นความมั่งคั่งโดยการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปสู่ความมั่งคั่ง

2) ปัจจัยในการสร้างความมั่งคั่งเกิดจากการสร้างปัจจัยภายในให้ก้าวหน้าในการประกอบการ ทุน แรงงาน ที่ดิน และเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งผลประโยชน์จากความมั่งคั่งนี้ สามารถจัดสรรปันส่วนให้เกิดความเป็นธรรมได้โดยอาศัยกลไกตลาดเสรี ดังนั้นสังคมที่สมดุลนี้จะกำหนดความเป็นธรรมโดยธรรมชาติ

3) เมื่อระบบตลาดเสรีทำงานไม่ได้ผล การแก้ปัญหาความยากจน ต้องอาศัยการจัดการของรัฐโดยรัฐจะส่งเสริมให้คนยากจนมีโอกาสเป็นเจ้าของทุน และปรับเปลี่ยนความด้อยวัฒนธรรมของกลุ่มคนจนให้เป็นวัฒนธรรมของกลุ่มคนมั่งคั่ง

4) การพัฒนาต้องอาศัยทรัพยากร ที่ดิน แรงงาน และเทคโนโลยี ซึ่งมีจำกัด ความมั่งคั่งย่อมเกิดทุกแห่งและทั่วถึงไม่ได้ต้องพัฒนาจากจุดศูนย์กลางความเจริญดังนั้น จึงเกิดการนำทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบจากสังคมด้อยพัฒนาที่อยู่รอบนอกเพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีมูลค่าสูงขึ้นเป็นการเพิ่มมูลค่าและสร้างความมั่งคั่งให้เมืองศูนย์กลางเกิดการพัฒนาจนกระทั่งมั่งคั่งอย่างสมบูรณ์จนเกิดความเลื่อมล้ำ

มากขึ้น ซึ่งแนวคิดตามทฤษฎีนี้อธิบายว่าจะเกิดขึ้นในระยะเริ่มแรกแห่งการพัฒนา แต่เมื่อเวลาผ่านนาน ๆ กระแสแห่งความมั่งคั่งก็จะถูกกระจายออกไปยังสังคมด้อยพัฒนารอบนอก

แนวคิดจากทฤษฎีทำให้ทันสมัยจะคล้ายกับทฤษฎีด้อยวัฒนธรรมของสังคมศาสตร์และทฤษฎีเศรษฐศาสตร์คลาสสิค ที่มีความเชื่อว่ากลไกตลาดเสรี และระบบทุนนิยมสามารถปรับให้สังคมมีดุลยภาพและความเป็นธรรมได้

**ทฤษฎีพึ่งพากับสาเหตุแห่งความยากจน**

ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) มองความยากจนหรือด้อยพัฒนาแตกต่างจากทฤษฎีทำให้ทันสมัยตรงที่ว่าความยากจนมีสาเหตุจากปัจจัยภายในของประเทศด้อยพัฒนาเอง แต่ทฤษฎีนี้เห็นว่าความยากจนของประเทศด้อยพัฒนามีสาเหตุจากเงื่อนไขต่างๆ ที่ประเทศที่พัฒนาสร้างขึ้น คือ

1) โครงสร้างความสัมพันธ์ของสังคมศูนย์กลางและสังคมรอบนอก เป็นโครงสร้างที่ทำให้เกิดการพร่องในการกระจายความมั่งคั่ง เพราะสังคมที่เป็นศูนย์กลางย่อมมีพลังอำนาจในการกำหนดและครอบครองปัจจัยอันนี้ คุณค่าต่าง ๆ ทั้งปัจจัยเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังนั้น สังคมที่เป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญจะดูดซับเอาความมั่งคั่งต่าง ๆ จากสังคมรอบนอก และได้เปรียบอยู่เสมอ จึงทำให้สังคมรอบนอกด้อยพัฒนามีความยากจนอยู่ตลอดมา

2) โครงสร้างภายในของสังคมรอบนอกด้อยพัฒนามักจะมีความอ่อนแอ และเฉื่อยชาต่อการดูดซับการศึกษาจึงทำให้สังคมศูนย์กลางควมเจริญก้าวหน้าครอบงำเอาเปรียบ จึงทำให้สังคมรอบนอกด้อยพัฒนายากจนและอ่อนแอตลอดมา

3) ความยากจนในชนบทมีสาเหตุเกิดจากความลำเอียงในการพัฒนาที่ใช้สังคมชนบทเป็นสังคมบริวารที่ผลิตสินค้าเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงสังคมทั้งหมด และสังคมเมืองใช้หลักของตลาดในการคัดเลือกสินค้าและบริการที่ดินมีคุณภาพเข้าไปทำธุรกิจสร้างความมั่งคั่งให้กับสังคมเมืองยิ่งประเทศที่มีสัดส่วนของการผลิตทางการเกษตรสูงยิ่งทำให้ราคาตลาดต่ำหรือในภาวะที่ผลผลิตมีน้อยกว่าความต้องการของตลาดสินค้าเกษตรจะถูกควบคุมราคาเพราะเป็นสินค้าจำเป็นในการครองชีพ ปรากฏการณ์เหล่านี้จึงทำให้ชนบทยากจนและด้อยการพัฒนา กลับกันสินค้าของสังคมเมืองเป็นสินค้าหรือบริการไม่จำเป็นต่อการดำรงชีพแต่ถูกสร้างให้มีคุณค่าทางอรรถประโยชน์และตั้งราคาแพง ดังนั้น การดูดซับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นความมั่งคั่งของสังคมเมือง

**ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานกับสาเหตุความยากจน**

มีความเห็นว่าความยากจนมาจากการขาดโอกาสและไม่มีประสิทธิภาพในการทำงานรวมทั้งการอัตคัตขัดสนปัจจัยในการยังชีพจนส่งผลให้ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยสิ้นเชิง ผู้ยากจนจะเป็นผู้มีความรู้ความสามารถต่ำ ไม่มีความรู้อย่างพอเพียงในด้านสุขภาพอนามัยและโภชนาการ ไม่มีการศึกษา ไม่มีงานที่ดี ไม่สามารถบริหารรายได้ให้พอเพียงต่อการดำรงชีพขั้นต่ำ

**ลักษณะและสาเหตุของความยากจนในประเทศด้อยพัฒนา**

จากทฤษฎีที่กล่าวมาแล้ว สามารถระบุลักษณะและสาเหตุของความยากจนของประชากรที่อยู่ในประเทศด้อยพัฒนาเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประชากร ปัจจัยด้านนี้ ได้แก่ ระดับการศึกษาอบรมหรือการลงทุนในรูปของทุนมนุษย์บุคคลที่ยากจนมีการศึกษาต่ำไม่ได้รับประโยชน์จากการลงทุนในรูปของทุนมนุษย์จากภาครัฐบาลเท่าที่ควร เนื่องจากระบบการศึกษาและการฝึกอบรมที่เป็นทางการในประเทศยากจนด้อยพัฒนาจะกระจุกตัวอยู่ในเมืองเฉพาะประชากรที่มีความรู้และฐานะทางการเงินที่ดี ประชากรจำนวนมากที่ยากจนขาดการศึกษาจำนวนหนึ่งยังขาดโอกาสได้รับการศึกษาและฝึกอบรม

2. การขาดแคลนเครื่องมือและปัจจัยที่ใช้ในการผลิต ในการประกอบอาชีพไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรรม หัตถกรรม อุตสาหกรรม บริการ จำเป็นต้องมีเครื่องมือและปัจจัยที่ใช้ในการผลิต การขาดแคลนดังกล่าวส่งผลให้การประกอบการจะด้อยประสิทธิภาพ ได้ผลผลิตต่ำและคุณภาพของผลผลิตไม่ดีขาดศักยภาพในการแข่งขัน ไม่มีอำนาจต่อรองในตลาดสินค้าและบริการ รวมทั้งในตลาดแรงงานที่ต้องทำงานหนักในฐานะแรงงานไร้ฝีมือย่อมรับราคาค่าจ้างที่ถูกกำหนดให้โดยกลไกของตลาดแรงงานซึ่งเป็นตลาดที่ผู้ซื้อแรงงานมีอำนาจต่อรองสูงกว่าใช้กฎระเบียบข้อบังคับบีบคั้นหลอกล่อ เพื่อถ่ายศักยภาพแรงงานออกมาให้หมดสิ้นเมื่อศักยภาพไม่เพิ่มขึ้นหรือเพิ่มขึ้นน้อย ต้นทุนที่เพิ่มขึ้นนายจ้างโดยผู้บริหารก็จะขัดหาแรงงานรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพสูงกว่าต้นทุนเพิ่มอย่างนี้ไปตามวัฏจักรของธุรกิจ

3. ขนาดของครอบครัวในสังคมเศรษฐกิจยากจนด้อยพัฒนา ถ้าครอบครัวมีสมาชิกในครอบครัวที่มีวัยอยู่นอกกำลังแรงงาน เช่น เด็กอายุต่ำกว่า 13 ปี และคนชราต้องพึ่งพาความเป็นอยู่จากหัวหน้าครอบครัวมาก ทำให้หัวหน้าครอบครัวที่มีภาระค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูคนในครอบครัวจำนวนมาก

4. ภาวะทางร่างกายและจิตใจ ได้แก่ เกิดความยากจนที่เกิดขึ้นกับผู้ที่ทุพพลภาพทาง ร่างกายทำให้ด้อยประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพหรือบุคคลที่จิตใจไม่ปกติ ไม่สามารถช่วยเหลือและพึ่งตนเองได้

**สาเหตุแห่งความยากจนในชนบท**

ประเทศไทยนอกจากมีความแตกต่างกันระหว่างเมืองและชนบททั้งทางด้านเศรษฐกิจและวิถีชีวิตความเป็นอยู่แต่ในเรื่องของความยากจนในเมืองและชนบทยังปรากฏให้เห็นเช่นเดียวกัน ซึ่งมีสาเหตุที่มาแห่งความยากจนที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันแยกกันไม่ออก ทั้งยังมีส่วนสนับสนุนให้เกิดความยากจนในชนบทเพิ่มขึ้น การวิจัยในเรื่องสาเหตุความยากจนในชนบทที่ปรากฏอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นเหตุทำให้คนยากจน คือ

1. การสูญเสียดุลยธรรมชาติและดุลยโครงสร้างครอบครัว (ขัตติยา กรรณสูต , 2535 : 6 ) ธรรมชาติถูกทำลายไปมากโดยเฉพาะป่าไม้ที่ลดน้อยลงอย่างรวดเร็วทำให้เกิดความแห้งแล้งอย่างต่อเนื่องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย การภาวะน้ำป่าไหลบ่าเข้าท่วมพื้นที่การเกษตรและหมู่บ้าน

อย่างรวดเร็ว การสูญเสียดุลยภาพของธรรมชาติเป็นเพราะความต้องการสินค้าและบริการของชุมชนเมืองที่ต้องการนำไม้ไปตกแต่งบ้านเรือนอาคารหรือนำไปทำเครื่องใช้จึงทำให้เกิดกระบวนการธุรกิจการค้าไม้อุตสาหกรรมแปรรูปไม้ เมื่อไม้ในป่าลด ฝนไม่ตกเกิดความแห้งแล้งพืชผลเกษตรเสียหาย

จากปรากฏการณ์ข้างต้นทำให้เกิดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพทางการเกษตรเพิ่มขึ้นและมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้นจึงเป็นแรงผลักดันให้คนในชนบทโดยในวัยหนุ่มสาวอพยพจากชนบทเข้ามาอยู่ในเมืองเพื่อประกอบอาชีพอื่น ๆ ส่งผลให้ชนบทขาดกำลังแรงงานที่จะช่วยเหลือหรือการร่วมกันหรือร่วมมือกันทำการผลิตตลอดจนโครงสร้างครอบครัวของชนบทที่มีจำนวนเด็กและคนแก่ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงานในสัดส่วนที่สูง

2. การได้ผลตอบแทนไม่คุ้มกับผลิตภาพของแรงงาน สาเหตุของความยากจนในชนบทไม่ได้เกิดจากการว่างงานแต่เกิดจากการทำงานหนักแต่ได้ผลตอบแทนน้อยกว่าคนที่ทำงานในเมืองในงานที่ใช้แรงงานอย่างเดียว สินค้าเกษตรที่ผลิตขายจะถูกซื้อในราคาต่ำจากคนกลางที่มีอำนาจในการกำหนดราคาผลผลิตในตลาด จากปรากฏการณ์ลักษณะนี้ทำให้เกิดความเลื่อมล้ำของภาคชนบทและเมืองเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นการขาดความรู้และข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของคนในชนบทมักจะถูกเอาเปรียบจากกลุ่มอาชีพอื่น ๆ

ไม่มีผลผลิตขายรายได้ไม่มีหรือไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในการดำรงชีพมีหนี้มีสินมากขึ้นจนบางรายต้องขายที่ดินทำกิน หันไปเช่าที่ดินคนอื่นหรือเดินทางเข้าเมืองเพื่อหางานทำ

การสร้างเขื่อนขนาดใหญ่เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าและชลประทานเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำความสมดุลของธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปเพราะการมีเขื่อนขนาดใหญ่ทำให้ต้องสูญเสียป่าไม้และลำธารที่อุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ เมื่อความสมดุลเปลี่ยนไป โอกาสของการเกิดฝนที่มีปริมาณพอดีก็แปรเปลี่ยนเป็นแห้งแล้งหรือมีพายุที่รุนแรงจนทำให้ สวน ไร่ นา เสียหายครั้งแล้วครั้งเล่า ในแต่ละครั้งจะทำให้ครอบครัวของเกษตรกรในชนบทยากจนมีจำนวนเพิ่มขึ้น

จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี แม้ว่าจะเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลงแต่ก็จะทำให้ค่าเฉลี่ยของจำนวนที่ดินทำกินของแต่ละครอบครัวน้อยลงเรื่อยจนมีขนาดที่เล็กเกินไปในการประกอบอาชีพทางการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชนบท และในที่สุดผลผลิตและรายได้ต่ำกว่าที่จะดำรงอยู่ได้ หรืออยู่อย่างแร้นแค้น

3. การขาดโอกาสในการพัฒนาตนเองและครอบครัว ครอบครัวที่มีฐานะยากจนมีรายได้ต้องใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นต่อการยังชีพได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การรักษาโรค จึงไม่มีรายได้ส่วนเกินที่จะใช้จ่ายในด้านการศึกษาและการอบรมพัฒนาตนเองและบุคคลในครอบครัวมีน้อยมากที่บุคคลที่เรียนในระดับอุดมศึกษามาจากครอบครัวยากจนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นแบ่งความยากจนในชนบท

**สรุปสาเหตุที่ทำให้ความยากจนในชนบทเพิ่มขึ้นจากผลการวิจัยของ ขัตติยา กรรณฑูต**

- ระบบนิเวศน์ถูกทำลายธรรมชาติขาดสมดุล ผลผลิตลดลง ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น แสวงหารายได้ลดลงความยากจนเพิ่มขึ้น
- ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่สมดุล ผลผลิตถูกกดราคา รายได้ต่ำ ค่าใช้จ่ายในการครองชีพสูงขึ้น ความยากจนแร้นแค้นเพิ่มขึ้น
- ความอ่อนแอทางการเมืองและการบริหารของรัฐ การกระจายความเจริญสู่ชนบทน้อยกว่าเมือง เมืองเจริญชนบทล้าหลัง ผลผลิตน้อยรายได้น้อยคุณภาพชีวิตต่ำถูกสังคมเอาเปรียบมากขึ้น คนจนยิ่งขาดแคลนมากขึ้น
- ภาคชนบทขาดแคลนแรงงาน คนชนบทอพยพเข้าเมือง ผลิตภาพของแรงงานภาคชนบทลดลง ความยากจนไม่ลดลง
- การขาดความรู้ ข้อข่าวสารต่าง ๆ ขาดอำนาจต่อรอง ถูกเอาเปรียบ ขาดรายได้ คุณภาพชีวิตต่ำลง ยากจนเพิ่มขึ้น
- วัฒนธรรมไทยดั่งเดิมเปลี่ยนแปลงตามความเจริญของเมืองมีค่านิยมทางวัตถุ สร้างหนี้สินบริโภคเกินรายได้ ความยากจนเพิ่มขึ้น

**สาเหตุความยากจนของชาวชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**

ความอดยากยากจนของชาวชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โยธิน แสวงดี , กฤตยา อาชาวนิจกุล และอภิชาติ จำรัสฤทธิวงศ์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพในหัวข้อเรื่อง "ความยากจนในภาคอิสาน ทางออกอยู่ที่ไหน" เป็นการศึกษาแบบการจัดกลุ่มสนทนา ได้ระบุสาเหตุของความยากจนว่ามีสาเหตุเนื่องมาจากการขาดที่ดินทำกินของเกษตรกร และการผลิตไม่ได้ผลคุ้มค่าเพราะได้ผลผลิตต่ำ ซึ่งมีสาเหตุอันเนื่องมาจากสภาพของดินปนทรายไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก เกิดความแห้งแล้ง และการขาดเทคโนโลยีในการผลิต การผลิตอาศัยธรรมชาติ สาเหตุอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดความยากจนได้น้อย ได้แก่ สาเหตุด้านสุขภาพ การขาดทักษะในอาชีพ การขาดการศึกษา ซึ่งไม่มีผลมากนักในการอธิบายสาเหตุความยากจน รวมทั้งความเชื่อในโบราณที่ว่าความยากจนเป็นเรื่องความโชคร้ายเป็นเวรกรรมแต่ปางก่อน และไม่มีความยากจนจากความเกียจคร้าน

การวิจัยอีกสองเรื่องที่วิจัยเกี่ยวกับสาเหตุของความยากจนและความขาดแคลนในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ปัญหาความยากจนในระดับหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สมนึก แตงเจริญ ได้วิจัยไว้เมื่อ พ.ศ.2533 และ พลโทสุนทร เหมือนฉายวงศ์ ได้เสนอรายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพให้แก่ทรัพยากรมนุษย์ ระดับล่างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อแก้ภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ เมื่อปี พ.ศ.2538 มีข้อสรุปสาเหตุความยากจนที่คล้ายคลึงกันคือ มีปัจจัยที่เป็นสาเหตุของความยากจนและขาดแคลนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยากจนและขาดแคลนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไว้ 5 ประการ ได้แก่

1. การกระจายของปัจจัยการผลิตในระบบเศรษฐกิจ ไม่ได้ดุลยภาพ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัจจัยการผลิตประเภทแรงงานไร้ฝีมือจำนวนมาก ซึ่งมีค่าจ้างแรงงานต่ำ

2. การถือครองที่ดินและสภาพความแห้งแล้ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนในการถือครองที่ดินน้อยกว่าภาคอื่น ๆ ของประเทศ นอกจากนั้นภาวะการขาดแคลนทั้งใช้ในการเพาะปลูกมีมากว่าภูมิภาคอื่นของประเทศ เนื่องจากมีฝนตกน้อยกว่าภูมิภาคอื่นและลักษณะของภูมิประเทศที่เป็นที่ราบสูงและเป็นที่ดินปนทรายไม่อุ้มน้ำไว้ในฤดูฝนจึงทำให้เกิดภาวะการขาดแคลนและแห้งแล้งส่งผลให้ผลผลิตต่ำและรายได้ต่ำ

3. การรับภาระความเสี่ยงสูงกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งมีสองรูปแบบคือ ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ ได้แก่ ฝนทิ้งช่วงและอุทกภัยซึ่งทำให้พืชผลเสียหาย กว่าจะฟื้นตัวได้ต้องใช้เวลายาวนาน นอกจากนั้นความเสี่ยงทางการตลาดที่มีต่อพืชเศรษฐกิจได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง และอ้อย ซึ่งมักจะมีราคาตกต่ำลงอยู่บ่อยครั้งทำให้เกษตรกรภาคนี้ต้องมีหนี้สินหรือสูญเสียที่ดินให้กับเจ้าของทุน

4. กลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 และ 7) มีเป้าหมายทางด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจขยายตัวเพิ่มขึ้นแต่เกิดความเลื่อมล้ำทางการกระจายรายได้ระหว่างเมืองและชนบทนี้มากขึ้น

5. ระบอบการปกครองที่ขาดรัฐบาลในระดับท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพและเข้าใจในการบริหารระบอบประชาธิปไตย ทำให้ขาดความเข้าใจในการช่วยเหลือผู้ยากจนอย่างแท้จริง และมีการฉ้อราษฎร์บังหลวงเกิดขึ้นเสมอ

**สาเหตุของความยากจนในระดับหมู่บ้านในจังหวัดสงขลา**

จากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของ อุดม โฆษิต ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ลักษณะและสาเหตุของปัญหาความยากจนของครอบครัวชนบท : กรณีจังหวัดสงขลา" เมื่อปี พ.ศ.2536 ได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เพื่อหาปัจจัยที่กำหนดความยากจนของครอบครัวชนบท และได้วิเคราะห์ในเชิงปริมาณด้วยวิธีวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) และการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เพื่อทดสอบแบบจำลองของสาเหตุของความยากจน ในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ อุดม โฆษิต ได้สอบถามตามความเห็นของหัวหน้าครอบครัวที่ยากจนด้วยการจำแนกสาเหตุเป็น 8 กลุ่ม คือ (1) คุณสมบัติของครอบครัว (2) คุณสมบัติของหัวหน้าครอบครัว (3) ปัจจัยภายนอกครอบครัว (4) การหาเลี้ยงชีพ (5) รายได้จากแหล่งอื่นที่มิใช่การหาเลี้ยงชีพ (6) การบริโภค (7) หนี้สิน (8) ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้ผลในเชิงประจักษ์ว่า (1) ในประเด็นคุณสมบัติของครอบครัวมีดังนี้ คือ ความเจ็บป่วยจะนำไปสู่การเป็นภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและเป็นเหตุนำมาซึ่งความยากจน อีกปัจจัยหนึ่งก็คือ ระดับการศึกษาที่พบว่าการศึกษาต่ำ ประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ และประการสุดท้ายที่มีความสัมพันธ์กับความยากจนมากที่สุด คือ ภายในการเลี้ยงดูบุคคลในครอบครัวจำนวนมากจะทำให้เกิดความยากจนมากขึ้นในครอบครัว ในด้านการประกอบอาชีพครอบครัว

ที่ต้องพึ่งพาฤดูกาลมาก เช่น การทำนาเพียงครั้งเดียวก็จะเกิดภาวะการว่างงานและมักจะมีลักษณะครอบครัวที่ยากจน ประเด็นที่มีความสัมพันธ์กับความยากจนไม่มากนักก็คือ จำนวนบุตรและสมาชิกในครอบครัวที่อาจทำให้เกิดความยากจนได้ (2) ทางด้านคุณสมบัติของหัวหน้าครอบครัว ปรากฏว่าหัวหน้าครอบครัวที่นับถือศาสนาอิสลามมีครอบครัวที่ยากจน ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายเหตุผลในเรื่องการห้ามคุมกำเนิด การห้ามรับอัตราดอกเบี้ยการไม่เรียนการศึกษาภาคบังคับ ทำให้ขาดโอกาสในเรื่องของผลตอบแทนและการประกอบอาชีพ ครอบครัวที่ชอบความสบายเกียจคร้านทำให้เกิดความยากจน บุคคลที่เกียจ-คร้าน ผู้วิจัยได้พิจารณาถึง ความเฉื่อยชาเมื่อเปรียบกับครอบครัวอื่น ไม่แสวงอาชีพและความรู้ให้กับตนเองและครอบครัว และไม่กระตือรือร้นในการทำอาชีพเสริม เมื่อมีเวลาว่างชอบเล่นการพนัน ไม่มีแผนการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวอีก ลักษณะของครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวเป็นเพศหญิงจะมีความยากจนมากกว่าครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวที่เป็นเพศชาย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้อธิบายถึงสาเหตุความยากจนที่มีหัวหน้าครอบครัวเป็นหญิง เนื่องจากสามีถึงแก่กรรมหรือถูกทอดทิ้ง ผู้หญิงและครอบครัวขาดรายได้ที่จะช่วยเหลือค้ำจุนครอบครัวจากผู้เป็นสามีจึงทำให้เกิดสถานการณ์ที่ หัวหน้าครอบครัวเป็นเพศหญิงแล้วครอบครัวจะมีลักษณะยากจน

**สรุปสาเหตุของความยากจนตามความเห็นของหัวหน้าครอบครัวยากจน ซึ่ง อุดม โฆษิต ได้วิจัย คือ**

1. คุณสมบัติของครอบครัว
   - 1.1 ครอบครัวขยายทำให้จน
   - 1.2 จำนวนบุตร (มีมากทำให้จน)
   - 1.3 จำนวนสมาชิก (มีมากทำให้จน)
   - 1.4 อายุครอบครัว (ยิ่งมากยิ่งจน)
   - 1.5 ภาระเลี้ยงดู (ยิ่งมากยิ่งจน)
   - 1.6 จำนวนอาชีพ (ยิ่งน้อยยิ่งจน)
   - 1.7 ระดับการศึกษาของผู้มีรายได้ (ยิ่งต่ำยิ่งจน)
   - 1.8 ความเจ็บป่วย (ยิ่งมากยิ่งจน)
2. คุณสมบัติของหัวหน้าครอบครัว
   - 2.1 อายุของหัวหน้าครอบครัว (ยิ่งมากยิ่งจน)
   - 2.2 เพศของหัวหน้าครอบครัว (เพศหญิงทำให้จนกว่าชาย)
   - 2.3 อาชีพหลักของหัวหน้าครอบครัว (อาชีพที่มีรายได้น้อยทำให้จน)
   - 2.4 ศาสนาของหัวหน้าครอบครัว (อิสลามทำให้จน)
   - 2.5 ระดับการศึกษาต่ำทำให้จน
   - 2.6 แรงใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำทำให้จน

DPU

3. ปัจจัยภายนอกครอบครัว

3.1 ไฟฟ้ายิ่งขาดแคลนยิ่งจน

3.2 การสื่อสาร (ไปรษณีย์) ยิ่งขาดแคลนยิ่งจน (เพราะกันดาร)

3.3 ระยะทางยิ่งไกลจังหวัดยิ่งจน

3.4 ยิ่งห่างจากตัวชุมชนยิ่งจน

3.5 ยิ่งไม่มีน้ำประปาใช้ยิ่งจน

3.6 ยิ่งอยู่ไกลแม่น้ำลำคลองยิ่งจน

3.7 ยิ่งไกลชลประทานยิ่งจน

3.8 ยิ่งห่างโรงเรียนยิ่งจน (เพราะทำให้อัตราการเข้าถึงบริการน้อยลง)

4. การหาเลี้ยงชีพ

<u>อาชีพและผลตอบแทนจากอาชีพ</u>

4.1 ยิ่งมีรายได้สุทธิจากการประกอบอาชีพน้อย ยิ่งทำให้จนมาก

4.2 อาชีพทำนา ทำให้จน

4.3 อาชีพทำสวนทำไร่ ทำให้จน

4.4 อาชีพประมง ทำให้จน

4.5 อาชีพเลี้ยงสัตว์ ทำให้จน

4.6 อาชีพอุตสาหกรรม/หัตถกรรมในครัวเรือน ทำให้จน

4.7 อาชีพรับจ้าง (ไร้ฝีมือ) ทำให้จน

4.8 อาชีพรับจ้าง (มีฝีมือ) ทำให้จน

4.9 ยิ่งว่างงานมากยิ่งทำให้จน

4.10 ยิ่งขาดการอบรมพัฒนาอาชีพยิ่งทำให้จน

<u>ทุน</u>

4.11 อาชีพที่ต้องใช้ที่ดิน ยิ่งไม่มีที่ดินเพียงพอ ยิ่งทำให้จน

4.12 ยิ่งไม่มีอุปกรณ์ประกอบอาชีพเพียงพอทำให้จน

4.13 ยิ่งไม่มีเงินทุนประกอบอาชีพยิ่งทำให้จน

<u>ตลาด</u>

4.14 ถ้าตลาดไม่แน่นอนยิ่งทำให้จน

4.15 ยิ่งขายสินค้าไปในหมู่บ้านยิ่งทำให้จน

5. รายได้จากแหล่งอื่นที่ไม่ใช่จากการประกอบอาชีพ

5.1 ยิ่งมีการขายทรัพย์สินถาวรไปมาก ทำให้จนมาก

5.2 ยิ่งได้รับการให้มากยิ่งจนมาก

5.3 ยิ่งมีรายได้จากการพนัน แทงหวยมาก ยิ่งทำให้จน

DPU

6. การบริโภค

6.1 ยิ่งมีการบริโภคสิ่งจำเป็นพื้นฐานไม่เพียงพอยิ่งทำให้จนมาก

6.2 ยิ่งมีการบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือยมากทำให้จนมาก

6.3 ยิ่งเล่นการพนันมากยิ่งจนมาก

7. หนี้

7.1 ยิ่งกู้เงินธนาคารมากยิ่งจนมาก

7.2 ยิ่งกู้เงินนายทุนมากยิ่งจนมาก

7.3 อัตราดอกเบี้ยยิ่งสูง ยิ่งจน

8. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

8.1 ได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติมากยิ่งจน

8.2 ทรัพยากรธรรมชาติไม่เอื้ออำนวย ยิ่งจน

**สาเหตุความยากจนของคนในชุมชนเมือง**

ถึงแม้ว่าอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศจะขยายตัวไปอย่างรวดเร็วในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา แต่ความยากจนในเขตเมืองหรือเขตเทศบาลทั่วประเทศกลับเพิ่มมากขึ้นปรากฏการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้นทั้งในต่างจังหวัดรวมทั้งกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทั้งนี้เนื่องจากในขณะที่เศรษฐกิจเจริญเติบโตทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจและการลงทุนและมีความต้องการแรงงานด้านต่าง ๆ จึงเกิดการอพยพแรงงานจากชนบทสู่เมืองมากขึ้นด้วย ผลที่ตามมาก็คือ ราคาที่ดินในเมืองเพิ่มสูงขึ้นค่าใช้จ่ายในการครองชีพเพิ่มสูงขึ้น ส่วนค่าจ้างที่แท้จริงต่ำลง ในขณะที่แรงงานจากชนบทจำนวนมากมีความรู้ความสามารถในการเข้าทำงานต่ำหรือถูกจัดอยู่กลุ่มแรงงานไร้ฝีมือ (Unskill Labour) จึงได้รับค่าจ้างขั้นต่ำตามกฎหมายหรือต่ำกว่าจึงทำคนจนอพยพเหล่านี้ต้องหาที่อยู่อาศัยราคาถูกตามชุมชนแออัดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และขาดความมุ่งหวังของชีวิต ทำให้คนในชุมชนแออัดวัยเด็กและวัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์และมีครอบครัวและมีบุตรขณะที่มีอายุน้อยทำให้เกิดภาระการเลี้ยงดูจากครอบครัวเพิ่มขึ้นจึงเป็นปัจจัยยิ่งเพิ่มความยากจนขัดสนในชีวิตมากขึ้น

**สาเหตุของการขยายตัวของแหล่งชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร**

ในความเป็นจริงคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดไม่ได้ยากจนทั้งหมดจากตัวเลขของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมคนจนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นแบ่งความยากจน ปี พศ.2541 มีประมาณ 6 แสนคน จากประชารที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดที่การเคหะแห่งชาติได้รวบรวมจากผู้ที่ขาดแคลนที่อยู่อาศัย 946,839 คน ต้องทนอาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมในฐานะผู้บุกรุกหรือเช่าที่ดินของรัฐและเอกชนมีจำนวนน้อยมากที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ขัตติยา กรรณสูต ได้สรุปประเด็นที่เป็นสาเหตุของการขยายตัวของแหล่งเสื่อมโทรมได้ดังนี้

(1) แรงดึงดูดของเมืองและแรงผลักดันจากชนบท ซึ่งผู้วิจัยได้จัดให้มีความสำคัญที่สุดของการขยายตัวของแหล่งเสื่อมโทรม เพราะความเจริญทางด้านวัตถุสิ่งปลูกสร้างเทคโนโลยีการศึกษา การแสวงหารายได้จากอาชีพหลากหลาย จึงเป็นแรงจูงใจให้คนวัยรุ่นและวัยแรงงานสนใจเข้ามาอยู่ในเมืองชั่วคราวและถาวร อีกส่วนคือความยากจนและอัตคัตขัดสนของชนบททำให้คนชนบทที่ทนต่อความลำบากในการประกอบอาชีพและอดยากในชนบทไม่ได้ก็อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองในความหวังการมีชีวิตที่ดีขึ้นสุขสบายขึ้น

(2) นโยบายของรัฐที่มุ่งประโยชน์ต่อเขตเมืองและคนเมือง ซึ่งถือว่าเมืองเป็นศูนย์กลางพัฒนาทุกด้าน ทั้งการค้า ธุรกิจสาธารณูปโภค เพราะคนเมืองที่เป็นผู้บริหารรัฐกิจต่าง ๆ เป็นผู้กำหนดหรือเสนอนโยบายการพัฒนาและมีสวัสดิการสังคมดีกว่าชนบท จึงทำให้ประชากรหลั่งไหลเข้าสู่เมืองในแหล่งชุมชนยากจนเพิ่มขึ้นจนเกิดการขาดแคลนขัดสน

(3) ขีดจำกัดทางด้านเศรษฐกิจของผู้ยากจน เพราะอสังหาริมทรัพย์ประเภทบ้านและที่ดินในเขตเมืองจะมีราคาสูงกว่าชนบทมากมายหลายเท่า ขึ้นอยู่กับระดับความเจริญทางเศรษฐกิจของเมืองนั้น ผู้ยากจนในเขตเมืองจึงเป็นผู้ไม่มีกรรมสิทธิ์ในบ้านหรือที่ดินจึงต้องหาเช่าในราคาถูกหรือบุกรุกที่ดินของรัฐและเอกชนดังที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในเขตเมือง

(4) ช่องว่างของกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายทำให้เกิดแหล่งคนยากจนเพิ่มขึ้นในเมือง เพราะผู้ยากจนชนบทย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในเมืองมีรายได้ไม่เพียงพอในการจ่ายค่าเช่าหรือซื้อที่อยู่อาศัยในตลาดบ้านที่อยู่อาศัยทั่วไปได้จึงมีบางส่วนที่เข้าบุกรุกเข้าไปปลูกที่อยู่อาศัยอย่างง่ายตามบริเวณที่ว่างเปล่า ส่วนมากจะเป็นที่ของรัฐ เช่น ที่ดินของการท่าเรือ ที่ดินใต้ทางด่วนหรือใต้สะพานขนาดใหญ่หรือที่ดินชายคลองที่เป็นที่สาธารณะ บริเวณที่ดินเหล่านี้เป็นที่ดินของรัฐตามกฎหมายเมื่อมีการบุกรุกจะต้องมีหน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของเข้าไปขับไล่แต่หน่วยงานของรัฐไม่ได้ใช้กฎหมายบังคับปล่อยให้ชุมชนเติบโตมากขึ้นในที่สุดรัฐจึงต้องปล่อยให้เป็นชุมชนแออัดเป็นที่อยู่อาศัยของคนจนในเมือง

# บทที่ 4

# แนวคิดในการแก้ปัญหาความยากจน

**ยุคต้นของโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-2 (พ.ศ.2504-2509)**

ความเป็นจริงนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนมีมาตั้งแต่ครั้งอดีตกาล แต่เป็นรูปธรรมชัดเจนในสมัยที่ประเทศไทย เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2505) สมัยนั้นการนิยามความยากจน "เป็นภาพรวมของประเทศ" หมายความว่ารัฐบาลมุ่งที่จะให้ประเทศไทยทุก ๆ ภาคไม่ว่าในเมืองหรือชนบท "มีรายได้ดี มีความปลอดภัย ไฟสว่าง ทางสะดวก "การพัฒนาเน้นหนักในด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infra-struction) มากกว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพราะประเทศไทยในขณะนั้นเป็นประเทศที่ด้อยพัฒนา มีความล้าหลังในทุก ๆ ด้าน รัฐบาลจึงต้องเร่งพัฒนาประเทศเพื่อยกฐานะระดับด้อยพัฒนาไปสู่การพัฒนา แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 มีระยะเวลา 6 ปี แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระหว่าง พ.ศ.2504-2506 และ พ.ศ.2507-2509 เหตุที่แบ่งเป็น 2 ระยะเพราะการวางแผนครั้งแรกยังไม่พร้อมจึงเปิดโอกาสให้ปรับปรุงแผนได้ในระยะที่สอง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ได้กำหนดแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศโดยเน้นเฉพาะด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจในรูปของระบบคมนาคมขนส่ง เขื่อน การผลิตไฟฟ้า สาธารณูปการ ฯลฯ การทุ่มเททรัพยากรเข้าไปในรูปโครงการดังกล่าวนี้ ก็เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้เอกชนลงทุนในการเพิ่มผลผลิตทางสาขาอุตสาหกรรมเพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว

การวางแผนพัฒนาฉบับแรกของไทยได้เริ่มต้นใน พ.ศ.2504 ซึ่งเป็นทศวรรษแรกของการขยายตัวทางเศรษฐกิจตามแนวความคิดขององค์การสหประชาชาติ และทฤษฎีการพัฒนาที่กำลังดังสุดขีดในยุคนั้นก็คือ ทฤษฎีที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งเดียวกับการพัฒนา นอกจากนั้นทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจส่วนใหญ่ที่นำเสนอในสมัยนั้นก็เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยการสะสมทุน จึงเป็นผลให้การจัดทำแผนพัฒนาฯ ของประเทศไทยฉบับแรกมุ่งเน้นการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจตามไปด้วย

ผลการพัฒนาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ปรากฏว่าได้ผลเกินความคาดหมาย ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ได้เพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยถึงร้อยละ 8 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้เพราะสาขาเกษตรที่วางไว้สูงกว่าที่คาดไว้มาก ในแผนกำหนดอัตราการเพิ่มไว้ร้อยละ 3.3 แต่ผลที่เกิดขึ้นจริงสูงถึงร้อยละ 6.2 เนื่องจากช่วงนั้นเริ่มมีการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกกันอย่างขนานใหญ่ สาขาอุตสาหกรรมก็ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกันในช่วงปลายแผน นอกจากนี้ภาวะทางเศรษฐกิจโลกแข่มใสมาก ส่งผลให้การค้าระหว่างประเทศของไทยขยายตัวอย่างรวดเร็ว ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศมีฐานะเกินดุล ทุนสำรองระหว่างประเทศมีปริมาณสูงขึ้น การคลังของประเทศมีฐานะมั่นคง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2512 : 4)

**ยุคกลางของการแก้ไขปัญหาความยากจนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 2-5 (พ.ศ.2510-2529)**

ผลการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 1-3 มองในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ปรากฏดังนี้

1. การพัฒนาเศรษฐกิจโดยส่วนรวม ในช่วงนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า ประสบความสำเร็จเป็นที่พอใจ มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยร้อยละ 7.8 ต่อปี ในทางตรงกันข้ามหากพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจ "ขาดความสมดุล" ระหว่างฐานะ "คนรวยกับคนจนระหว่างเมืองกับชนบท" จากข้อมูลตัวเลขรายได้ต่อคน ในสาขาอาชีพ ในช่วงสุดท้ายของแผนพัฒนาฉบับที่ 3 มีดังนี้

**ตารางที่ 4-1** การแสดงระดับรายได้ต่อบุคคลธรรมดาในสาขาอาชีพสำคัญ ในปี พ.ศ.2519

| สาขาอาชีพ | รายได้ต่อคนต่อปี | ดัชนี |
|---|---|---|
| - เกษตรกรรม | 7,113 | 100.0 |
| - อุตสาหกรรม | 45,215 | 635.67 |
| - พานิชยกรรม | 70,339 | 988.88 |
| - บริการ | 32,665 | 459.23 |
| เฉลี่ยทุกสาขาอาชีพ | 7,732 | |

แหล่งที่มา : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ.2520-2524

จากตารางที่ 4-1 จะเห็นว่ารายได้แต่ละสาขาอาชีพ มีความต่างศักย์กันค่อนข้างมาก โดยเฉพาะสาขาเกษตร มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเท่ากับ 7,113 บาท เท่านั้น หรือต่ำกว่าสาขาอุตสาหกรรม เท่าตัว สาขาพานิชยกรรม 10 เท่าตัว สาขาบริการ 4 เท่าตัว

2. การกระจายรายได้ระหว่างภาค พบว่าระดับการกระจายรายได้ แต่ละภาคต่างกันค่อนข้างมาก โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถือว่าเป็นภาคที่ยากจนที่สุด มีรายได้ต่อบุคคลในปี พ.ศ.2522 เพียง 4,991 บาท ขณะที่รายได้ของบุคคลในกรุงเทพฯ มีถึง 30,161 บาท หรือต่างกันถึง 6 เท่าตัว จะเห็นว่าการกระจายรายได้ ยังไม่สม่ำเสมอหรือเป็นไปอย่างทั่วถึง

3. จากการศึกษาอาจจะสรุปได้ว่า ชาวชนบทที่จัดว่าฐานะยากจน มีทั่วประเทศไม่น้อยกว่า 10 ล้านคน โดยกระจัดกระจายอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีคนยากจนมากที่สุด ประมาณร้อยละ 52.3 ของประชากรทั่วประเทศ หากจะเฉลี่ยรายได้ต่อครอบครัวแล้ว รายได้ตกครอบครัวละไม่เกิน 200 บาท ต่อเดือน

4. นอกจากความยากจน และความล้าหลังทางเศรษฐกิจแล้ว ปัญหาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันคือความเสื่อมโทรมในคุณภาพชีวิต ของประชาชนในครัวเรือนยากจน ส่วนใหญ่ประชาชนในครัวเรือนยากจน จะประสบปัญหาสุขภาพอนามัย เช่น โรคพยาธิลำไส้ โรคโลหิตจาง การขาดสารอาหารในเด็กขั้นแรกเริ่ม ล้วนเป็นปัญหาส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศทั้งสิ้น

ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าว คงจะทอดทิ้งหมักหมมเอาไว้ไม่ได้ เพราะเท่ากับเป็นการเพาะเชื้อร้ายเอาไว้ในสังคม นับวันจะทวีความรุนแรง นานวันเข้าก็จะยากในการเยียวยารักษา ดังนั้นรัฐบาลได้มีแนวความคิดที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านี้ให้หมดไป จึงมีความจำเป็นจะต้องทำการเปลี่ยนแนวความคิดจากเดิมมาเป็นการพัฒนา "เฉพาะที่" ดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอในยุค "กลาง" ของการแก้ไขปัญหาความยากจนต่อไป

จากผลการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฉบับที่ 1-3 ยังมีปัญหาในเรื่องระดับรายได้สุขภาพอนามัยความรู้การศึกษาของประชาชนอีกจำนวนมาก พอสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาที่ผ่านมามักจะมองการพัฒนาชนบท มีความสำคัญ "อันดับรอง" และไปเน้นความเจริญเติบโตในส่วนรวมเป็นเป้าหมายสูงสุด ดังนั้น แนวทางการบริหารการจัดสรรทรัพยากร ให้แก่ชนบทมักจะเป็นส่วน "เหลือ" จากการพัฒนาด้านอื่น ๆ แล้วนอกจากนี้การพัฒนาชนบท ยังมองหรือกระทำในลักษณะประชาสงเคราะห์ ทำให้การพัฒนาชะงักงัน เนื่องจากประชาชนเป็นผู้รับโดยไม่มีส่วนในการคิดปัญหาในชนบทจึงไม่สามารถสะสางให้ลงตัวได้

2. การพัฒนาชนบทตามแผนพัฒนาฉบับที่ 1-3 แนวความคิดยังไร้ทิศทางและความหมายที่ แน่นอนการพัฒนาชนบาทยังขึ้นอยู่กับการตีความ ของหน่วยงานราชการแต่ละหน่วยงาน ส่วนใหญ่มุ่งเป้าหมายไปสู่ผลผลิตและรายได้ของประเทศ มิได้มุ่งยึดถือว่า "การพัฒนาชนบทเป็นพื้นฐานของการพัฒนา" ของเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นการพัฒนาแบบต่อเนื่องไม่ใช่พัฒนาแบบเสริมยอด

3. ผลการพัฒนาตามแนวความคิดข้อที่ 2 ทำให้พื้นที่ชนบทด้วยกันมีความเจริญเติบโตไม่ เท่าเทียมกัน บางพื้นที่เจริญรุดหน้าไปมาก บางแห่งยังล้าหลัง ความแตกต่างในพื้นที่ดังกล่าว "วิธีการพัฒนาจะต้องใช้ความแตกต่าง" โดยยึด "ความต้องการของประชาชนเป็นแกนนำ" ซึ่งในช่วงของแผนพัฒนาฉบับที่ 4 ได้เกิดแนวความคิดดังกล่าวขึ้น แต่ในระยะนั้นมีวิธีปฏิบัติดังนี้

- ความต้องการของประชาชน มุ่งที่จะดำเนินรอยตามแบบของพื้นที่ที่เจริญแล้ว เช่นเดียวกันกับก่อนหน้านี้
- การพัฒนาแบบลอกเลียนแบบพื้นที่ที่เจริญแล้ว การแก้ปัญหายังไม่ตรงจุด การแก้ปัญหายังไม่ถึงปัญหา

ดังนั้นจะเห็นว่า "แนวความคิดในยุคกลาง" แตกต่างจาก "แนวความคิดในยุคต้น" ของการแก้ปัญหาความยากจน ในข้อที่ว่า การพัฒนาชนบทมิได้มองผลผลิต และรายได้ในภาพรวมของประเทศเป็นหลัก หากแต่มุ่งมองที่จะให้เห็นความสำคัญที่ตัวคนคือประชาชน" ในพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาประเทศอย่างเพียงพอ จุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนเหล่านั้นช่วยเหลือตัวเองได้ แต่ทั้งนี้รัฐบาลจะต้องจัดสรรทรัพยากรให้อย่างทั่วถึง พร้อมกับมีหลักการพัฒนาอย่างแน่ชัด เรียกว่า "การพัฒนาชนบทแนวทางใหม่" เริ่มนำมาใช้นับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการพัฒนาชนบท พ.ศ.2524 โดยมีหลักการดังนี้

1. ยึดพื้นที่เป็นหลัก โดยให้ความสำคัญแก่พื้นที่ยากจนหนาแน่นก่อน
2. พัฒนาฐานะประชาชนให้ "พออยู่พอกิน" และมีบริการขั้นต่ำอย่างทั่วถึง ในเขตชนบทที่มีความยากจนหนาแน่น
3. เน้นการปรับปรุงพัฒนา เพื่อให้ประชาชนช่วยเหลือตัวเองให้มากตามลำดับ
4. แก้ปัญหาที่ประชาชนเผชิญอยู่จริง ให้ทั่วถึงพื้นที่ยากจน โดยเน้นเทคนิคที่ประชาชนทำได้เอง และมีการลงทุนต่ำ
5. ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามากที่สุด

ตามหลักการพัฒนาชนทบแนวใหม่ มีคำบางคำอาจจะต้องทำความเข้าใจร่วมกันเช่นคำว่า

- การยึดพื้นที่เป็นหลัก หมายถึงพื้นที่ยากจน 38 จังหวัด 12,555 หมู่บ้านทั่วประเทศ การพัฒนาประเทศด้วยวิธีการดังกล่าว อาจเรียกได้ว่า...เป็นครั้งแรกในประเทศไทย ที่ได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายให้กระทรวงทุกกระทรวง โดยเฉพาะ 4 กระทรวงหลักในสมัยนั้น (กระทรวงศึกษาธิการ มหาดไทย สาธารณสุขและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์) ยึดเป็นพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาโดยมีหลักการพัฒนาชนบทดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการพัฒนา เพื่อให้ประชาชนในชนบทที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น พร้อมทั้งปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพทางเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

2. แนวทางการพัฒนามี 4 แนวทาง คือ

- มุ่งยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในทุกพื้นที่
- ยึดปัญหาในแต่ละพื้นที่เป็นหลัก
- สนับสนุนบทบาทขององค์กรประชาชนและประชาชน ในการตัดสินแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน

3. มาตรการในการดำเนินงานที่สำคัญ คือ

- ใช้ระบบการบริหารการพัฒนาชนบท ที่มีเอกภาพภายใต้ระบบ กชช. เป็นหลักในการดำเนินงาน
- การพัฒนาระบบข้อมูลในการวางแผน

4. กำหนดพื้นที่เป้าหมายเพื่อการพัฒนา

- จังหวัดใช้ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2.ค) เป็นเครื่องมือ ในการกำหนดความสำคัญก่อนหลังของพื้นที่เร่งรัดพัฒนา
- จังหวัดใช้บัญชีผลการประเมินระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน และบัญชีหมู่บ้านจำแนกตามกลุ่มปัญหา

สาระที่นำเสนอมาทั้งหมด ถือว่าเป็นสำคัญ ของความพยายามการแก้ไขปัญหาความยากจนในยุคกลาง ซึ่งได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่ยากจน 38 จังหวัดเท่านั้น และได้นำแนวความคิดในยุคนี้ที่ได้ผลไปปรับใช้ทั่วประเทศ ดังจะนำเสนอต่อไป

**ยุคปัจจุบันของการแก้ไขปัญหาความยากจนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5-8 (พ.ศ.2530-ปัจจุบัน)**

การพัฒนาชนบทนับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) การพัฒนาชนบทใช้หลักการเดียวกัน แต่จุดเน้นแต่ละช่วงของแผนพัฒนาฯ ต่างกัน เช่นระยะของแผนพัฒนาฉบับที่ 5 ใช้วิธีการพัฒนาโดยแบ่งพื้นที่ออกเป็นพื้นที่ปกติ และพื้นที่ยากจน เป็นหลักซึ่งในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ ทั่วประเทศมีพื้นที่ยากจน 38 จังหวัด รัฐบาลได้ทุ่มงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ลงไปเป็นอันดับแรก ส่วนในพื้นที่ปกติถือว่าประชาชนพอช่วยเหลือตัวเองได้ รัฐบาลได้ประสานงานให้หน่วยงานเอกชน เข้าช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น ส่วนในช่วงของแผนพัฒนาฉบับที่ 6 การพัฒนาใช้วิธีแบ่งพื้นที่ซอยย่อยเป็นหมู่บ้าน 3 ระดับ คือหมู่บ้านล้าหลัง หมู่บ้านปานกลาง และหมู่บ้านก้าวหน้า ในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้รัฐบาล จะมุ่งทุ่มเททรัพยากรลงสู่หมู่บ้านล้าหลัง หรือหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 เป็นอันดับแรก ส่วนหมู่บ้านปานกลางและก้าวหน้า รัฐประสานงานให้หน่วยงานเอกชน เข้าช่วยเหลือ ซึ่งมีหลักการคล้าย ๆ กับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 สำหรับในช่วงปัจจุบัน หรือช่วงของแผนพัฒนาฉบับที่ 8 วิธีการพัฒนาได้เจาะลึกจากที่เคยทำระดับจังหวัด ระดับหมู่บ้าน แต่มาถึงในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้การพัฒนาเจาะลึกถึงครัวเรือนและตัวบุคคล เพราะจุดเน้นของแผนฯ ต้องการกระจายอำนาจในการพัฒนาให้แก่ภูมิภาคมากยิ่งขึ้น เห็นได้จากนโยบายของรัฐบาล ว่าด้วยการพัฒนาชนบท และการกระจายรายได้ไปสู่ ภูมิภาค ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารพัฒนาชนบท และการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาค พ.ศ.2535 มีสาระสำคัญดังนี้

1. แนวทางปฏิบัติ

- ให้ภาคอุตสาหกรรมและเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทอย่างกว้างขวาง

- การกระจายอำนาจ การตัดสินใจไปสู่พื้นที่มากยิ่งขึ้น โดยจัดสรรงบประมาณไปถึงพื้นที่ / จังหวัด / อำเภอและตำบล

- การผนึกกำลังในการทำงานของ 5 กระทรวงหลัก 2 กระทรวงเสริม โดยรัฐบาลจัดสรรงบประมาณ ฝ่ายกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ให้ดำเนินการในพื้นที่จำนวน 280 โครงการ

- การจัดตั้งศูนย์ข้อมูล เพื่อการพัฒนาชนบทระดับจังหวัด / อำเภอ / ตำบล เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการทำแผนและโครงการ เพื่อสนองความต้องการของประชาชน

- ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบในความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการดำเนินงาน

- กรอบในการจัดทำแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ตามนโยบายคือ การจัดทำโครงการประเภทน้ำกิน - น้ำใช้ การพัฒนาอาชีพ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- แนวทางการดำเนินงาน ตามนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ประกอบด้วยการส่งเสริมการลงทุนภาคเอกชน และการกระจายเงินทุนไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น ให้มากยิ่งขึ้นตลอดจนการจัดสรรเงิน 1,000 ล้านบาท เพื่อสนับสนุนให้เอกชนริเริ่มในการลงทุน ในส่วนภูมิภาค

- จังหวัดจะต้องจัดทำแผนการลงทุนของจังหวัด โดยการใช้เงิน 1,000 ล้านบาท ใน 3 ลักษณะคือ การพัฒนาอุตสาหกรรม การพัฒนาการค้าและธุรกิจ และการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นต้น

- นโยบายการสนับสนุนการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคด้านการเงิน การคลังไว้หลายประการ เช่น การให้สินเชื่อ การพัฒนาระบบบริษัทเงินทุน และเงินทุนหลักทรัพย์ ให้ขยายกระจายไปสู่ภูมิภาค และประการสุดท้ายการสร้างแรงจูงใจในทางภาษีอากร

การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจนเกือบทุกเรื่องได้นำเสนอแนวคิดในการแก้ปัญหาความยากจนไว้เสนอ และพิจารณาปัญหาความยากจนเป็นปัญหาเศรษฐกิจระยะยาวของประเทศและความยากจนของบุคคลและครัวเรือน ซึ่งเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่เล็กที่สุด แต่ความยากจนไม่ได้เป็นปัญหาที่เลวร้ายจนไม่มีวิธีการแก้ไขได้เมื่อทราบสาเหตุของที่มาความยากจนแล้วแนวทางแก้ปัญหาจึงต้องมุ่งไปที่เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดความยากจน โดยศึกษาวิเคราะห์ตามลำดับที่การวิจัยเผยแพร่

สรุปแนวคิดในการแก้ปัญหาความยากจนของปี 2533 รศ.สมนึก แตงเจริญ ได้เสนอแนะเป็น 3 แนวทางคือ

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความรู้และทักษะทางด้านอาชีพและการจัดการ เพื่อช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประชากรที่ยากจนสามารถเสริมสร้างทักษะการประกอบอาชีพเสริมมีรายได้เพิ่มขึ้น สำหรับความรู้และทักษะทางด้านการจัดการจะเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ประชากรที่มีฐานะยากจนรู้จักวิธีและมีทักษะในการจัดการใหกับเวลาของตนเอง การจัดการที่เกี่ยวกับอาชีพของตนเอง การจัดการการเงินของตนเอง และการจัดการกับครอบครัวทั้งชุมชนของตน วิธีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นระบบและไม่เป็นระบบ รวมทั้งการศึกษาดูงานเพื่อให้เห็นความเป็นจริงอันจะนำไปสู่การเกิดความคิดและนำไปปฏิบัติ

2. ให้รัฐใช้นโยบายเพื่อแก้ปัญหาความยากจนโดยตรงมากใช้นโยบายการเงินและการคลังกระตุ้นเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้มีรายได้น้อย ตัวอย่างเช่น รัฐบาล ต้องการกดอัตราเงินเฟ้อให้ต่ำโดยเพิ่มอัตราดอกเบี้ยเพื่อให้ประชาชนไม่เดือดร้อน จากภาวะราคาสินค้าทั่วไปสูงขึ้น และประชาชนจะมีรายได้จากดอกเบี้ยเงินฝากเพิ่มขึ้น ภาวะการณ์เช่นนี้จะไม่ช่วยให้ประชาชนผู้ยากจนได้รับผลดีต่อความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิต เพราะผู้ยากจนจะต้องกู้ยืมเพื่อการดำรงชีพเมื่ออัตราดอกเบี้ยสูงขึ้นเขาก็ต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ในขณะที่รายได้สูงขึ้นเพราะผู้ที่ยากจนไม่มีเงินไปฝากธนาคารและปล่อยให้ผู้อื่นกู้ยืม ดังนั้นการช่วยเหลือผู้ยากจนจึงควรช่วยเหลือโดยตรงเมื่อเกิดภาวะการณ์อันเป็นเหตุให้ประชาชน

ต้องยากจนอย่างเช่นเมื่อเกิดภัยธรรมชาติหรือภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ รัฐควรจะมีนโยบายให้เงินช่วยเหลือหรือสวัสดิการอื่น ๆ โดยตรงต่อกลุ่มคนผู้ยากจน

3. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ให้เกิดผู้ประกอบการธุรกิจขนาดเล็กและขนาดย่อม รวมทั้งการรวมกลุ่มการทำธุรกิจชุมชนและสหกรณ์ เพราะระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันเป็นระบบเศรษฐกิจที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นปัจจัยการผลิตประเภทแรงงาน มีประชากรส่วนน้อยเท่านั้นที่เป็นผู้ประกอบการหรือผู้จัดการ ดังนั้น ค่าตอบแทนของธุรกรรมที่ใช้แต่แรงงานทั้งทางด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมจึงถูกกดราคาให้ต่ำตามกลไกของตลาดแรงงานเสรีผิดไปจากวิชาชีพที่มีผู้ประกอบการทางด้านธุรกิจขนาดเล็กและขนาดย่อมที่สามารถตั้งราคาหรือค่าตอบแทนจากการขายสินค้าหรือบริการให้เปลี่ยนแปลงไปตามภาวะเศรษฐกิจได้รวดเร็วและมีความได้เปรียบอยู่เสมอในการเพิ่มราคาค่าตอบแทน

4. การพัฒนาค่านิยม ความเชื่อและความสำเร็จในชีวิตของมนุษย์ในสังคมเศรษฐกิจปัจจุบัน ความสำเร็จในชีวิตอันได้แก่ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ ค่านิยมและความเชื่อของคนในสังคมคิดอย่างไรกับสิ่งเหล่านี้ ถ้าจะวิเคราะห์ตามปรัชญาของศาสนาเราจะพบว่าชาวพุทธจะไม่ประกอบการที่เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์เพื่อนำไปฆ่าเป็นอาหารหรือผลิตภัณฑ์ส่งตลาด เพราะจากความเชื่อเรื่องชาติภพ และกรรม แต่ก็มีชาวพุทธจำนวนมากที่ประกอบอาชีพที่เข้าข่ายอบายมุข คือ การพนัน การเที่ยวกลางคืน การผลิตจำหน่ายบริโภคสุราและเบียร์ การค้าส่งผิดกฎหมาย และลักษณะด้อย วัฒนธรรมที่มีมากในภูมิภาคเสียคือการมีลูกมากหรือการมีครอบครัวตั้งแต่อายุน้อยทำให้เกิดปัญหาความยากจน นอกจากนั้นลักษณะทางวัฒนธรรมของชาวมุสลิมการถือศีลอดทำให้ขาดกำลังแรงกายในการประกอบอาชีพและการมีภรรยาหลายคนเป็นลักษณะด้อยทางวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดความยากจนเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาค่านิยมและความเชื่อถือเกี่ยวกับความสำเร็จของมนุษย์ไปในทิศทางที่ความสำเร็จ มีเกียรติและชื่อเสียงของมนุษย์ขึ้นอยู่กับความขยันขันแข็ง ในการทำงานและจากความสำเร็จในการทำงานของบุคคลสามารถทำให้บุคคลเลื่อนฐานะทางสังคมได้ให้สูงขึ้นได้ และถ้าทุกคนทำงานหนักและมีการศึกษาเพิ่มขึ้นเชื่อว่าน้อยคนที่ยากจนเป็นระยะเวลาอันยาวนาน การศึกษาอย่างเดียวไม่มีอิทธิพลต่อการเลื่อนฐานะบางเศรษฐกิจและสังสังคมมากนัก ดังนั้นค่านิยมของสังคมไทยที่มุ่งให้เยาวชนมีการศึกษาสูงขึ้นอย่างเดียวโดยไม่ปลูกฝังให้เขาได้รู้จักการทำงานหนักเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของตนเอง ปัญหาความยากจนจึงเป็นปัญหาเรื้อรัง ซึ่งภาครัฐและเอกชนจะต้องพัฒนาค่านิยมและความเชื่อของคนในสังคมในลักษณะและทิศทางที่ส่งเสริมในการทำงานจึงได้กล่าวแล้ว

**เทคโนโลยีกับความยากจน**

รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนตลอดมา การกระจายความเจริญไปสู่ชนบทเป็นวัตถุประสงค์หลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และยังคงจะเป็นเป้าหมายหลักอยู่ต่อไปในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 แสดงให้เห็นถึงการแก้ปัญหาความยากจนยังไม่บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ วิทย์ สัตยารักษ์วิทย์ ได้ทำวิจัยเรื่อง เทคโนโลยีกันความยากจน : บทบาท

ของสถาบันการศึกษาระดับสูงของไทยเมื่อปี พ.ศ.2534 โดยใช้งบประมาณรายจ่ายเกี่ยวกับการวิจัย และพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อใช้พัฒนาชนบทเปรียบเทียบกับรายได้ประชาชาติพบว่า การใช้เทคโนโลยีในการพัฒนามีอยู่ค่อนข้างจำกัด เพื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของประชากรที่อยู่ในชนบทของประเทศไทยโดยสรุปสิ่งที่ต้องแก้ไขความล้าหลังของการใช้เทคโนโลยีในชนบทต้องให้เกษตรกรได้รับรู้ข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ที่ทันต่อเหตุการณ์ทางด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทางด้านการเกษตร ต้องมีการลดความแปรปรวนของราคาและปริมาณผลผลิต เพิ่มโครงข่ายประสานงานและการกระจายงานทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้เกิดการเชื่อมโยงเทคนิคทางวิชาการไปสู่หน่วยงานที่ส่งเสริมอย่างมีระบบและสอดคล้องกันอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ การหาวิธีการกระจายเทคโนโลยีที่ให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้ และทำเป็นมากกว่าการสาธิตอย่างผิวเผิน เพิ่มการศึกษาวิจัย การคิดค้นพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชนบท และในส่วนที่เกี่ยวกับความต้องการที่แท้จริงของคนในชนบท

**บทบาทของสถาบันการศึกษาชั้นสูงในการลดความยากจนในชนบท**

จากการศึกษาของวิทย์ สัตยารักษ์วิทย์ ได้เสนอแนะการแก้ไขความยากจนในชนบท โดยให้สถาบันการศึกษาส่งเสริมให้นักศึกษาออกค่ายอาสาเพื่อพัฒนาชนบท และช่วยให้ชาวชนบทเตรียมตัวรับเทคโนโลยีทางการเกษตรและการให้ความสำคัญทางด้านการตลาด นอกจากนั้นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยสามารถทำโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทโดยเน้นการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และมหาวิทยาลัยควรมีนโยบายส่งเสริมการวิจัยและมีหน่วยงานระดับสถาบันวิจัยอย่างถาวรที่มีนักวิจัยสาขาวิชาต่าง ๆ ทำวิจัยร่วมกันเพื่อพัฒนาชนบท เป้าหมายก็คือ การทำให้ผู้ยากจนมีโอกาสใช้ปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพดีขึ้น การพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมมีมากขึ้น สามารถนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพในชนบททำให้ชาวชนบทเพิ่มผลผลิตได้ ประกอบกับการจัดการองรูปแบบองค์กรทางการตลาดที่ดีขึ้นจะทำให้ชาวชนบทมีรายได้ดีขึ้นสามารถยกระดับมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น และค่อย ๆ หลุดพ้นสภาพความยากจน

**แนวทางแก้ปัญหาความยากจนในประเทศไทย**

ขัตติยา กรรณสูต ได้ศึกษาความยากจนในประเทศไทย รากเหง้า และผลพวง เมื่อปี พ.ศ.2535 ได้เสนอแนวทางแก้ปัญหาความยากจนซึ่งจะสรุปเฉพาะแนวคิดที่สำคัญและเสริมต่อแนวคิดของผู้วิจัยลงไปด้วยในประเด็นต่าง ๆ คือ

1. การแก้ไขที่ต้องเน้นไปที่ตัวคน มุ่งเน้นที่ลักษณะด้วยวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพฤติกรรมและค่านิยมของคนในแต่ละสังคมซึ่งจะต้องถูกเปลี่ยนแปลง คือ

1.1 ความเชื่อในเรื่องของโชคชะตา หรือกรรมเก่าแต่ชาติปางก่อน กำหนดให้ชีวิตนี้ต้องยากจน ทำให้คนต้องทำบุญเพื่อให้ชาติหน้าร่ำรวยโดยไม่ต้องทำงานหนักไม่ต้องพยายามทำงานทำให้คนไม่ช่วยตัวเอง รอโชคดีรอความสุขจากบุญกุศล

1.2 ความเชื่อในเรื่องของผู้สืบสกุลค่านิยมและยึดมั่นจะต้องมีบุตรเป็นชายหรือมีบุตรมาก หรือการคุมกำเนิดเป็นการทำบาป หรือการมีภรรยาหลายคนได้ขึ้นสวรรค์ จึงเป็นเหตุให้มีบุตรมาก เป็นภาระที่จะต้องเลี้ยงดูและพัฒนาที่หัวหน้าครอบครัวยากจน ครอบครัวมีภาวะการขาดแคลนปัจจัยสี่และสิ่งที่คนในสังคมพึงมี

1.3 ค่านิยมในการพึ่งพิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าการพึ่งพิงตนเองในการเลือกประกอบอาชีพในการดำเนินชีวิต

1.4 ค่านิยมในการพนันเพื่อให้มีรายได้มากอย่างง่ายดายไม่อดทนในประกอบสัมมาชีพมีความหวังกับรางวัลจากการพนันเพื่อความร่ำรวย

1.5 ค่านิยมในการท่องเที่ยวตามแหล่งบันเทิงเพื่อเกิดความสุขในระยะสั้นไม่ต้องการแก่นสารของชีวิตยึดติดอบายมุข

1.6 ค่านิยมในการดื่มสุราและของมึนเมา จนทำลายสุขภาพไม่สามารถมีสุขภาพที่จะประกอบสัมมาอาชีพได้ดี ซึ่งปรากฏมีอยู่เสมอในการสังคมของยากจน

2. การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มนุษย์มีแนวคิดที่จะต้องพัฒนาตนเองเพื่อให้รู้จักปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ ให้มนุษย์เป็นผู้พัฒนามิใช่เป็นผู้รอ-คอยผลการพัฒนาอย่างเดียว

3. ความร่วมมือกันระหว่างประเทศกับการแก้ปัญหาความยากจนในประเทศที่ยังไม่พัฒนา โดยใช้การแก้ปัญหาจากประเทศที่พัฒนาแล้วและยังไม่พัฒนาโดยตรงหรือผ่านความช่วยจากองค์การระหว่างประเทศ โดยมีจุดเน้นของการพัฒนาร่วมกันคือ เน้นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เน้นการพัฒนาจากภายในตัวมนุษย์ เน้นการพึ่งพาตนเอง เน้นความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเพื่อให้เกิดการกระจายผลพัฒนาทั่วทั้งระบบ

4. การแก้ปัญหาความยากจนที่เป็นโครงสร้างทางชนชั้นในสังคมจากแนวคิดที่เชื่อว่าในแต่ละสังคมประกอบไปด้วยชนชั้นและมีความขัดแย้งกันตลอดเวลา โดยเฉพาะประเทศที่ด้อยพัฒนาที่ชนชั้นล่างมีจำนวนมากที่สุดในสังคมถูกเอาเปรียบโดยชนชั้นสูงซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าแต่มีอำนาจมากที่สุดในการกำหนดทิศทางของสังคมเพื่อประโยชน์ของพรรคพวกตนเอง ดังนั้นนักสังคมนิยมจึงเชื่อว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนจะต้องทำลายชนชั้นของสังคมหรือลดความแตกต่างของชนชั้นให้ลดน้อยลง ด้วยมาตรการทางกฎหมายอย่างรุนแรง ด้วยการจำกัดสิทธิในการครอบครองทรัพย์ รัฐเป็นผู้ตัดสินในการผลิตและการจัดสรรทรัพยากรและรัฐเป็นผู้รับผิดชอบต่อสวัสดิการของประชาชน

5. การแก้ปัญหาความยากจนโดยการกระจายรายได้ ให้เสมอภาคกัน แนวคิดนี้มุ่งตรงที่เศรษฐกิจมากกว่าอิทธิพลทางด้านการเมืองและค่านิยมรวมทั้งวัฒนธรรม จึงเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศด้วยทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบต่างๆ คือ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบสมดุลย์หรือแบบไม่สมดุลย์และการสร้างความเจริญเติบโตตามขั้นตอนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีความเชื่อว่าเมื่อประเทศมีความเจริญเติบโต

ทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องแล้วจะเกิดความมั่งคั่งแก่ประเทศชาติแล้วประชาชนจะมีความมั่งคั่งด้วย ภายใต้แนวคิดนี้มีข้อสมมติให้ประชาชนจะได้รับส่วนแบ่งแห่งการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน โดยรัฐจะต้องมีมาตรการที่ทำให้เกิดการกระจายให้เท่าเทียมกัน ด้วยมาตรการทางภาษีกับคนที่ร่ำรวย และการช่วยเหลือแก่ผู้ยากจน

6. การแก้ปัญหาความยากจนตามแนวคิดมนุษย์นิยม แนวคิดเศรษฐศาสตร์และมนุษย์วิทยาพิจารณาความยากจนที่มีความขาดแคลนอัตคัดขัดสนทางด้านวัตถุ และรวมถึงความอับเฉาทางจิตใจทางด้านความรู้สึกที่ ท้อแท้สิ้นหวัง จนกลายเป็นมนุษย์ด้อยประสิทธิภาพ จึงเสนอให้มีการกระตุ้นให้คนในสังคมมีปัจจัย พื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง มีงานทำอย่างกว้างขวางและเป็นงานที่มีความสำคัญต่อชีวิต

7. การแก้ปัญหาความยากจนตามโครงสร้างของรัฐ ระบบการเมืองและระบบการบริหารของรัฐเป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหาความยากจนของประเทศเพราะ (1) ระเบียบราชการให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐมาก การตัดสินในโครงการต่าง ๆ จึงถูกกำหนดและถูกควบคุมโดยรัฐ (2) การบริหารยังถูกกำหนดโดยรัฐบาลกลาง การกระจายอำนาจการบริหารมีน้อย (3) ระบบการบริหารของรัฐยังไม่โปร่งใส ประชาชนตรวจสอบการทำงานไม่ได้จึงนำให้โครงการพัฒนาขาดประสิทธิภาพ

8. การแก้ปัญหาความยากจนที่ระบบโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ กลยุทธ์ในการแก้-ปัญหาความยากจนโดยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ ได้แก่ การสร้างถนนเชื่อมโยงระหว่างเมืองและหมู่บ้านในชนบท เพื่อการพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสู่ตลาดในเมืองโดยสะดวก การสร้างแหล่งน้ำอ่างเก็บน้ำ เพื่อการใช้น้ำในการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมการสร้างไฟฟ้าเพื่อเพิ่มความต้องการใช้เครื่องไฟฟ้าและการผลิตทางด้านอุตสาหกรรามและการสร้างระบบโทรคมนาคม เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพของธุรกิจชนบท

9. โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมกับการแก้ปัญหาความยากจนของชาติ เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาที่ต้องการสนองตอบความต้องการพื้นฐานของคนในสังคม คือ การมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมในสังคม การจัดการบริหารเครือข่าย บริการทางสังคมของรัฐ ให้ครอบคลุมทั่วถึงแก่ผู้ยากจน เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล และสวัสดิการจากประกันสังคม

10. แนวความคิดการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความยากจนของชาติ ธนาคารโลกได้สรุปการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิก (ขัตติยา กรรณสูต อ้างถึง ฤทธิ์ ศิริภาตย์ แปลจาก Word Bank and Basic need 1992 P.1) สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ (1) ประเทศเม็กซิโกและบราซิล การพัฒนาเศรษฐกิจจะมุ่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับสูงอย่างเดียว (2) ประเทศศรีลังกาและสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นแบบอย่างในความเป็นธรรมความเท่าเทียมกับทางรายได้มากกว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง (3) ประเทศยูโกสลาเวียและเกาหลีใต้เป็นแบบอย่างของการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและความเท่าเทียมกันทางรายได้

11. จุดเน้นของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย กลยุทธ์ที่สนองความต้องการพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ การกระจายรายได้ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจการพัฒนาการศึกษา และสาธารณสุข (ชัตติยา กรรณสูต : 2534 : 46) โดยสรุปจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 เป็นหลัก คือ

(1) การลดการสูญเสียทรัพยากร โดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรการบริหาร

(2) การจัดการด้านองค์กร เน้นการประสานงานขององค์กรที่มีอยู่และสร้างองค์กรใหม่เท่าที่จำเป็น

(3) การมีส่วนร่วมของชุมชนเน้นการกระตุ้นให้ชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุด เพื่อสนองความต้องการที่แท้จริงของตนเอง

(4) การใช้เทคโนโลยีเหมาะสม การอนุรักษ์เทคโนโลยีนั้นบ้านที่เคยใช้แต่อดีตและพัฒนาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

(5) การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาตน ได้แก่ กฎหมายที่ล้าสมัย องค์กรที่ไร้ประสิทธิผล และค่านิยมที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนา

(6) เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการด้านเศรษฐกิจเพื่อให้สามารถใช้แรงงานของมนุษย์ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม และในขณะเดียวกันจัดให้มีบริการโครงสร้างพื้นฐานทาง กายภาพของสังคมและหลักประกันทางสังคมอย่างพอเพียง

12. การแก้ไขความยากจนจากสาเหตุความยากจน จากผลการศึกษาลักษณะและสาเหตุของความยากจนของครอบครัวชนบท : กรณีจังหวัดสงขลา (อุดม โฆษิต : 2536 หน้า 255) ได้เสนอมาตรการในการแก้ไขสาเหตุความยากจนโดยสรุปดังต่อไปนี้

(1) มุ่งเน้นนโยบายการศึกษา เพราะจากการวิจัยพบว่าการศึกษาเป็นสาเหตุที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกของปัญหาความยากจน

(2) ปรับปรุงแนวทางโครงการประกอบอาชีพของครอบครัวยากจน โดยเพิ่มจำนวนอาชีพและวางแผนอาชีพให้มีงานทำตลอดปี

(3) วางแผนการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรของครอบครัวที่ยากจน ในส่วนที่เหมาะสมของขนาดที่ดินต่อแรงงานหนึ่งหน่วย

(4) ลดจำนวนแรงงานจากครอบครัวเกษตรที่ยากจนไปเพิ่มในส่วนการผลิตอื่น ๆ

(5) ลดการว่างงานแบบแอบแฝงของครอบครัวชนบท เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างแรงงานกับทุนของภาคเกษตรกรรม

13. มาตรการแก้ไขความขาดแคลนในปัจจัยการดำรงชีพ การแก้ไขปัญหาความยากจนในลักษณะที่เกิดจากการขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีพ ซึ่งอุดม โฆษิต ได้วิเคราะห์ตาม จปฐ. และเสนอเป็นประเด็นแก้ไขตามตาราง

**ตารางที่ 4-2** อัตราความขาดแคลนในปัจจัยการดำรงชีพเฉพาะที่น่าสนใจ

| รายการความขาดแคลนที่น่าสนใจ | ร้อยละของครอบครัวที่ขาดแคลน | ประเภทโครงการที่ควรจัดให้มีเพื่อบรรเทาปัญหา |
|---|---|---|
| 1. มีเด็กเกิดใหม่ที่มีน้ำหนักต่ำกว่า 3000 กรัม | 30.2 | โครงการอาหารและโภชนาการ |
| 2. มีสมาชิกที่ได้อาหารไม่ครบ 3 มื้อ | 11.4 | |
| 3. เด็กประถมศึกษาได้รับค่าอาหารไปโรงเรียนน้อยกว่า 5 บาท/วัน | 17.9 | |
| 4. ค่าใช้จ่ายด้านอาหารน้อยกว่า 15 บาท / คน / วัน | 38.1 | |
| 5. น้ำดื่มไม่เพียงพอกับความจำเป็นตลอดทั้งปี | | โครงการขัดหาน้ำสะอาด |
| 6. ไม่มีที่เก็บน้ำที่ถูกหลักสุขลักษณะ | | |
| 7. ผ้าห่ม มุ้ง ไม่ครบทุกคน | | โครงการสุขาภิบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อม |
| 8. เสื้อผ้าน้อยกว่า 5 ชุด | | |
| 9. ไม่มีรองเท้าใส่ออกนอกบ้าน | | |
| 10. รายจ่ายด้านเครื่องนุ่งห่ม การรักษาความสะอาดร่างกายน้อยกว่า 1000 บาท/คน/ปี | | |
| 11. ไม่มีน้ำประปาใช้ | | โครงการขัดหาน้ำสะอาด |
| 12. การหุงต้มยังคงใช้ฟืน | | โครงการอนุรักษ์ทรัพยากร-ธรรมชาติ |
| 13. ไม่มีแปรงสีฟันใช้ | | โครงการทันตสาธารณสุข |
| 14. มีบ้านแต่ฝาผนังไม่ครบทุกด้าน | | โครงการเคหะและสุขภาพจิต |
| 15. มีบ้านแต่พื้นไม่ใช่คอนกรีตหรือไม้ | | |
| 16. ไม่มีห้องส้วมในบ้าน | | |

DRAFT

**ตารางที่ 4-2 (ต่อ)** อัตราความขาดแคลนในปัจจัยการดำรงชีพเฉพาะที่น่าสนใจ

| รายการความขาดแคลนที่น่าสนใจ | ร้อยละของครอบครัวที่ขาดแคลน | ประเภทโครงการที่ควรจัดให้มีเพื่อบรรเทาปัญหา |
|---|---|---|
| 17. ไม่มีโทรทัศน์ | 27.0 | |
| 18. ไม่มีห้องนอนหัวหน้าครอบครัวแยกออกต่างหาก | 19.8 | โครงการเคหะและสุขภาพจิต |
| 19. สมาชิกต่างเพศอายุเกิน 15 ปี แล้วยังไม่แยกกันออก | 14.8 | |
| 20. พื้นที่บ้านเฉลี่ยต่อคน < 10 วา$^2$ | 23.8 | |
| 21. คลอดโดยไม่ได้รับการดูแลก่อนคลอด | 18.4 | |
| 22. คลอดโดยไม่ได้รับบริการทำคลอดอย่างถูกต้อง | 14.1 | โครงการอนามัยแม่และเด็ก |
| 23. คลอดโดยไม่ได้รับบริการหลังคลอด | 19.3 | |
| 24. เด็กไม่ได้วัคซีนครบสูตร | 13.6 | |
| 25. ครอบครัววัยเจริญพันธุ์ไม่ได้รับการวางแผนครอบครัว | 25.8 | โครงการวางแผนครอบครัว |
| 26. นิยมซื้อยากินเองยามเจ็บป่วย | 31.9 | |
| 27. หากเดินทางไปโรงพยาบาลต้องใช้เวลานานเกิน 1 ชม. | 30.5 | โครงการรักษาพยาบาล |
| 28. ไม่มีตู้ยาสามัญประจำบ้าน | 79.6 | |
| 29. มีสมาชิกที่การศึกษาต่ำกว่าบังคับ | 25.2 | |
| 30. มีสมาชิกที่อายุเกิน 15 ปี แต่เขียนหนังสือไม่ได้ | 14.6 | โครงการศึกษาภาคบังคับ |
| 31. ไม่มีสมาชิกคนใดมีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา | 32.6 | |
| 32. ไม่ได้รับการอบรมพัฒนาอาชีพ | 74.1 | |
| 33. ไม่มีสมาชิกได้รับการอบรมพัฒนาฝีมือ | 86.5 | โครงการพัฒนาอาชีพ |
| 34. ไม่เคยได้รับการเยี่ยมเยียนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ | 80.0 | |

DPU

**ตารางที่ 4-2 (ต่อ)** อัตราความขาดแคลนในปัจจัยการดำรงชีพเฉพาะที่น่าสนใจ

| รายการความขาดแคลนที่น่าสนใจ | ร้อยละของครอบครัวที่ขาดแคลน | ประเภทโครงการที่ควรจัดให้มีเพื่อบรรเทาปัญหา |
|---|---|---|
| 35. งานส่วนใหญ่อยู่กลางแจ้งกรำแดด | 60.6 | โครงการอาชีวอนามัยและคุ้มครองแรงงาน |
| 36. ต้องยืนหรือเดินขณะทำงาน | 76.1 | |
| 37. เสี่ยงอันตรายจากเครื่องจักร | 32.6 | |
| 38. ทำงานเกิน 7 ชม. / วัน | 75.5 | |
| 39. รับจ้างโดยไม่มีกฎหมายคุ้มครอง | 56.7 | |
| 40. มีปัญหาในการขายผลผลิต | 61.0 | โครงการสร้างงานและการตลาด |
| 41. มีงานทำไม่ถึง 10 เดือน / ปี | 52.8 | |
| 42. หัวหน้าครอบครัวรู้สึกกังวลใจต่อการหาเลี้ยงชีพ | 50.7 | โครงการสุขภาพจิต |
| 43. หัวหน้าครอบครัวเล่นการพนัน | 21.3 | โครงการพัฒนาสังคมวัฒนธรรม |
| 44. หัวหน้าครอบครัวชอบสุราบุหรี่ | 37.2 | |
| 45. มีพื้นที่เพาะปลูก < 5 ไร่ / แรงงาน 1 คน | 40.9 | โครงการพัฒนาที่ทำกินและการผลิต |
| 46. อุปกรณ์หากินไม่เพียงพอ | 22.6 | |
| 47. ต้องกู้เงินมาลงทุนหากิน | 23.9 | โครงการเงินกู้เพื่อการเกษตร |
| 48. เป็นหนี้ธนาคาร | 23.7 | |
| 49. เป็นหนี้นอกระบบธนาคาร | 15.2 | |
| 50. ในรอบ 5 ปี เคยขายทรัพย์สินเพื่อชำระหนี้ | 15.4 | |

14. บทบาทของสถาบันการเงินในการแก้ปัญหาความยากจน สถาบันการเงินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์และเพื่อการพัฒนาได้แก่ ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สนับสนุนโดยกรมการพัฒนาชุมชน โครงการธนาคารหมู่บ้าน สนับสนุนโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

14.1 ธนาคารออมสิน จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2456 วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการออม-ทรัพย์ ของประชาชนทั่วไปและเยาวชนและสองนโยบายของรัฐบาลรวมทั้งการสนับสนุนเงินทุนแก่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ ตลอดจนให้บริการทางด้านการเงินแก่บุคคลทั่วไป

14.2 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จัดตั้งเมื่อ พ.ศ.2509 วัตถุ-ประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการที่จะส่งเสริมอาชีพ หรือการดำเนินงานของเกษตรกรกลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร

14.3 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กรมพัฒนาชุมชนได้เริ่มสนับสนุนให้ประชาชนชาวชนบทในหมู่บ้าน จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ.2517 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนให้รู้จักการออมสำหรับไว้เป็นทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพและดำรงชีวิตในหมู่สมาชิก ที่ต้องพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยหลักคุณธรรม ปีงบประมาณ พ.ศ.2536 มี 9,722 กลุ่ม มีสมาชิก 729,665 คน มีเงินทุนรวม 1,166,318,378 บาท และต่อมาได้ขยายกิจกรรมทางธุรกิจจึงจัดตั้งบริษัทชนบทก้าวหน้า ทำหน้าที่ดำเนินธุรกิจซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภค และสินค้าเกษตรอื่น ๆ ที่สมาชิกต้องการ

14.4 โครงการธนาคารหมู่บ้าน คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เริ่มโครงการปี พ.ศ.2532 โดยการสนับสนุนจากกองทัพบกตามโครงการน้ำพระทัยจากในหลวง ในระยะแรกมีกลุ่มเป้าหมาย 10 หมู่บ้านในจังหวัด นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ร้อยเอ็ด สกลนคร หนองคาย และชัยภูมิ การดำเนินงานเป็นไปตามแนวพระราชทาน ที่ให้แก่ ข้าราชการและประชาชน จังหวัดสกลนคร เมื่อปี พ.ศ.2528 ความว่า “การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจแก่ราษฎรในชนบทนั้น ควรจัดให้มีระบบเงินทุนหมุนเวียน ขึ้นในหมู่บ้าน และต้องนำความรู้ทางการเงินไปสาธิตให้แก่ราษฎรได้ปฏิบัติตัวเอง เพื่อให้เกิดเศรษฐกิจระดับหมู่บ้านและพัฒนาไปสู่ หมู่บ้านและพัฒนาไปสู่หมู่บ้านสหกรณ์ต่อไป

ธนาคารหมู่บ้านจึงเป็นองค์กรธุรกิจทางการเงินของชาวบ้านที่มีจุดมุ่งหมาย หลักคือ พัฒนาคนในหมู่บ้าน พัฒนาการสะสมทุน ระบบการผลิต การเงินและการตลาด แก่เกษตรกรตามหลัก-วิชาการเพิ่มขึ้น

15. องค์กรพัฒนาเอกชนกับการแก้ปัญหาความยากจน องค์กรพัฒนาเอกชนที่ดำเนินงานเพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนและพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ เด็กเยาวชน สตรี ชนกลุ่มน้อย และชาวบ้านแถบชายแดน คนพิการและการพัฒนาชนบท ซึ่งมีองค์กรที่มีบทบาทและขอบเขตงานกว้างขวางมาเป็นเวลานาน ได้แก่

15.1 มูลนิธิศูนย์ศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ มีวัตถุประสงค์เพื่อหาอาชีพเสริมซึ่งเป็นวิธีการเพิ่มรายได้แก่เกษตรกร และเพื่อธำรงรักษาและฟื้นฟูการหัตถกรรมไทยโบราณ

15.2 สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) มีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ

(15.2.1) เพื่อขัดให้ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ สามารถรับความรู้และบริการวางแผนครอบครัว ได้โดยสะดวกประหยัดและรวดเร็ว

(15.2.2) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ เกิดความคิดริเริ่มที่จะเข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน

(15.2.3) เพื่อเสริมงานด้านการพัฒนาต่าง ๆ แก่ทางราชการ และยกระดับฐานะการครองชีพ สาธารณสุขอนามัยและ สิ่งแวดล้อมของประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ให้ดีขึ้น (15.2.4) เพื่อเป็นศูนย์กลางในการติดต่อ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทัศนคติด้านประชากรศึกษาการวางแผนครอบครัวและการพัฒนาชุมชนกับประชาชนต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

15.3 มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย มีหลักการพัฒนาอยู่ 4 ประการ คือ

(15.3.1) ด้านการพัฒนารายได้ ได้แก่ การพัฒนาความรู้เกี่ยวกับวิธีการเกษตรสมัยใหม่ การแนะนำให้มีอาชีพเสริม ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว หมู ไก่ และปลา เป็นต้น

(15.3.2) ด้านการพัฒนาสุขลักษณะและการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกัน สำหรับตนเอง ครอบครัวและชุมชน การเลือกปรึกษาอาหารที่มีประโยชน์ การดื่มน้ำสะอาดและการใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะ

(15.3.3) การพัฒนาการศึกษา ได้แก่ โครงการส่งเสริมความรู้สำหรับผู้ใหญ่ และเยาวชน การจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์เด็กเล็กก่อนวันเรียน ในตำบลต่าง ๆ

(15.3.4) พัฒนาการพึ่งตนเองและร่วมชื่อกัน ได้แก่ การสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ พัฒนากลุ่มใช้น้ำเพื่อการเกษตร และบูรณะชนบทโดย ชาวบ้าน

15.4 ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด ได้รับการจดทะเบียนเป็นชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ เมื่อปี พ.ศ.2508 โดยใช้ชื่อเครดิตยูเนียนศูนย์กลางเทวา มีหลักการที่จะพัฒนาคนให้รู้จักการพึ่งตนเอง โดยการประหยัดอดออม เพื่อเป็นหลักประกันของชีวิตในอนาคตและเสริมสร้างความเป็นผู้นำในชุมชนรวมทั้งการมีส่วนร่วมในการบริหารงาน

15.5 บริษัทร่วมทุนชนบทจำกัด จัดตั้งขึ้นปี พ.ศ.2532 มีวัตถุประสงค์เพื่อการกระจายทรัพยากร เงินทุน เทคโนโลยี วิชาการและเทคนิคต่าง ๆ ไปสู่ชนบทโดยการส่งเสริมการลงทุนขนาดย่อม ธุรกิจระดับชุมชน และโครงการพัฒนาขนาดเล็กอื่นที่ประชาชนในท้องถิ่นเป็นเจ้าของโครงการหรือมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจกรรม

15.6 สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา จัดตั้งเมื่อ พ.ศ.2534 โดยความร่วมมือระหว่างมูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ และรัฐบาลคานาดา โดย Canadian International Development Agency มีความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาสังคมชนบทและเชื่อมโยงหน่วยราชการ ธุรกิจชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชาวบ้านเข้าด้วยกันให้เกิดพลังในการพัฒนา ไปสู่ความยั่งยืนทั้งในแง่ความสามารถพึ่งตนเองของชาวบ้านและชุมชนท้องถิ่น และในแง่ความยั่งยืนของทรัพยากรท้องถิ่นและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

# บทที่ 5
# หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาความยากจน

รัฐบาลและองค์กรเอกชนได้ทุ่มเททรัพยากรและกำหนดนโยบาย สร้างมาตรการตลอดจนแผนงานและโครงการต่าง ๆ เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนทั้งในเมืองและมีจุดเน้นที่ชนบท ด้วยนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น แนวคิดในการตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาชนบท การจัดเวทีธรรมนูญ การจัดโครงการระบบสารสนเทศเพื่อการพัฒนาชนบทแห่งประเทศไทย เป็นต้น โดยการ ประสานของสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับกรมพัฒนาชุมชน สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

## หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและการกระจายได้

**ตารางที่ 5-1** เส้นความยากจนสัดส่วนและจำนวนคนจน

| ปี | เส้นความยากจน (บาท/คน/เดือน) | สัดส่วนคนจน (ร้อยละ) | จำนวนคนจน (ล้านคน) |
|---|---|---|---|
| 2531 | 475 | 32.6 | 17.9 |
| 2533 | 522 | 27.2 | 15.3 |
| 2535 | 600 | 32.2 | 13.5 |
| 2537 | 636 | 16.3 | 9.7 |
| 2539 | 737 | 11.4 | 6.8 |
| 2541 | 878 | 13.0 | 7.9 |

ที่มา : ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน
: ประมวลผลโดยกองประเมินผลการพัฒนา สศช.

DRAFT

**ตารางที่ 5-2** จำนวนคนจนมาก จนน้อย และเกือบจน

| ปี | จนมาก | จนน้อย | เกือบจน |
|---|---|---|---|
| 2531 | 12.0 | 5.9 | 5.0 |
| 2533 | 9.5 | 5.7 | 4.8 |
| 2535 | 8.2 | 5.2 | 4.9 |
| 2537 | 5.5 | 4.1 | 3.9 |
| 2539 | 3.7 | 3.2 | 3.7 |
| 2541 | 4.4 | 3.6 | 3.7 |

ที่มา : ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน

: ประมวลผลโดยกองประเมินผลการพัฒนา สศช.

หมายเหตุ : จนมาก คือ คนที่มีรายได้ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของเส้นความยากจน

จนน้อย คือ คนที่มีรายได้ระหว่างร้อยละ 80-100 ของเส้นความยากจน

เกือบจน คือ คนที่มีรายได้สูงกว่าเส้นความยากจนร้อยละ 20

**สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)** หรือเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า "สภาพัฒน์" หรือ "สภาพัฒนาฯ" นั้น ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2493 โดยในระยะแรกใช้ชื่อว่า "สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ" มีหน้าที่เสนอความเห็นและคำแนะนำตลอดจนข้อชี้แจงต่อรัฐบาลในเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศ ต่อมาคณะผู้เชี่ยวชาญจากธนาคารโลกได้เสนอแนะให้มีการปรับเปลี่ยนและเพิ่มบทบาทหน้าที่ของ "สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ" ให้มีมาขึ้น และให้จัดตั้งเป็นหน่วยงานกลางเพื่อทำหน้าที่วางแผนพัฒนาประเทศขึ้นมาเป็นการเฉพาะ ดังนั้นในปี 2502 จึงได้มีการปรับโครงสร้างการทำงานและเปลี่ยนชื่อของหน่วยงานแห่งนี้ใหม่เป็น "สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ" จนกระทั่งในปี 2515 มีการนำกระบวนการวางแผนพัฒนาสังคมเข้ามาใช้ควบคู่กับการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจอย่างจริงจัง จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อของหน่วยงานใหม่อีกครั้งหนึ่งเป็น "สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ" ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้อย่างเป็นทางการจวบจนปัจจุบันนี้โดยสำนักงานฯอยู่ภายใต้สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีตลอดมา

สำหรับแนวทางการดำเนินงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ตามพระราชบัญญัติพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ.2521 ได้แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและระดับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งขึ้นตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ.2521 มีจำนวนทั้งสิ้น 15 ท่าน ประกอบด้วยประธานกรรมการ 1ท่าน กรรมการอื่นๆ ที่มีความรู้ความสามารถหรือมีประสบการณ์ในทางเศรษฐกิจและ

สังคมจำนวนไม่เกิน 9 ท่าน ซึ่งคณะรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้ง และหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องอีกจำนวน 5 ท่าน อันได้แก่ เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง ทั้งนี้ให้เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทำหน้าที่เลขานุการของคณะกรรมการฯ ชุดนี้สำหรับกรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปี หากครบวาระอาจได้รับการแต่งตั้งใหม่ได้ เสนอแนะและให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับข้อเสนออื่นๆของ สศช.แล้วทำความเห็นเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเสนอความเห็นต่อนายกรัฐมนตรีในกิจการเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตามที่นายกรัฐมนตรีขอให้พิจารณาจัดให้มีการประสานงานระหว่าง สศช.กับส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านการจัดทำแผนงาน โครงการพัฒนาและในด้านการปฏิบัติตามแผนงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

**สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**

1. สำนักงานฯมีหน้าที่และภารกิจหลักที่สำคัญ คือ การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการพัฒนาประเทศในแต่ละช่วงระยะเวลา 5 ปี นอกจากภารกิจดังกล่าวแล้ว สำนักงานฯ ยังมีหน้าที่และภารกิจอื่นที่สำคัญอันเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศดังนี้

1.1 สำรวจ ศึกษา และวิเคราะห์สภาวะเศรษฐกิจและสังคม เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและการเสนอแนะนโยบายมาตรการทางเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาประเทศ

1.2 วิเคราะห์ ประเมินแผนงานและโครงการพัฒนาของส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

1.3 ติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมทั้งแผนงานโครงการพัฒนาของส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจ

1.4 การประสานการพัฒนาเพื่อให้เกิดมีการแปลงแผนพัฒนาฯ ไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาไปสู่ประชาชนทุกกลุ่มอาชีพได้เกิดความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนเสริมสร้างให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

2. การปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการให้เอกชนเข้าร่วมงานหรือดำเนินงานในกิจการของรัฐ พ.ศ.2535 โดยทำหน้าที่กำกับ ดูแลและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามระเบียบและกฎหมายในการพัฒนาบทบาทของภาคเอกชนที่จะเข้ามาสนับสนุนกิจการของรัฐ ซึ่งเป็นโครงการที่มีการลงทุนหรือมีทรัพย์สินตั้งแต่หนึ่งพันล้านบาทขึ้นไป

3.การปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบว่าด้วยงบลงทุนของรัฐวิสาหกิจ พ.ศ.2522 ซึ่งมีหน้าที่สำคัญฯ ดังนี้

3.1 พิจารณางบลงทุนประจำปีของรัฐวิสาหกิจเพื่อเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรี และกระทรวงเข้าสังกัดของรัฐวิสาหกิจในประเด็นการบริหารจัดการรัฐวิสาหกิจ ตลอดจนความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการลงทุนของแต่ละรัฐวิสาหกิจ

3.2 กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเพื่อให้รัฐวิสาหกิจแต่ละแห่งถือปฏิบัติ โดยคำนึงถึงความคล่องตัวในการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจนั้นๆเป็นสำคัญ

4. การปฏิบัติงานตามหน้าที่เฉพาะกิจที่ได้รับมอบหมาย หรือสั่งการจากคณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีโดยตรงโดยสำนักงานฯทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการพิเศษชุดต่างๆ ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน อาทิ คณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก คณะกรรมการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ คณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับภารกิจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สศช. ได้กำหนดโครงสร้างและจัดองค์กรในการดำเนินงานออกเป็น 7 กลุ่มงาน ได้แก่

1.กลุ่มงานวิชาการระดับสำนักงาน

2.กลุ่มงานพัฒนาด้านเศรษฐกิจส่วนรวม ประกอบด้วย

2.1 กองบัญชีประชาชาติ

2.2 กองวิเคราะห์และประมาณการเศรษฐกิจ

2.3 กองวางแผนส่วนรวม

2.4 กองประเมินผลการพัฒนา

3.กลุ่มงานพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานเมือง และพื้นที่เฉพาะประกอบด้วย

3.1 กองโครงการพื้นฐาน

3.2 กองประสานการพัฒนาเมือง

3.3 ศูนย์วิเคราะห์และประสานแผนปฏิบัติการ

4.กลุ่มงานพัฒนาด้านการผลิต เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

4.1 กองวางแผนเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม

4.2 กองประสานความร่วมมือภาครัฐบาลและเอกชน

4.3 กองโครงการเศรษฐกิจ

5.กลุ่มงานพัฒนาคนและสังคม ประกอบด้วย

5.1 กองโครงการสังคม

5.2 กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์

5.3 กองวางแผนเตรียมพร้อมด้านเศรษฐกิจ

6.กลุ่มงานพัฒนาการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ประกอบด้วย

6.1 กองประสานการพัฒนาชนบท

6.2 ศูนย์พัฒนาภาคเหนือ

6.3 ศูนย์พัฒนาภาคกลาง

6.4 ศูนย์พัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6.5 ศูนย์พัฒนาภาคใต้

7.กลุ่มงานบริหารและอำนวยการ ประกอบด้วย

7.1 สำนักงานเลขานุการกรม

7.2 กองประสานและอำนวยการฝ่ายบริหาร

7.3 กองศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา

## กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

**หน้าที่ความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชน**

1. ฝึกอบรมและพัฒนาข้าราชการและลูกข้างในสังกัด รวมทั้งให้ความร่วมมือในการฝึกอบรมด้านการพัฒนาชุมชนแก่องค์การและหน่วยงาน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2.ให้การศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยเฉพาะการปลูกฝังวิถีประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนโดยขัดตั้งและพัฒนากลุ่มประชาชนเป้าหมาย เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมชุมชน รวมทั้งประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการปฏิบัติงานของหน่วยงานในสังกัด

3.พัฒนาองค์กร อาสาสมัคร และผู้นำท้องถิ่น ในระดับตำบลและหมู่บ้าน ด้วยวิธีการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เป็นพื้นฐานในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

4.พัฒนาระบบ รูปแบบ และวิธีการพัฒนาชุมชนจัดทำและประสานแผนงานของกรมให้เป็นไปตามนโยบายและแผนแม่บทของกระทรวง กำกับ เร่งรัด ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงานของหน่วยงานในสังกัด รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาตำบลตลอดจนจัดระบบข้อมูลและศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบทของประเทศ

5.ให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการและสนับสนุนการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนในส่วนภูมิภาค

6.ดำเนินการและประสานงานเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในส่วนภูมิภาค

7.ปฏิบัติราชการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของกรม

**การแบ่งส่วนราชการของกรมการพัฒนาชุมชน**

กรมการพัฒนาชุมชน แบ่งส่วนราชการออกเป็น 2 ส่วน คือ

ก. ราชการบริหารส่วนกลาง

ประกอบด้วย 9 กอง 9 ศูนย์ ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขต และส่วนราชการภายใน 1 กอง กับอีก 3 ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขต ดังนี้

1. สำนักงานเลขานุการกรม
2. กองคลัง
3. กองการเจ้าหน้าที่
4. กองฝึกอบรม
5. กองพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม
6. กองพัฒนาสตรี เด็ก และเยาวชน
7. กองพัฒนาอาสาสมัครและผู้นำท้องถิ่น
8. กองวิชาการและแผนงาน
9. กองส่งเสริมและเผยแพร่
10. ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 1 - 12
11. กองพัฒนาเด็ก

ข. ราชการบริหารส่วนภูมิภาค

แบ่งส่วนราชการออกเป็น 2 หน่วยงาน คือ

1. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด
2. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/กิ่งอำเภอ

**การแบ่งหน่วยงานราชการบริหารส่วนภูมิภาค**

1. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด มีหน้าที่โดยสรุปเกี่ยวกับการบริหารงานพัฒนาชุมชนและชนบทสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาชุมชน และงานบริหารพัฒนาชนบทในส่วนที่เกี่ยวข้องของอำเภอทั้งในด้านวิชาการและการปฏิบัติงาน แบ่งหน่วยงานออกเป็น 3 ฝ่าย ดังนี้

1.1 ฝ่ายบริหารงานทั่วไป

1.2 ฝ่ายแผนงานและโครงการ แบ่งเป็น 2 งาน ได้แก่ งานแผนงานและโครงการ และงานติดตามและประเมินผล

1.3 ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนา

2. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/กิ่งอำเภอ มีหน้าที่โดยสรุปเกี่ยวกับการบริหารงานพัฒนาชุมชนในอำเภอ ประสานการบริหารการพัฒนาชนบท ให้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ นโยบายรัฐบาล โดยปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ ผู้นำท้องถิ่น องค์กรประชาชน และอาสาสมัคร แบ่งหน่วยงานออกเป็น 1 งาน 1 กลุ่มงาน ดังนี้

2.1 งานแผนงานและโครงการ

2.2 กลุ่มงานปฏิบัติการ

## สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย

**หน้าที่และความรับผิดชอบของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท**

(1) ก่อสร้าง ขยาย บูรณะและบำรุงรักษาทางหลวงชนบท ตามกฎหมายว่าด้วยทางหลวง

(2) ก่อสร้าง บูรณะและบำรุงรักษาแหล่งน้ำเพื่ออุปโภค บริโภคและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรในชนบท

(3) ฝึกอบรมและพัฒนากลุ่มเยาวชนอายุระหว่าง 15-25 ปี ให้มีบทบาทในการพัฒนาชนบทโดยการฝึกอบรมทักษะ เพื่อการประกอบอาชีพทางด้านช่าง

(4) สนับสนุนและประสานงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพ และรายได้ของชาวชนบทในพื้นที่ที่มีการก่อสร้างทางหลวงชนบท และแหล่งน้ำ โดยการให้ความรู้ทางเทคนิคและวิชาการ

(5) ปฏิบัติการอื่นใด ตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทหรือตามที่กระทรวง หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมายการแบ่งส่วนราชการของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

**สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท แบ่งส่วนราชการออกเป็น 2 ส่วน คือ**

ก. ราชการบริหารส่วนกลาง

ประกอบด้วย 15 กอง 1 สำนักงาน และ 1 ศูนย์

1. สำนักงานเลขานุการกรม
2. กองการเงินและบัญชี
3. กองการเจ้าหน้าที่
4. กองก่อสร้างทางและโครงสร้าง
5. กองการพัสดุและจัดซื้อ
6. กองควบคุมเครื่องจักรกล
7. กองบูรณะและซ่อมบำรุง
8. กองเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
9. กองแผนงานและโครงการ
10. กองฝึกอบรม
11. กองพัฒนาแหล่งน้ำ
12. กองเยาวชนชนบท
13. กองโรงงานเครื่องจักรกล
14. กองวิจัยและประเมินผล
15. กองส่งเสริมอาชีพและรายได้

DPU

16. กองสำรวจและออกแบบ

17. ศูนย์ปฏิบัติการ รพช.

ข. ราชการบริหารส่วนภูมิภาค

ประกอบด้วย สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัด 75 จังหวัด

## การเคหะแห่งชาติ

**วัตถุประสงค์การจัดตั้งการเคหะแห่งชาติ ตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 316**

1.จัดให้มีเคหะเพื่อประชาชน เช่า หรือเช่าซื้อ

2.ขัดหาเงินกู้มาสร้างที่อยู่อาศัยให้ประชาชนเช่าซื้อหรือให้ความช่วยเหลือทางด้านการเงินแก่บุคคลที่จะสร้างที่อยู่อาศัย

3.ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการก่อสร้างอาคารหรือจัดสรรที่ดิน

**วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งตามพระราชบัญญัติ การเคหะแห่งชาติ พ.ศ.2537**

1.จัดให้มีเคหะเพื่อให้ประชาชนได้มีที่อยู่อาศัย

2.ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประชาชนผู้ประสงค์จะมีเคหะของตนเอง หรือแก่บุคคลผู้ประสงค์จะร่วมดำเนินกิจการกับ กคช.ในการจัดให้มีเคหะขึ้น เพื่อให้ประชาชนเช่า เช่าซื้อหรือซื้อ

3.ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการก่อสร้างอาคารหรือจัดหาที่ดิน

4.ปรับปรุงรื้อหรือย้ายแหล่งเสื่อมโทรมเพื่อให้มีสภาพการอยู่อาศัยสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น

5.ประกอบธุรกิจการอื่นที่สนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น

## สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง

จัดตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ.2535 โดยคณะรัฐมนตรีอนุมัติวงเงิน 1,250 ล้านบาท เพื่อดำเนินการ "โครงการพัฒนาคนจนเมือง" เป็นหน่วยงานพิเศษในสังกัดการเคหะแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนชุมชนแออัด และผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง ผ่านกระบวนการสินเชื่อให้มีความสามารถในการเพิ่มรายได้ มีความมั่นคงของรายได้ มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมโดยมีสิทธิอยู่อาศัยที่มั่นคงและมีชีวิตความเป็นอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ดี

**แผนความร่วมมือไทย - สหประชาชาติ THAILAND-UNITED NATIONS COLLABORATIVE ACTION PLAN (THAI-UNCAP)**

เนื่องมาจากการที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 มีแนวทางที่จะส่งเสริมให้ภาครัฐ เอกชน ประชาชน และองค์กรพัฒนา ระหว่างประเทศได้ร่วมมือกันอย่างกว้างขวางเพื่อนำ

การพัฒนาไปสู่วิสัยทัศน์ และเป้าหมายของชาติที่ทุกฝ่ายได้ร่วมกันกำหนด รัฐบาลไทย องค์กรเอกชนและประชาชน และองค์กรภาคีสหประชาชาติที่ดำเนินงานในประเทศไทย จึงเห็นควรที่จะร่วมกันพัฒนาความร่วมมือไทย-สหประชาชาติขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับสาระและแนวทางสำคัญของแผนฯ 8 ซึ่งได้แก่การพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง และการพัฒนาแบบ องค์กร แนวทางสำคัญประการแรกของแผนฯ 8 คือ "การพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง" ได้แก่ การพัฒนาคน โดยคน และเพื่อคน โดยคำนึงถึงทุก ๆ มิติที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับการพัฒนาพร้อม ๆ กันไป การพัฒนาดังกล่าวจะสำเร็จลุล่วงได้ก็ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ให้แก่ ประชาชนทุกคนในการกำหนดเป้าหมายชีวิตของตนเอง และอำนวยโอกาสให้แต่ละคนพัฒนาศักยภาพของตนเองในการบรรลุเป้าหมาย ดังกล่าว แนวทางสำคัญประการที่สองของแผนฯ 8 คือ "การพัฒนาแบบองค์รวม" ซึ่งจะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของระบบ สังคม และคำนึงว่ากิจกรรมการพัฒนาแต่ละประเภทจะส่งผลกระทบถึงการพัฒนาด้านอื่น ๆ ที่มิใช่วัตถุประสงค์หลักของกิจกรรมนั้น ๆ อย่างไร แนวทางนี้เป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนและบริหารการพัฒนา โดยที่การวางแผนการพัฒนาจะต้องเริ่มจากชุมชนท้องถิ่นไปสู่ระดับชาติ และชุมชนท้องถิ่นจะต้องเป็นกลจักรสำคัญในการบริหารการพัฒนา ทั้งนี้โดยอาศัยการประสานความร่วมมือจากองค์กรภายนอก "การพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง" จึงเป็นความพยายามที่จะบรรลุถึงวิสัยทัศน์ของชาติที่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ร่วมกันกำหนด ด้วยการสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเอง สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ตลอดจนการพัฒนาประชารัฐ ซึ่งได้แก่การบริหารรัฐกิจที่มีประสิทธิภาพและมีความรับผิดชอบต่อประชาชนและการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐและประชาชน เพื่อนำมาซึ่งความผาสุขสมบูรณ์อย่างยั่งยืนแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า รัฐบาลไทย องค์กรเอกชนและประชาชน ตลอดจนองค์กรภาคีสหประชาชาติในประเทศไทย (ESCAP, FAO, ICAO, ILO, IOM, ITU, UNCHS, UNDCP, UNDP, UNEP, UNESCO, UNFPA, UNHCR, UNICEF, UNIDO, UNIFEM, UPU, WHO, World Bank) ตระหนักดี ว่าการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพระหว่างฝ่ายต่าง ๆ เป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของแผนฯ 8 จึงได้ร่วมกัน จัดทำแผนความร่วมมือไทย - สหประชาชาติ (Thai - UNCAP) ขึ้นในวาระที่ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในปี พ.ศ. 2539 Thai - UNCAP มีวัตถุประสงค์สำคัญที่จะผลักดันกระบวนการที่ภาครัฐ องค์กรเอกชนและประชาชนและองค์กรภาคีสหประชาชาติ จะ ร่วมกันกำหนดแผนงานโครงการต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง และสนับสนุนการพัฒนาแผนงานโครงการและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกื้อหนุนและสอดคล้องกับแนวทางนี้อย่างกว้างขวาง รายงานสรุปสำหรับผู้บริหารฉบับนี้ จะนำเสนอกรอบความคิดและแนวทางปฏิบัติของ Thai - UNCAP ซึ่งตั้งอยู่บนความตกลงจากการ ประชุมปรึกษาหารือระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่จังหวัดกาญจนบุรี ในเดือนมิถุนายน 2539 และจะนำเสนอความก้าวหน้าของการดำเนินการ จัดตั้ง Thai - UNCAP รวมทั้งการจัดองค์กรและแผนงานโครงการซึ่งได้ริเริ่มไว้แล้วในขั้นตอนนี้ ความตกลงที่กาญจนบุรี ความตกลงที่

กาญจนบุรี เป็นข้อสรุปที่ได้จากการประชุมปรึกษาหารือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ทั้งฝ่ายไทยและสหประชาชาติ เพื่อแสวงหา แนวทางที่ฝ่ายต่าง ๆ จะประสานงานกันและวิธีการที่จะร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและแนวทางของแผนฯ 8 ผลจากการปรึกษาหารือชี้ให้เห็นว่าองค์กรของภาคีสหประชาชาติจะสามารถสนับสนุนการแปลงแผนฯ 8 ไปสู่การปฏิบัติให้ได้ผลดีที่สุด ด้วยการร่วมมือกับรัฐบาลไทย องค์กรเอกชนและประชาชน ในการสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของหน่วยงานและองค์กรต่างๆ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งองค์กรระดับท้องถิ่น ในการปรับแผนงานโครงการตลอดจนวิธีการทำงานให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคน เป็นศูนย์กลาง ความร่วมมือนี้จะต้องตั้งอยู่บนปรัชญาการทำงานที่ฝ่ายต่าง ๆ มีความไว้เนื้อเชื่อใจซึ่งกันและกัน เคารพในเสรีภาพแห่งความคิดและ แนวทางการปฏิบัติงานของแต่ละฝ่าย ยึดมั่นในการตัดสินใจแบบเปิด โปร่งใส มีส่วนร่วมและเป็นประชาธิปไตย ให้ฝ่าย ต่าง ๆ ร่วมกันรับ ภาระทางการเงินและความรับผิดชอบทางการบริหาร และเคารพต่อวัฒนธรรมและคตินิยมของสังคมไทย ความตกลงที่กาญจนบุรี ซึ่งใช้เป็นกรอบการดำเนินงานของ Thai - UNCAP ในปัจจุบันยังได้ตั้งเป้าประสงค์ที่จะส่งเสริมความเข้าใจ เกี่ยวกับสาระและแนวทางสำคัญของแผนฯ 8 ตลอดจนสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือและการประสานงานในทุกระดับของสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายของแผนฯ 8 ทั้งนี้โดยที่ Thai - UNCAP จะเน้นการพัฒนาศักยภาพในระดับชุมชนและท้องถิ่นในการขจัดความยากไร้และความไม่เสมอภาคทางเพศ สังคม และเศรษฐกิจเป็นสำคัญ นอกจากนี้ รัฐบาลไทย องค์กรเอกชนและประชาชน ตลอดจนภาคีองค์กรสหประชาชาติในประเทศไทยได้ตั้งความหวังไว้ว่าจะได้มีโอกาสนำประสบการณ์และความเชี่ยวชาญที่เกิดขึ้นจากการใช้แนวทางพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางไปเผยแพร่และแลกเปลี่ยนกับประเทศเพื่อนบ้านและประชาคมโลกต่อไป แผนงานของ Thai - UNCAP ได้วางแนวทางในการจัดทำแผนงานหลักขึ้น 2 แนวทางจากแนวคิดที่ปรากฏในความตกลงที่กาญจนบุรี ดังนี้

1. แนวทางซึ่งยึดพื้นที่และชุมชนเป็นแกน

Thai - UNCAP จะพัฒนาแผนงานซึ่งยึดพื้นที่และชุมชนเป็นแกนสำหรับพื้นที่ 4 จังหวัดในภาค ต่าง ๆ คือ พะเยา มหาสารคาม เพชรบุรี และปัตตานี และชุมชนบางแห่งในกรุงเทพมหานคร ซึ่งหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและประชาชน และองค์กรภาคีสหประชาชาติ ได้ร่วมกันกำหนดให้เป็นพื้นที่นำร่องที่จะใช้ทดลองแผนปฏิบัติการก่อนที่จะนำไปขยายผลใช้ทั่วประเทศ ในระยะแรก แผนงานพื้นที่

- ชุมชน จะเน้นการพัฒนายุทธศาสตร์และวิธีการในเรื่องสำคัญ 3 เรื่อง คือ
- การเสริมสร้างภาคีเพื่อการพัฒนา การสร้างเครือข่ายประสานงานการพัฒนาและการสร้างเสริมความสามารถและประสบการณ์การ มีส่วนร่วมของหน่วยงานและกลุ่มต่าง ๆ
- การพัฒนายุทธศาสตร์ระดับชาติที่จะลดความไม่เสมอภาคและความยากไร้
- การพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชนและองค์กรท้องถิ่น
- ผลจากการดำเนินการเหล่านี้จะมีประโยชน์ต่อการพัฒนาแผนงานพื้นที่

- ชุมชนที่กว้างขวางครอบคลุมและครบวงจรในระยะต่อไป

2. แนวทางกลุ่มปัญหาหลัก

Thai - UNCAP ได้ขัดกลุ่มปัญหาหลักซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นประเด็นปัญหาสำคัญของแผนฯ 8 ดังนี้

- การพัฒนาคนและสภาพสังคม
- การสร้างความเสมอภาคและขจัดความยากไร้
- การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน
- การพัฒนาประชารัฐ และการบริหารจัดการการพัฒนา
- การพัฒนาสตรี และการส่งเสริมบทบาทสตรีในการพัฒนา
- การจัดการปัญหาโรคเอดส์

ในแต่ละกลุ่มปัญหาหลัก รัฐบาลไทย องค์กรเอกชนและประชาชนตลอดจนองค์กรภาคีสหประชาชาติที่เกี่ยวข้องจะประสานงานกัน เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับองค์กรและจะประสานแผนปฏิบัติการที่จะนำไปสู่การดำเนินการตามแผนงานและการจัดสรรภาระความรับผิดชอบระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ

## บทบาทรัฐบาลในการช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคม

ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2540 – ปัจจุบัน รัฐบาลได้มีนโยบายสำคัญในการแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจโดยให้ความสำคัญในการที่ จะแก้ไขปัญหาความยากจน และแก้ไขปัญหาสังคมควบคู่กันไปกับการแก้ไขปัญหาด้านอื่น ๆ ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ รัฐบาลได้มุ่งเน้นให้ความช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนให้กับประชาชนผู้ยากจน ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ รวมทั้งได้มุ่งขยายบริการ สวัสดิการทางสังคม และแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจากความเดือดร้อนของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่องมาโดยตลอดส่งผลให้ฐานะจำนวนประชากรผู้ยากจนของประเทศ ตามรายงานของธนาคารโลกมีจำนวนเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย แม้ว่าประเทศจะต้องประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ดังนี้

**ตารางที่ 5-3** การเปรียบเทียบจำนวนคนยากจนช่วงก่อนและหลังเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ

| | จำนวนคนยากจนช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ | จำนวนคนยากจนช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจ |
|---|---|---|
| 1. ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี | ร้อยละ 9 | ร้อยละ 18 |
| 2. ประเทศอินโดนีเซีย | ร้อยละ 12 | ร้อยละ 17 |
| 3. ประเทศไทย | ร้อยละ 11 | ร้อยละ 12 |

ที่มา : การสัมมนาธนาคารโลกและสถาบันเพื่อการวิจัยและพัฒนาแห่งประเทศไทย

**2. แหล่งเงินช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคม**

รัฐบาลได้ดำเนินมาตรการช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคมนับตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2540 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการช่วยเหลือนี้เป็นการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้คนยากจนที่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อคนต่อปี โดยใช้แหล่งเงินในการช่วยเหลือจาก

1. เงินงบประมาณแผ่นดิน ตั้งแต่ปี 2541 - 2544

2. เงินกู้จากรัฐบาลและองค์กรต่างประเทศ ดังนี้

2.1 เงินกู้ภายใต้โครงการลงทุนเพื่อสังคม (Social Investment Project : SIP) จากธนาคารโลกและธนาคารเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งประเทศญี่ปุ่น (JBIC เปลี่ยนชื่อจากกองทุนความร่วม-มือทางเศรษฐกิจโพ้นทะเล – OECF) จำนวน 482 ล้านเหรียญสหรัฐ ประมาณ 21,689 ล้านบาท เพื่อดำเนินโครงการระยะสั้น (เวลาดำเนินการ 28 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน2541 - เดือนมีนาคม 2544) เพื่อบรรเทาปัญหาจากวิกฤตเศรษฐกิจด้วยการเสริมงบประมาณปกติให้ส่วนราชการทุกแห่ง เพื่อ ช่วยเหลือคนยากจนระดับต่ำสุด และผู้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตดังกล่าว และดำเนินโครงการระยะยาว (เวลาดำเนินการ 44 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2541 ถึงเดือนมีนาคม 2545) เพื่อปรับโครง-สร้างทางสังคมให้มีเสถียรภาพมั่นคงในอนาคต โดยให้ธนาคารออมสินจัดตั้งกองทุน 2 กองทุน คือ กองทุนเพื่อปรับโครงสร้างทางสังคม สำหรับโครงการลงทุนขนาดเล็กแบบให้เปล่า เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและองค์กรชุมชนทั่วประเทศ และกองทุนที่ 2เป็นกองทุนพัฒนาเมืองในภูมิภาคสำหรับให้รัฐบาลท้องถิ่นกู้เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการโครงการลงทุนของท้องถิ่นในอนาคต

2.2 เงินกู้จากธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (ADB) ภายใต้โครงการปรับโครงสร้างทางสังคม (Social Sector Program Loan) วงเงินประมาณ 7,800 ล้านบาท เพื่อช่วยลด ผลกระทบทางสังคม อันเนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจโดยเฉพาะชนชั้นกลางที่ได้รับผลกระทบต้องถูกออกจากงานกลางคันจากวิกฤตเศรษฐกิจ รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคมในระยะ เวลา 12 เดือน

2.3 เงินกู้จากธนาคารโลก ธนาคารเพื่อการนำเข้าและส่งออกประเทศญี่ปุ่นและธนาคารเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งประเทศญี่ปุ่น (JBIC) ภายใต้มาตรการเพิ่มการ ใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ จำนวน 1,450 ล้านเหรียญสหรัฐ หรือประมาณ 54,000 ล้านบาท (ระยะเวลา 24 เดือน) เพื่อกระตุ้นให้เกิดการจ้างงานและลดผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจ โดยเน้นพื้นที่กลุ่มเป้าหมายที่ยากจนหรือที่ได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจทั้งในเมืองและชนบท

3. นอกจากนี้รัฐบาลได้ดำเนินมาตรการล่าสุด คือ มาตรการเสริมการพัฒนาชนบทและชุมชน (มพช.) โดยมีวงเงิน 4,272 ล้านบาทโดยใช้แหล่งเงินจากเงินกู้เพื่อปรับโครงสร้าง ทางเศรษฐกิจ (SAL) ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยไม่มีการกู้ใหม่ (นำเงินที่ได้รับชำระคืนจากการให้บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมฯ กู้ต่อรวมกับเงินที่เหลือจ่ายจากการดำเนินมาตรการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐ)

**3. วงเงินรวมจากแหล่งเงินต่าง ๆ ตั้งแต่ พฤศจิกายน 2540 ถึง ตุลาคม 2543**

ที่ให้ความช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคมนับตั้งแต่รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ได้เข้าบริหารประเทศตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2540 – ปัจจุบัน คือ เดือนตุลาคม 2543 รัฐบาลได้ช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคมอันเกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจ ทั้งที่เป็นเงินงบประมาณและเงินกู้จากรัฐบาลและองค์กรกึ่งทางการจากต่างประเทศในวงเงินรวมไม่ต่ำกว่า จำนวน 743,282 ล้านบาท โดยแยกเป็นมาตรการด้านต่าง ๆ โดยเน้นโครงการที่รัฐบาลชุดนี้เป็นผู้ริเริ่ม แยกเป็นรายปีงบประมาณได้ดังนี้

**ตารางที่ 5-4** โครงการที่ให้ความช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ

หน่วย : ล้านบาท

| มาตรการช่วยเหลือคนจน และแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ ( * โครงการที่ริเริ่มโดยรัฐบาลชุดนี้ ) | ปี งปม. 2541 | ปี งปม. 2542 | ปี งปม. 2543 | ปี งปม. 2544 | วงเงินช่วยเหลือรวม |
|---|---|---|---|---|---|
| **1. ด้านการคมนาคมและขนส่ง**<br>- การชดเชยการขาดทุนให้ ขสมก.และการรถไฟฯ เพื่อตรึงอัตราค่าโดยสารให้ผู้มีรายได้น้อย<br>- มาตรการลดค่าน้ำมันแก่กลุ่มคนยากจน | 4,398 | 1,771 | 3,518 | 4,206 | 13,893 |
| **2. ด้านการศึกษา**<br>- จัดเงินให้กองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาที่รัฐบาลชวน 1 ริเริ่มไว้<br>- ช่วยเหลือเด็กนักเรียนที่ผู้ปกครองได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจตามโครงการ ADB<br>-การจ้างผู้ว่างงานจากวิกฤตเศรษฐกิจมาดำเนินการฝึกสอนและพัฒนาเยาวชนในชนบทตามโครงการ มพร.<br>- การจ้างผู้ว่างงานซ่อมแซมอาคารเรียนในโรงเรียนเขต กทม. และเขตชนบทตามโครงการ SIP และโครงการ ADB | 26,794 | 32,660 | 39,590 | 37,684 | 136,728 |
| **3. ด้านการบริการสาธารณสุขแก่คนยากจน**<br>- จัดสรรงบประมาณและเงินตามโครงการ SIP เพื่อรักษาพยาบาล ผู้มีรายได้น้อยและผู้ตกงาน โดยให้บริการสาธารณสุขทั้งในเขตเมืองและชนบท<br>- จัดเงินโครงการปรับโครงสร้างทางสังคมของ ADB สมทบเงินงบประมาณเพื่อจัดทำบัตรประกันสุขภาพ<br>- บริการให้คำปรึกษาปัญหาสุขภาพจิตแก่ผู้ว่างงาน<br>- ช้างงานบัณฑิตเพื่ออบรมแก้ไขปัญหายาเสพติด และโรคเอดส์แก่ ชุมชนตามโครงการ มพร. | 12,459 | 12,257 | 13,792 | 13,888 | 52,396 |

DRAFT

**ตารางที่ 5-4 (ต่อ)** โครงการที่ให้ความช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ

หน่วย : ล้านบาท

| มาตรการช่วยเหลือคนจน และแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ ( * โครงการที่ริเริ่มโดยรัฐบาลชุดนี้ ) | ปี งปม. 2541 | ปี งปม. 2542 | ปี งปม. 2543 | ปี งปม. 2544 | วงเงินช่วยเหลือรวม |
|---|---|---|---|---|---|
| **4. ด้านการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม**<br>- เตรียมความพร้อมให้เด็กก่อนวัยเรียนตามโครงการ ADB<br>- พัฒนาส่งเสริมอาชีพชาวเขา<br>- ฝึกอบรมอาชีพให้ สตรี เด็ก และคนพิการในชนบท ตามโครงการ SIP<br>- เพิ่มการจ่ายเงินค่าเบี้ยยังชีพให้ผู้สูงอายุกว่า 40,000 คน เพิ่มจาก 200 บาท เป็น 300 บาทต่อคน<br>- จัดการศึกษาพิเศษแก่คนพิการ | 2,056 | 4,243 | 6,787 | 6,725 | 33,323 |
| **5. ด้านการสร้างงานและช่วยเหลือแรงงาน**<br>- จัดตั้งกองทุนให้แรงงานกว่า60,000 คน กู้ยืมเพื่อพัฒนาฝีมือ<br>- สนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบท<br>- ยกระดับฝีมือแรงงานในอุตสาหกรรม 8 สาขาสำคัญ เช่น อัญมณี เซรามิกส์ เป็นต้น<br>- ให้เงินทุนประชาชนยืมเพื่อประกอบอาชีพ โดยไม่คิดดอกเบี้ย<br>- พัฒนาฝีมือแรงงานและฝึกอาชีพ อุตสาหกรรมในครัวเรือน<br>- จ้างงานผู้ว่างงานในชนบทเพื่อ ก่อสร้างฝายน้ำล้น ขุดลอกหน้าฝาย ก่อสร้างถนนในหมู่บ้าน ตามโครงการ SIP<br>- สร้างงานให้ผู้ว่างงานเขต กทม. ด้วยการปรับปรุงทางเท้าชุมชน และซ่อมแซมอาคารเรียนตามโครงการ SIP<br>- อบรมพัฒนาฝึกอาชีพทางคอมพิวเตอร์ เกษตรทฤษฎีใหม่ สร้างอาชีพแก่กลุ่มผู้รับงานไปทำ ที่บ้าน ตามโครงการ ADB<br>- อบรมบัณฑิตอาสาและผู้มีประสบการณ์ทางการ-เงิน 12,689 คน เพื่อขัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านทั่วประเทศ ตาม โครงการ ADB | 7,809 | 23,214 | 23,877 | 11,998 | 66,898 |

**ตารางที่ 5-4 (ต่อ)** โครงการที่ให้ความช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ

หน่วย : ล้านบาท

| มาตรการช่วยเหลือคนจน และแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ ( * โครงการที่ริเริ่มโดยรัฐบาลชุดนี้ ) | ปี งปม. 2541 | ปี งปม. 2542 | ปี งปม. 2543 | ปี งปม. 2544 | วงเงินช่วยเหลือรวม |
|---|---|---|---|---|---|
| **6. ด้านการช่วยเหลือเกษตรกรยากจน**<br>- เพิ่มทุนให้ ธ.ก.ส.<br>- ริเริ่มจัดตั้งคณะกรรมการบริหารสินเชื่อเกษตรกรแห่งชาติ (กบส.)อีกครั้งเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินในระบบและนอกระบบให้เกษตรกร ยากจน<br>- แก้ไขกฎหมายจัดตั้ง ธ.ก.ส. เพื่อขยายการบริการสินเชื่อแก่เกษตรกรมีรายได้เพิ่มจากการประกอบธุรกิจนอกภาคเกษตรกรรมได้<br>- กำหนดนโยบายใหม่ ธ.ก.ส. ดำเนินการ<br>1. ลดต้นทุนการผลิต<br>2. สนับสนุนทางเทคนิคเกษตรเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้มากขึ้น<br>3. สร้างโอกาสทางการตลาดแก่เกษตรกร<br>4. พัฒนาฐานข้อมูลของลูกค้า ธ.ก.ส.<br>5. พัฒนาแหล่งเครือข่ายและศูนย์ข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรทั้งระดับประเทศและระดับโลก<br>6. จัดตั้งกองทุนร่วมบรรเทาความเสียหายทางการเกษตรเพื่อประกันภัยพืชผล<br>- ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย<br>- จัดตั้งกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร<br>- ปรับโครงสร้างภาคเกษตร โดยใช้เงินกู้จาก ADB และ JBIC | 21,902 | 31,165 | 71,643 | 16,438 | 141,148 |
| **7. ด้านการสนับสนุนกิจการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อให้เกิดการจ้างงาน**<br>- จัดวงเงินสินเชื่อให้ผู้ประกอบการ SME 13,687 ราย<br>- จัดตั้งกระดานพิเศษสำหรับกิจการ SME ในตลาดหลักทรัพย์ฯ เพื่อให้ผู้ประกอบกิจการ SME ระดมทุน<br>- ตรา พ.ร.บ. วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 | - | 20,000 | 13,878 | ต่อเนื่องปี 43 | 33,878 |

DPU

**ตารางที่ 5-4 (ต่อ)** โครงการที่ให้ความช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ

หน่วย : ล้านบาท

| มาตรการช่วยเหลือคนจน และแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ ( * โครงการที่ริเริ่มโดยรัฐบาลชุดนี้ ) | ปี งปม. 2541 | ปี งปม. 2542 | ปี งปม. 2543 | ปี งปม. 2544 | วงเงินช่วยเหลือรวม |
|---|---|---|---|---|---|
| **7. ด้านการสนับสนุนกิจการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อให้เกิดการจ้างงาน (ต่อ)**<br>- เพิ่มศักยภาพให้ บอย. และ บสย. ในการให้สินเชื่อผู้ประกอบการ SME<br>- จัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาทางการเงินสำหรับ SME และประชาชนที่มีปัญหาเดือดร้อนทั่วประเทศ 25 แห่ง<br>- จัดตั้งกองทุนร่วมเพื่อร่วมลงทุนใน SME<br>- ร่วมกับ ADB จัดตั้งกองทุนเงิน<br>- ร่วมทุนในวิสาหกิจขนาดกลาง<br>- เพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อให้สินค้าของ SME ได้มาตรฐานโลก | | | | | |
| **8. ด้านการช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อยได้กู้ยืมซื้อบ้านเพื่ออยู่อาศัย**<br>- ให้ ธอส.ลดดอกเบี้ยเงินกู้สำหรับสินเชื่อที่อยู่อาศัย<br>- เพิ่มทุนให้ ธอส.<br>- ให้ ธอส. ยืดเวลาชำระหนี้จาก 20 ปี เป็น 30 ปี สำหรับลูกค้าที่ กู้เงินซื้อบ้าน<br>- ให้ ธอส. ผ่อนผันประนอมหนี้ให้ ลูกหนี้<br>- ให้ ธอส. จัดสวัสดิการที่อยู่อาศัยแก่ข้าราชการ<br>- ให้ ธอส. ธนาคารออมสิน บรรษัทตลาดรองสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยและสถาบันการเงินเอกชนจัดหาสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยคงที่ระยะยาวเพื่อกระตุ้นกำลังซื้อและช่วยเหลือคนจนให้มีบ้านอยู่<br>- ให้ธนาคารออมสินจัดโครงการสินเชื่อเคหะอัตราดอกเบี้ยคงที่ 3 ปี แก่ประชาชนยากจนได้ ซื้อบ้าน | 8,967 | 77,631 | 84,135 | ยังไม่เริ่มปีบัญชี ธอส. | 170,733 |

**ตารางที่ 5-4 (ต่อ)** โครงการที่ให้ความช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ

หน่วย : ล้านบาท

| มาตรการช่วยเหลือคนจน และแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ ( * โครงการที่ริเริ่มโดยรัฐบาลชุดนี้ ) | ปี งปม. 2541 | ปี งปม. 2542 | ปี งปม. 2543 | ปี งปม. 2544 | วงเงินช่วยเหลือรวม |
|---|---|---|---|---|---|
| **9. ด้านการพัฒนาและเสริมความเข้มแข็งแก่ชุมชนทั้งในเมืองและชนบท**<br>- จัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน<br>- ถ่ายโอนภารกิจบริการสาธารณะของหน่วยราชการไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น<br>- ให้ธนาคารออมสินร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการแก้ไขปัญหาหนี้สินของข้าราชการครู<br>- จัดตั้งกองทุนเพื่อการลงทุนทาง<br>- สังคมภายใต้ธนาคารออมสินภายใต้โครงการ SIP<br>- จัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาเมืองในส่วนภูมิภาค ภายใต้โครงการ SIP<br>- กำหนดมาตรการส่งเสริมการพัฒนาชนบทและชุมชน (มพช.) เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรในชุมชนเมืองและชนบท<br>- สนับสนุนงานสภาตำบลองค์กรบริหารส่วนตำบลและงานพัฒนาเทศบาลและสุขาภิบาล ภายใต้โครงการ มพช. | 3,258 | 10,101 | 28,825 | 38,045 | 80,229 |
| **10. ด้านการสนับสนุนการท่องเที่ยวไทยเพื่อสร้างรายได้ช่วยเหลือคนจน**<br>- ส่งเสริมโครงการ "ไทยเที่ยวไทย" และ "Amazing Thailand"<br>- ฟื้นฟู พัฒนา และอนุรักษ์ แหล่งท่องเที่ยวภายใต้โครงการ SIP<br>- พัฒนาโครงการท่องเที่ยวไทยและท่องเที่ยวเชิงเกษตรในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ภายใต้ โครงการ มพช. | 1,442 | 1,595 | 1,597 | (ไม่รวมงบปกติ) | 4,634 |

**ตารางที่ 5-4 (ต่อ)** โครงการที่ให้ความช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ

หน่วย : ล้านบาท

| มาตรการช่วยเหลือคนจน และแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ ( * โครงการที่ริเริ่มโดยรัฐบาลชุดนี้ ) | ปี งปม. 2541 | ปี งปม. 2542 | ปี งปม. 2543 | ปี งปม. 2544 | วงเงินช่วยเหลือรวม |
|---|---|---|---|---|---|
| **11. ด้านการช่วยเหลือเศรษฐกิจแก่ชุมชนในจังหวัดเขตชายแดน**<br>- ภายใต้โครงการ มพร. ได้จัดสรรเงินสนับสนุนพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่เฉพาะในเขตชายแดน<br>- เพิ่มขีดความสามารถผู้ประกอบการในการส่งสินค้าออก<br>- เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ ภาครัฐ | (ไม่รวมงบปกติ) | 8,787 | 8,787 | (ไม่รวมงบปกติ) | 17,574 |
| **12. ด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติด**<br>- เพิ่มการรณรงค์ เผยแพร่ โทษการการเสพยาเสพติด<br>- อบรมผู้นำนักศึกษา/ครู/นักเรียน เพื่อต่อต้านยาเสพติด | 857 | 996 | 1,605 | 1,902 | 5,360 |
| **ยอดรวม** | **89,942** | **224,420** | **298,034** | **130,886** | **743,282** |

การดำเนินการทั้งหมดเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและแก้ไขปัญหาสังคมที่กล่าวมานี้จะนำไปสู่การจ้างงานและฟื้นฟูเศรษฐกิจและสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาวได้

**4. การช่วยเหลือคนจนด้านต่าง ๆ**

รายละเอียดการช่วยเหลือคนจนและแก้ไขปัญหาสังคมที่รัฐบาลได้ดำเนินการ สามารถแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ และตามแหล่งเงิน ได้ดังนี้

**1. ด้านการคมนาคมและขนส่ง**

1.1 เงินงบประมาณ

ในปีงบประมาณ 2541 ได้จัดสรรคืนงบประมาณจำนวน 3,000 ล้านบาทเพื่อชดใช้การขาดทุนให้องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) เพื่อให้ ขสมก. ตรึงอัตราค่าโดยสารสำหรับผู้มีรายได้น้อย ชดเชยผลการขาดทุนให้การรถไฟแห่งประเทศไทย (รฟท.) เพื่อตรึงอัตราค่าโดยสารให้ผู้มีรายได้น้อย

- ปีงบประมาณ 2541 1,398 ล้านบาท
- ปีงบประมาณ 2542 1,771 ล้านบาท
- ปีงบประมาณ 2543 2,780 ล้านบาท
- ปีงบประมาณ 2544 3,450 ล้านบาท

ในช่วงที่ราคาน้ำมันปรับตัวสูงขึ้นตั้งแต่ปี 2542 จนถึง เดือนกันยายน 2543 รัฐบาลได้ช่วยเหลือคนจน โดยดำเนินมาตรการลดราคาน้ำมันแก่กลุ่มคนยากจนที่ได้รับความเดือดร้อนเป็นรายสาขาดังนี้

- ลดราคาน้ำมันเบนซินและดีเซล ลิตรละ 25 สตางค์ (เดือนเมษายน -กันยายน 2543) ให้แก่กลุ่มเกษตรกรทั่วประเทศ โดยให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยรับภาระทางการเงินดังกล่าวไป

- ลดราคาน้ำมันดีเซล ลิตรละ 3 บาท จำนวน 15 ลิตรต่อเดือน ให้แก่กลุ่มเกษตรกรเป็นรายครัวเรือน จำนวน 5.6 ล้านครัวเรือน เป็นระยะเวลา 3 เดือน (เดือนตุลาคม–ธันวาคม 2543) คิดเป็นเงินงบประมาณจำนวน 756 ล้านบาท

- ลดราคาน้ำมันดีเซล ลิตรละ 3 บาท ให้กับกลุ่มชาวประมง (ตั้งแต่เดือนกันยายน – ธันวาคม 2543) โดยใช้งบประมาณจำนวน 321 ล้านบาท

- ชดเชยราคาน้ำมันดีเซลให้กลุ่มรถมินิบัสจำนวน 1,116 คัน เป็นเงินสดวันละ 240 บาทต่อคัน พร้อมทั้งยกเว้นค่าตอบแทนรายวันที่รถมินิบัสต้องจ่ายรัฐ เป็นจำนวน 107 บาทต่อคัน (ตั้งแต่เดือนกันยายน - พฤศจิกายน 2543) โดยใช้งบประมาณจำนวน 11.6 ล้านบาทต่อเดือน รวม 34.8 ล้านบาท

- ลดราคาน้ำมันดีเซลให้กลุ่มรถสิบล้อ จำนวน 72,609 คัน ให้ลิตรละ 1.20 บาท จำนวน 40 ลิตรต่อวันต่อคัน (ตั้งแต่เดือนกันยายน – พฤศจิกายน 2543) โดยใช้เงินงบประมาณจำนวน 313 ล้านบาท

- ชดเชยราคาน้ำมันดีเซลให้กลุ่มรถโดยสารธรรมดา จำนวน 1,797 คัน เป็นเงินสดวันละ 320 บาทต่อคัน และยกเว้นค่าตอบแทนรายวัน 107 บาทต่อวัน (ตั้งแต่เดือนกันยายน – พฤศจิกายน 2543) โดยใช้งบประมาณ 23 ล้านบาทต่อเดือน รวม 69 ล้านบาท

- ให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ลดราคาน้ำมันดีเซลและน้ำมันเตา ลิตรละ 15 สตางค์ และ 7 สตางค์ ตามลำดับ เพื่อช่วยลดต้นทุนให้กิจการอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม

**2. ด้านการศึกษา**

2.1 เงินงบประมาณ

จัดสรรเงินงบประมาณเพื่อนำเข้ากองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาสำหรับช่วยเหลือนักเรียนที่ผู้ปกครองยากจนให้มีโอกาสได้เรียนต่อจนจบการศึกษา โดย

- ปีงบประมาณ 2541 จัดสรรงบประมาณ 18,300 ล้านบาท ช่วยเหลือเด็กนักเรียน 875,928 คน
- ปีงบประมาณ 2542 จัดสรรงบประมาณ 20,000 ล้านบาท ช่วยเหลือเด็กนักเรียน 1,165,245 คน
- ปีงบประมาณ 2543 จัดสรรงบประมาณ 25,600 ล้านบาท ช่วยเหลือเด็กนักเรียน 1,270,000 คน
- ปีงบประมาณ 2544 จัดสรรงบประมาณ 28,000 ล้านบาท ช่วยเหลือเด็กนักเรียน 1,280,000 คน (ยอดประมาณการ)

(* เป็นยอดจำนวนนักเรียนกู้ยืมจริงที่ธนาคารกรุงไทยรายงานให้สำนักงานกองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาทราบ)

จัดสรรเงินงบประมาณเพื่อเป็นค่าอาหารกลางวัน และค่าอาหารเสริมและนมให้เด็กยากจนทั่วประเทศ

- ปีงบประมาณ 2541 จัดอาหารกลางวันให้เด็กยากจน 2.9 ล้านคนและเด็กก่อนวัยเรียน – ป.6 จำนวน 4.6 ล้านคน รวมเป็นเงิน 8,494 ล้านบาท

- ในปีงบประมาณ 2542 จัดอาหารกลางวันให้เด็กยากจน 2.9 ล้านคนและเด็กก่อนวัยเรียน – ป.6 จำนวน 6.1 ล้านคน รวมเป็นเงิน 8,777 ล้านบาท

- ในปีงบประมาณ 2543 จัดอาหารกลางวันให้เด็กยากจน 2.9 ล้านคนและเด็กก่อนวัยเรียน – ป.6 จำนวน 6.1 ล้านคน รวมเป็นเงิน 11,523 ล้านบาท

- ในปีงบประมาณ 2544 จัดอาหารกลางวันให้เด็กยากจน 3.0 ล้านคนและเด็กก่อนวัยเรียน – ป. 6 จำนวน 6.2 ล้านคน รวมเป็นเงิน 9,684 ล้านบาท

2.2 เงินกู้ภายใต้โครงการลงทุนเพื่อสังคม (SIP)

จัดสรรเงินกู้จำนวน 60.80 ล้านบาทเพื่อซ่อมแซมอาคารเรียนของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร

2.3 เงินกู้ภายใต้โครงการปรับโครงสร้างทางสังคมของ ADB

จัดสรรเงิน 1,355 ล้านบาทให้กระทรวงศึกษาธิการนำไปช่วยเหลือเด็กนักเรียนที่ผู้ปกครองต้องถูกออกจากงาน เนื่องจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ จำนวนกว่า 200,000 คน เพื่อมิให้เด็กนักเรียนเหล่านี้ต้องถูกออกจากโรงเรียนกลางคัน

2.4 มาตรการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ (มพร.)

จัดสรรเงิน 4,934 ล้านบาท ให้กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อบรรเทาผลกระทบทางสังคมจากวิกฤตเศรษฐกิจ เช่น จ้างผู้ว่างงานจากวิกฤตเศรษฐกิจ สนับสนุนค่าเครื่องแบบนักเรียนที่ขาดแคลน สนับสนุนอาหารกลางวันเด็กอ่อนและเด็กนักเรียนประถมศึกษา งานพัฒนาเด็ก งานพัฒนาเยาวชนในชนบท รวมถึงการซ่อมแซมอาคารในโรงเรียน โครงการลานกีฬาต้านยาเสพติดระดับจังหวัด เป็นต้น

**3. ด้านการบริการสาธารณสุขแก่คนยากจน**

3.1 เงินงบประมาณ

จัดสรรงบประมาณช่วยเหลือรักษาพยาบาลผู้มีรายได้น้อยยากจนทั้งคนชราคนพิการ และเด็ก ขายบัตรประกันสุขภาพให้คนยากจน รวมทั้งให้บริการสาธารณสุขชนบท

- ปีงบประมาณ 2541 จัดสรรเงิน 12,459 ล้านบาท สนับสนุนการรักษาพยาบาลคนจน 25.8 ล้านคน และการให้การบริการสาธารณสุขในชนบท รวมถึงการขายบัตรประกันสุขภาพให้คนจนนำไปใช้บริการสถานพยาบาลรัฐจำนวน 2 ล้านบัตร พร้อมทั้งดูแลรักษาพยาบาลผู้ป่วยโรคเอดส์ทั่ว-

ประเทศ รวมทั้งจัดฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานและการดำเนินงานสุขศึกษา กว่า 70,000 โครงการ ให้ชาวชนบททั่วประเทศ

- ปีงบประมาณ 2542 จัดสรรเงิน 12,257 ล้านบาท สนับสนุนการก่อสร้างสถานพยาบาลในเขตชนบท และซื้อเครื่องมือเพื่อการรักษาพยาบาลคนจน 28.7 ล้านคนและขายบัตรประกันสุขภาพให้คนจน 2.4 ล้านบัตร การบริการสาธารณสุขชนบท การพัฒนาสาธารณสุข มูลฐาน และแก้ไขปัญหาโรคเอดส์

- ปีงบประมาณ 2543 และปีงบประมาณ 2544 จัดสรรเงินปีละประมาณ12,000 ล้านบาท สนับสนุนการรักษาพยาบาลคนจน 31 ล้านคน และขายบัตรประกัน สุขภาพให้คนจน2.4 ล้านบัตร รวมถึงการดำเนินการต่อเนื่องในเรื่องสาธารณสุขมูลฐาน การบริหาร สาธารณสุขชนบาท และการแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ ในปีงบประมาณ 2543 จำนวน 13,792 ล้านบาท และปี งบประมาณ 2544 จำนวน 13,888 ล้านบาท รวม 27,680 ล้านบาท

3.2 เงินกู้ภายใต้โครงการลงทุนเพื่อสังคม (SIP)

จัดสรรเงิน 1,153 ล้านบาท เพื่อดำเนินการช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาลประชาชนผู้มีราย-ได้น้อย สมทบเงินงบประมาณเพื่อการอบรมอาสาสมัครเพื่อพัฒนา สาธารณสุขมูลฐานแก่ชาวชนบททั่วประเทศ และดำเนินโครงการแก้ไขป้องกันปัญหาโรคเอดส์ โดยชุมชน

3.3 เงินกู้ภายใต้โครงการปรับโครงสร้างทางสังคมของ ADB

จัดสรรเงิน 1,200 ล้านบาท สมทบกับเงินงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการบัตรประกันสุขภาพให้คนจน จัดสรรเงิน 25 ล้านบาท เพื่อให้กระทรวงสาธารณสุขให้บริการสุขภาพจิตแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ

จัดสรรเงิน 4 ล้านบาท ให้กรุงเทพมหานคร จัดตั้งศูนย์บริการสาธารณสุขเคลื่อนที่เพื่อช่วยลดผลกระทบด้านจิตใจแก่ผู้ว่างงานในเขตกรุงเทพมหานคร

จัดสรรเงิน 3 ล้านบาท ให้กระทรวงแรงงานฯ และกรมประชาสัมพันธ์ให้บริการตั้งศูนย์ช่วยเหลือเร่งด่วนเพื่อลดผลกระทบด้านจิตใจแก่ผู้ว่างงาน

3.4 มาตรการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ (มพร.)

ใช้เงิน 2,629 ล้านบาท เพื่อเสริมเงินงบประมาณ 2542 – 2543 ในการให้บริการสาธารณสุขทั่วประเทศ พร้อมทั้งการแก้ไขปัญหายาเสพติดและโรคเอดส์

**4. ด้านการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม**

4.1 เงินงบประมาณ

จัดสรรเงินงบประมาณ ปีงบประมาณ 2541 จำนวน 2,056 ล้านบาท เพื่อ

- จัดสวัสดิการให้คนไร้ที่อยู่อาศัย 3,450 คน
- จัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสและเด็กพิการ 29,000 คน

- สงเคราะห์ทหารผ่านศึกษาและครอบครัว 2.5 ล้านคน
- พัฒนาส่งเสริมอาชีพชาวเขากว่า 200,000 คน

จัดสรรเงินงบประมาณ ปีงบประมาณ 2542 จำนวน 3,632 ล้านบาท เพื่อ

- จัดสวัสดิการให้คนไร้ที่อยู่อาศัย 4,950 คน
- จัดการศึกษาพิเศษแก่คนพิการกว่า 68,000 คน
- จัดการศึกษาให้เด็กด้อยโอกาสและพิการ 30,000 คน
- สงเคราะห์ทหารผ่านศึกและครอบครัว 3 ล้านคน
- พัฒนาส่งเสริมอาชีพชาวเขากว่า 244,000 คน

จัดสรรเงินงบประมาณ ปีงบประมาณ 2543 จำนวน 3,823 ล้านบาท เพื่อดำเนินโครงการให้ต่อเนื่อง

จัดสรรเงินงบประมาณ ปีงบประมาณ 2544 จำนวน 4,030 ล้านบาทเพื่อดำเนินโครงการให้ต่อเนื่อง

4.2 เงินกู้ภายใต้โครงการลงทุนเพื่อสังคม (SIP)

จัดสรรเงิน 66 ล้านบาท เพื่อฝึกอาชีพให้ สตรี ผู้ด้อยโอกาส และผู้พิการ ในภูมิภาคทั่วประเทศให้มีอาชีพเพื่อบรรเทาปัญหาการว่างงาน

4.3 เงินกู้ภายใต้โครงการปรับโครงสร้างทางสังคมของ ADB

จัดสรรเงิน 35 ล้านบาท เพื่อเตรียมความพร้อมและจัดหาอาหารกลางวันรวมถึงอาหารเสริม (นม) แก่เด็กด้อยโอกาส

4.4 มาตรการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ

จัดสรรเงิน 1,086 ล้านบาท เพื่องานสงเคราะห์และจัดสวัสดิการการให้คนชรา เช่น การจัดสวัสดิการสงเคราะห์คนชรา 400,000 คน เพื่อจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพิ่มจาก 200 บาท เป็น 300 บาทต่อเดือน จัดโครงการศูนย์บริการผู้สูงอายุในวัดโดยชุมชน เป็นต้น

**5. ด้านการสร้างงานและช่วยเหลือแรงงาน**

5.1 เงินงบประมาณ

ปี 2541 จัดสรรเงินงบประมาณ 6,448 ล้านบาท ให้กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงานฯ และกระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อ

- นำเข้ากองทุนเพื่อให้ผู้ใช้แรงงานกู้ผ่านสหกรณ์ออมทรัพย์ 30 แห่ง
- ฝึกอบรมยกระดับแรงงานให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด 108,000 คน
- ยกระดับฝีมือแรงงานในอุตสาหกรรม 8 สาขาสำคัญ เช่น อัญมณีเซรามิกส์ ไฟเบอร์ 5,144 คน
- ส่งรัดสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบท 24,590 คน
- ฝึกอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว 2,000 คน

-ให้เงินทุนประชาชนยืมเพื่อประกอบอาชีพโดยไม่คิดดอกเบี้ย 878 หมู่บ้าน

- จัดสรรงบประมาณให้ศาลแรงงานเพื่อพิจารณาแก้ไขกรณีพิพาทระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง กว่า 15,000 คดี

ปี 2542 ได้จัดสรรเงินงบประมาณจำนวน 2,270 ล้านบาท ให้กระทรวงแรงงานฯ และกระทรวงอุตสาหกรรมการดำเนินโครงการต่อเนื่องจากปี 2541 พร้อมทั้งริเริ่มจัดตั้งกองทุนใหม่ให้แรงงาน 6,100 คน ได้กู้ยืมเพื่อพัฒนาฝีมือ เร่งรัดสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบท และการฝึกอาชีพในครอบครัวรวมถึงสมทบเงินงบประมาณให้ศาลแรงงาน นอกจากนี้ยังได้จัดเตรียมงบกลางอีก จำนวน 4,500 ล้านบาท เพื่อรองรับผลกระทบทางสังคมที่อาจจะเกิดเพิ่มขึ้น อีกด้วย

สำหรับปี 2543 ได้จัดสรรเงินงบประมาณสำหรับโครงการต่อเนื่องของกระทรวงแรงงานฯ และกระทรวงอุตสาหกรรม จำนวน 2,657 ล้านบาท รวมถึงการ

- ยกระดับฝีมือแรงงาน 128,860 คน
- ฝึกอาชีพในภูมิภาคเพื่อบรรเทาปัญหาการว่างงาน 10,500 คน
- ให้เงินกู้ยืมประกอบอาชีพ 10,000 ราย
- อุดหนุนการพัฒนาฝีมือแรงงานในชนบท 2,200 คน
- ให้ศาลแรงงานระงับกรณีพิพาท

ปี 2544 ได้จัดสรรเงินงบประมาณสำหรับโครงการของกระทรวงแรงงานฯ และกระทรวงอุตสาหกรรม จำนวน 3,490 ล้านบาท เพื่อ

- ส่งเสริมยกระดับฝีมือแรงงาน 175,060 คน
- ให้เงินกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพ
- พัฒนาฝีมือแรงงาน รวมถึงให้ความคุ้มครองแรงงาน
- ให้ศาลแรงงานระงับกรณีพิพาท

จัดสรรงบประมาณให้สำนักงานประกันสังคม เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนแรงงานที่เข้าร่วมระบบประกันตนกับสำนักงานประกันสังคม ซึ่งผู้ประกันตนจะได้รับความคุ้มครอง ในเรื่องการประกันการเจ็บป่วย การประกันการคลอดบุตร การประกันการทุพพลภาพ และการประกันการเสียชีวิต นอกจากนี้ รัฐบาลชุดนี้ยังได้เพิ่มเติมสิทธิประโยชน์ในการประกันในเรื่องการสงเคราะห์บุตรและการชราภาพให้ผู้ใช้แรงงานอีก เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2541 สำหรับงบประมาณที่ได้จัดสรรให้สำนักงานประกันสังคม มีดังนี้

- ปีงบประมาณ 2541 จำนวน 1,361 ล้านบาท
- ปีงบประมาณ 2542 จำนวน 3,922 ล้านบาท
- ปีงบประมาณ 2543 จำนวน 8,599 ล้านบาท
- ปีงบประมาณ 2544 จำนวน 8,508 ล้านบาท

5.2 เงินกู้ภายใต้โครงการลงทุนเพื่อสังคม (SIP)

จัดสรรเงิน 4,062 ล้านบาท ให้กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานครกระทรวงแรงงานฯ ดำเนินการสนับสนุนการฝึกอาชีพแรงงานในภูมิภาคเพื่อบรรเทาปัญหาการว่างงานสนับสนุนให้เกิดการจ้างงานทั่วประเทศด้วยการก่อสร้างฝายน้ำล้น ขุดลอกหน้าฝาย ก่อสร้างถนน ในหมู่บ้าน รวมถึงการสร้างงานให้กับผู้ว่างงานในเขตกรุงเทพมหานครด้วยการปรับปรุงทางเท้าชุมชนและซ่อมแซมอาคารเรียน

5.3 เงินกู้ภายใต้โครงการปรับโครงสร้างทางสังคมของ ADB

จัดสรรเงิน 2,558 ล้านบาท ให้ กระทรวงแรงงานฯ กระทรวงมหาดไทยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และทบวงมหาวิทยาลัยเพื่อ

- อบรมพัฒนาฝึกอาชีพแก่ผู้ว่างงานในชนบทให้มีความรู้ด้านคอมพิวเตอร์และวิชาชีพอื่นๆ 17,000 คน

- อบรมเกษตรกรเพื่อดำเนินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

- อบรมพัฒนาและสร้างเครือข่ายผู้นำกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน 75,000 คน

- อบรมบัณฑิตอาสา และผู้มีประสบการณ์ด้านการเงิน 12,689 คน เพื่อจัดตั้ง และเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านทั่วประเทศ

- จัดจ้างบุคลากรที่ถูกเลิกจ้าง/ว่างงาน ที่มีความรู้ความสามารถให้ปฏิบัติงานในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

- พัฒนาระบบข้อมูลการว่างงานเพื่อช่วยเหลือประชาชนให้มีงานทำ

5.4 เงินกู้ภายใต้มาตรการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ

จัดสรรเงิน 5,442 ล้านบาท ให้ส่วนราชการทั่วประเทศดำเนินการสร้างงานขยายการลงทุนและบรรเทาความเดือดร้อนของคนยากจนทั่วประเทศ เช่น

- จัดสรรเงินให้กรมพัฒนาชุมชนฝึกอบรม สนับสนุนชาวบ้านยากจนในหมู่บ้านทั่วประเทศ

- ให้ทุนชุมชนกว่า 50,000 คน กู้ยืมเพื่อดำเนินโครงการเศรษฐกิจชุมชน

- จัดสรรเงินให้หมู่บ้านทั่วประเทศ หมู่บ้านละ 100,000 บาท เพื่อเร่งรัดการสร้างงาน

จัดสรรเงิน 9,175 ล้านบาท ให้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงอุตสาหกรรม ดำเนินการจ้างงาน พร้อมทั้งก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคให้แก่หมู่บ้านทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ เช่น งานปรับปรุงระบบชลประทาน งานจัดสรรน้ำและบำรุงรักษางานการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก งานการขุดลอกแหล่งน้ำ งานก่อสร้างแหล่งน้ำในชนบท งานการขยายระบบประปาชนบท เป็นต้น

จัดสรรเงิน 1,249 ล้านบาท ให้ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเพื่อดำเนินการจัดการระบบกำจัดของเสียและขยะมูลฝอยในเมืองและเขตเมืองท่องเที่ยว

5.5 มาตรการทางภาษีอากร

ได้ออกมาตรการบรรเทาภาระภาษีสำหรับการช่วยเหลือผู้ที่โดนถูกให้ออกจากงาน และผู้มีรายได้น้อยด้วยการยกเลิกภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาสำหรับค่าชดเชยที่ผู้ใช้แรงงานได้รับจากการที่ถูกให้ออกจากงานโดยไม่ต้องรวมคำนวณเพื่อเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ซึ่งคาดว่าจะบรรเทาภาระประชาชนผู้ทำงานได้ 3-4 ล้านคน รวมทั้งยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาสำหรับผู้มีเงินได้สุทธิต่อปีในช่วง 50,000 บาทแรก โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2542 เป็นต้นมา ส่งผลให้ประชาชนที่มีรายได้ในกลุ่มล่างสุดไม่ต้องเสียภาษี จากมาตรการช่วยเหลือด้านแรงงานที่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปลายปี 2540 จนถึงปัจจุบัน ปัญหาการว่างงานของประเทศได้เริ่มที่จะลดความ รุนแรงลงไปพร้อม ๆ กับภาวะเศรษฐกิจที่ค่อย ๆ จะฟื้นตัวขึ้น โดยมีข้อมูลที่สนับสนุน คือ ตัวเลขจำนวนผู้ประกันตน ในระบบประกันสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้การจ้างงานอย่างเป็นทางการที่มีความ รวดเร็วและเชื่อถือได้ตัวหนึ่ง ได้ปรับตัวดีขึ้นมาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2542 หลังจากที่ได้ลดลงอย่างต่อเนื่องถึง 16 เดือนก่อนหน้านี้ ล่าสุดในเดือนกันยายน 2543 มีจำนวนผู้ประกันตนในระบบประกันสังคม 5,932,702 ราย เพิ่มขึ้นจากระดับต่ำสุดในเดือนมกราคม 2542 ถึง 525,278 ราย

**6. ด้านการช่วยเหลือเกษตรกรยากจน**

6.1 มาตรการของธนาคารเพื่อเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

ภายใต้มาตรการของ ธ.ก.ส. ได้มีการดำเนินการช่วยเหลือเกษตรกรยากจน แบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ได้ คือ

(1) ด้านการเพิ่มทุนให้ ธ.ก.ส. เป็นลำดับ คือ

- ปีบัญชี 2541 (31 มี.ค. 41) เพิ่มทุนให้ 250 ล้านบาท
- ปีบัญชี 2541 (31 มี.ค. 42) เพิ่มทุนให้ 1,650 ล้านบาท
- ปีบัญชี 2542 (31 มี.ค. 43) เพิ่มทุนให้ 11,500 ล้านบาท (ประกอบด้วยแหล่งเงินจากเงินกู้ SAL 9,000 ล้านบาท ธนาคารรัตนสิน 1,000 ล้านบาท ส่วนเกินทุนของ ธ.ก.ส.1,000 ล้านบาท และเงินงบประมาณ 5,000 ล้านบาท)
- สำหรับปีบัญชี 2543 (31 มี.ค. 44) ธ.ก.ส.เตรียมเสนอขอเพิ่มทุนจากรัฐจำนวน 800 ล้านบาท ทั้งนี้ เพื่อให้ ธ.ก.ส. มีต้นทุนเพียงพอที่จะรองรับการขยายงานและการพัฒนาบทบาทตนเองตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่ และนโยบายการช่วยเหลือเกษตรกรของกระทรวง การคลัง

(2) ด้านการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรทั้งในระบบและนอกระบบที่เกินความสามารถของเกษตรกรที่จะแก้ไขได้ตามลำพัง ผ่านกระบวนการปรับโครงสร้างหนี้ โดยคณะกรรมการบริหารสินเชื่อเกษตรกรแห่งชาติ (กบส.) ที่เริ่มจัดตั้งโดยรัฐบาลชวน 1 เมื่อปี 2536 รวมถึงการดำเนินการของ ธ.ก.ส. ดังนี้

(2.1) การแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ

- สำหรับโครงการนโยบายรัฐที่มีปัญหา เช่น โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อพันธุ์ออส-เตรเลียบราห์มัน โครงการปลูกมะม่วงหิมพานต์ เป็นต้น ได้ดำเนินการปรับปรุงหนี้ (ขยายเวลาชำระหนี้, ลดและงดคิดดอกเบี้ย, ให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพิ่ม) หรือจำหน่ายหนี้สูญ โดย กบส. ให้เกษตรกร610,154 ราย คิดเป็นเงิน 5,904.80 ล้านบาท

- สำหรับหนี้เงินกู้ ธ.ก.ส. ที่เกษตรกรไม่สามารถชำระหนี้ได้ (ตามแนวทางมติ กบส. และ ครม.) ได้ดำเนินการผ่อนผันชำระหนี้ค้างชำระของเกษตรกรที่ประสบภัยธรรมชาติให้เกษตรกร 1,263,424 ราย คิดเป็นเงิน 46,084 ล้านบาท (ปี พ.ศ. 2541 – 2543)

(2.2) การแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบที่ ธ.ก.ส. ดำเนินการผ่านการช่วยบริหารกองทุนหมุนเวียนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจน พ.ศ.2528 กองทุนเพื่อปลดเปลื้องหนี้สินเดิมของเกษตรกรที่ยากจน พ.ศ. 2533 และกองทุนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจนด้านหนี้สินและที่ดิน พ.ศ. 2536 ของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.) เพื่อช่วยป้องกันมิให้เกษตรกรการก่อหนี้นอกระบบเพิ่มด้วยการมีเงินทุนที่เพียงพอเป็นค่าใช้จ่ายในการผลิต รวมทั้งดำเนินการถ่ายโอนหนี้ที่เกิดจากการจำนองหรือขายฝากที่ดินของเกษตรกรที่เรียกว่าเป็นหนี้นอกระบบ สำหรับผลการดำเนินการ ณ 31 ส.ค. 2543 สามารถช่วยเหลือเกษตรกร 33,670 ราย และช่วยเหลือเกษตรกรผ่านสถาบันเกษตรกรอีก 141 สถาบันเป็นเงิน 1,959 ล้านบาท

(3) ด้านการแก้ไขกฎหมายจัดตั้ง ธ.ก.ส. เพื่อสนับสนุนให้ ธ.ก.ส. ซึ่งเป็นธนาคารของรัฐที่ให้บริการสินเชื่อแก่เกษตรกรโดยตรงกว่า 5 ล้านครัวเรือน (ร้อยละ 88.54 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งประเทศ) โดยให้ขยายสินเชื่อแก่ธุรกิจนอกภาคเกษตรกรรมเพื่อให้เกษตรกรมี รายได้เพิ่มขึ้นขณะเดียวกันก็ลดความเสี่ยงในการประกอบเกษตรกรรมให้ต่ำลง ซึ่งกฎหมายนี้ผ่าน รัฐสภาแล้ว มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2542

(4) กระทรวงการคลังได้กำหนดนโยบายและมาตรการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรให้ ธ.ก.ส. ดำเนินการใน 6 ด้าน คือ

(4.1) การลดต้นทุนการผลิตโดย

- ลดต้นทุนทางการเงินโดยลดดอกเบี้ยเงินกู้มาตรฐานขั้นต่ำ(MLR) ให้เกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. ร้อยละ 1.5 ต่อปี เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2542 (มาตรการนี้ สมมติว่าเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. 500,000 บาท จะได้รับการลดดอกเบี้ยทันที 7,500 บาท ทำให้เกษตรกรสามารถนำเงินไปดำเนินการอย่างอื่นได้) ผลการดำเนินงานในปีบัญชี 2543 (ตั้งแต่ 1 เม.ย. 43 – 31 มี.ค. 44) เกษตรกรและสมาชิกสหกรณ์ได้รับประโยชน์ 5,049,130 ครัวเรือน ลดภาระดอกเบี้ยได้ 3,412 ล้านบาท

- ลดต้นทุนด้านปัจจัยการผลิต โดยให้ ธ.ก.ส. ประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อหาแหล่งปัจจัยการผลิต เช่น น้ำมัน ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ที่มีราคาต่ำลง แต่มีคุณภาพได้มาตรฐาน ผลการดำเนินงานมีดังนี้

- โครงการน้ำมันราคาพิเศษเพื่อเกษตรกร ณ 30 ก.ย. 43 มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 15,479 ราย จำนวนน้ำมันที่เกษตรกรซื้อ 53.4 ล้านลิตร และมีปั๊มน้ำมันร่วมโครงการ 442 แห่ง (ปตท. 367 แห่ง และบางจากปิโตรเลียม 75 แห่ง) เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ประมาณ 10.68 ล้านบาท

- โครงการปุ๋ยราคาถูกเพื่อเกษตรกร โดย ธ.ก.ส.ร่วมกับบริษัทปุ๋ยแห่งชาติ จำกัด (มหาชน) ณ 30 ก.ย. 43 มียอดสั่งซื้อ 157,122.90 ตัน สามารถลดต้นทุน ให้เกษตรกร 47.14 ล้านบาท

(4.2) ขยายบทบาทให้ ธ.ก.ส. เป็นหน่วยงานที่แนะนำสนับสนุนเกษตรกร ในการปรับปรุงเทคนิควิธีการผลิตให้เหมาะสมในการเพิ่มผลผลิตต่อไร่อย่างทั่วถึงทั้งประเทศ ผลการดำเนินการ มีดังนี้

- โครงการรวบรวมเมล็ดพันธุ์พืช

1. เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ โดย ธ.ก.ส. ร่วมกับบริษัทผู้จำหน่ายเมล็ดพันธุ์พืช เช่น บริษัทเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด บริษัท มอนซานโต้ (ประเทศไทย) จำกัด ณ 30 ก.ย. 43 มีเกษตรกรสั่งซื้อเมล็ดพันธุ์แล้ว 5,575 ตัน ลดต้นทุนการผลิตได้ 27.88 ล้านบาท

2. เมล็ดพันธุ์ข้าวเปลือก ณ 30 ก.ย. 43 ได้ขึ้นทะเบียนผู้จำหน่ายแล้ว 2 ราย ได้แก่ ศูนย์ขยายพันธุ์พืชของกรมส่งเสริมการเกษตร (23 ศูนย์ทั่วประเทศ) และบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด มีเกษตรกรสั่งซื้อเมล็ดพันธุ์ 88.25 ตัน

- โครงการรวมกันซื้อเครื่องยนต์ดันกำลัง (ดีเซลขนาดเล็ก) ณ 31 ก.ค. 43 มีเกษตรกรสั่งซื้อแล้วจำนวน 7,083 เครื่อง ลดต้นทุนการผลิตได้ 3.54 ล้านบาท

(4.3) เพิ่มบทบาทใหม่ใน ธ.ก.ส. ในการศึกษาวิเคราะห์ และแนะนำเกษตรกรแต่ละพื้นที่ถึงความเป็นไปได้ และโอกาสทางการตลาดในการที่เพิ่มมูลค่าให้กับผลิตผลการเกษตรเดิม และผลิตภัณฑ์ใหม่นอกภาคเกษตรที่จะเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร ผลการดำเนินงาน

- โครงการรวบรวมผลผลิตกาแฟ มีเป้าหมายรวบรวมกาแฟ จำนวน 4,000 ตัน ในฤดูการผลิต พฤศจิกายน 2543 – 31 มีนาคม 2544 ในพื้นที่ 6 จังหวัด ได้แก่ ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี กระบี่ พังงา และนครศรีธรรมราช ส่วนผลการดำเนินงาน ปี 2542/2543 รวบรวมได้ 2,676 ตัน

- โครงการสินเชื่อเพื่อสนับสนุนการประกอบกิจการขนาดกลางและขนาดเล็กในชนบทวงเงินสินเชื่อ 2,000 ล้านบาท เมื่อวันที่ 9 มี.ค. 43 ได้มีการ ลงนามร่วมกันระหว่าง ธ.ก.ส. และกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม โดย ธ.ก.ส.ให้สินเชื่อแก่ลูกค้าวงเงินกู้รายละไม่เกิน 150,000 บาท กรมการจัดหางานจะช่วยเหลือค่าดอกเบี้ยแก่เกษตรกรอัตราร้อยละ 3 ต่อปี ในจำนวนเงินกู้รายละไม่เกิน 90,000 บาท จ่ายเงินกู้ ณ 31 ก.ค. 43 จำนวน 112 ราย เป็นเงิน 12.05 ล้านบาท

(4.4) ให้ ธ.ก.ส. พัฒนาสร้างฐานข้อมูลอีเล็กทรอนิกส์ของลูกค้า ธ.ก.ส. เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาตัดสินใจและวางแผนให้ถูกต้องทันต่อเหตุการณ์ รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางเกษตรให้แก่เกษตรกรทั่วประเทศไทยรับทราบ

(4.5)ให้ ธ.ก.ส. พัฒนาแหล่งเครือข่ายและสร้างศูนย์ข้อมูลข่าวสารการเกษตรในระดับประเทศและระดับทั่วโลก ผ่านเครือข่ายอินเตอร์เน็ต (นโยบายทั้ง 2 ด้าน กำลังอยู่ระหว่างการศึกษาและวางระบบฐานข้อมูล)

(4.6) การจัดให้มีระบบประกันภัยพืชผล เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่พืชผลได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติอย่างมีระบบและทั่วถึง ตลอดจนส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรมีการวางแผนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรทำให้มีเงินลงทุนไปดำเนินการผลิตใหม่โดยไม่ต้องเป็นภาระหนี้สินเหมือนเช่นในอดีต สำหรับผลความคืบหน้า คณะรัฐมนตรีได้มีมติในคราวประชุม เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2543 เห็นชอบตามมติคณะกรรมการรัฐมนตรีว่าด้วยนโยบายเศรษฐกิจให้มีการจัดตั้งกองทุนร่วมบรรเทาความเสียหายทางการเกษตรเพื่อประกันภัยพืชผล และให้ ธ.ก.ส. รับไป ดำเนินการ ซึ่งในเบื้องต้น ธ.ก.ส. ประมาณการว่าจะมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการในระยะแรก ร้อยละ 50 ของพื้นที่เพาะปลูกพืชคุ้มครองทั้งประเทศ คิดเป็นครัวเรือนเกษตรกรประมาณ 2.25 ล้านครัวเรือน สำหรับหลักการนั้น กองทุนฯ จะช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น ภัยแล้งหรือ น้ำท่วม ซึ่งเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจะจ่ายประกันเป็นรายไร่ ร้อยละ 50 และรัฐบาลจะจัดสรรงบประมาณสมทบให้อีกร้อยละ 50 เท่ากัน และเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นเกษตรกรก็จะได้รับความคุ้มครองมากขึ้นกว่าเงินที่สมทบ (ในเบื้องต้นรัฐจะจัดสรรงบประมาณให้ 1,268.58 ล้านบาทในปีแรกที่เริ่มดำเนินการ) สำหรับการคุ้มครองในระยะแรกจะให้ความคุ้มครองพืชรวม 3 ชนิด คือ ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เพื่อเป็นโครงการนำร่องไปก่อน เมื่อดำเนินการจนมีประสบการณ์เพียงพอแล้วจึงจะขยายความคุ้มครองไปยังพืชประเภทอื่นต่อไป ทั้งนี้ หากระบบการประกันภัยนี้ขยายตัวขึ้นจนมีเสถียรภาพก็จะสามารถให้บริษัทประกันเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในอนาคตได้

(4.7) เข้าช่วยเหลือระบบอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายในการแบ่งเบาภาระปัญหาการขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนของเกษตรกรชาวไร่อ้อยดังกล่าวโดยการรับซื้อลดเช็คค่าบำรุงอ้อย (เช็คเกี๊ยว) ที่โรงงานน้ำตาลออกให้แก่เกษตรกรไร่อ้อย ดังนี้

- ปี 2541/42 วงเงินเป้าหมาย 3,000 ล้านบาท ดำเนินงานจริง 1,561.57 ล้านบาท
- ปี 2542/43 วงเงินเป้าหมาย 10,000 ล้านบาท ดำเนินงานจริง 3,206.62 ล้านบาท
- ปี 2543/44 วงเงินเป้าหมาย 10,000 ล้านบาท ดำเนินงานจริง ( ณ 31 ส.ค. 43) 2,244.58 ล้านบาท

นอกจากนี้ ยังรับซื้อลดเช็ค เพื่อเพิ่มราคาอ้อยตันละ 100 บาท ที่กองทุนอ้อยและน้ำตาลทรายออกให้เกษตรกรวงเงินเป้าหมาย 5,320 ล้านบาท ดำเนินงานจริง (ณ 31 ส.ค. 43) 5,250.45 ล้านบาท

6.2 มาตรการแทรกแซงและแก้ไขปัญหาสินค้าเกษตรตกต่ำผ่านกลไก คณะกรรมการนโยบายและมาตรการช่วยเหลือเกษตรกร (คชก.) รัฐบาลได้แก้ไขปัญหาราคาสินค้าเกษตรกรตกต่ำผ่านกลไก คชก. ด้วยการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาสินค้าเกษตร เช่น ข้าว ข้าวโพด

มันสำปะหลัง น้ำมันปาล์มหอมกุ้งกุลาดำ สับปะรด พริกแห้ง และน้ำนมดิบ เป็นต้น ตั้งแต่ปี 2541 – 2543 รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 20,090 ล้านบาท

6.3 การขัดตั้งกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

พ.ร.บ. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542 ได้ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2542 เพื่อจัดตั้งกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร สำหรับช่วยเหลือเกษตรกรที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร และได้ขึ้นทะเบียนเป็นองค์กรเกษตรต่อสำนักงานกองทุนฯ และทำโครงการขอรับการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร รัฐบาลได้จัดสรรเงินงบประมาณเพื่อเป็นทุนประเดิมและอุดหนุนกองทุนดังนี้ ปี 2542 13.03 ล้านบาท ปี 2543 1,820.54 ล้านบาท (รวมทุนประเดิม 1,800 ล้านบาท) ปี 2544 150.00 ล้านบาท

6.4 โครงการเงินกู้เพื่อปรับโครงสร้างภาคเกษตร

นำเงินกู้จากแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจากธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB)จำนวน300 ล้านเหรียญสหรัฐ และธนาคารเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งประเทศญี่ปุ่น (JBIC) (กองทุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจโพ้นทะเลแห่งญี่ปุ่น (OECF) เดิม) จำนวน 300 ล้านเหรียญสหรัฐเพื่อนำมาใช้เป็นเงินทุนในแผนงานเงินกู้เพื่อปรับโครงสร้างภาคเกษตร ซึ่งคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ ระยะเวลาดำเนินการ 4 ปี (2543 – 2546) ประกอบด้วย

1. แผนงานเร่งด่วน 3 แผนงาน คิดเป็นวงเงิน 200 ล้านเหรียญสหรัฐ คือ

1.1 พัฒนาคุณภาพและจัดการผลผลิตสินค้าเกษตร

1.2 ส่งเสริมระบบการเกษตรกรรมทางเลือก

1.3 สนับสนุนชุมชนปลูกป่า

2. แผนงานระยะปานกลาง 2 แผนงาน คิดเป็นวงเงิน 400 ล้านเหรียญสหรัฐ คือ

2.1 การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

2.2 การลดผลกระทบต่อคนและสังคมในชุมชนและชนบท

6.5 มาตรการของธนาคารออมสิน

ธนาคารออมสินได้ร่วมกับบริษัท ปุ๋ยแห่งชาติ จำกัด (มหาชน) จัดทำโครงการนี้ขึ้น เพื่อให้กลุ่มองค์กรชุมชนและสมาชิกกลุ่มที่เป็นเกษตรกรมีต้นทุนปัจจัยการผลิตที่ต่ำลง ซึ่งขณะนี้มีกลุ่มชาวบ้านมาสมัครเป็นสมาชิกจำนวน 8,501 กลุ่ม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมต้องใช้ปุ๋ยเคมีเป็นปัจจัยสำคัญในการเพาะปลูกโดยกลุ่มสมาชิกสามารถจัดซื้อปุ๋ยได้ที่ธนาคารออมสินสาขาทั่วประเทศในราคาต่ำกว่าท้องตลาดประมาณตันละ 200 – 300 บาท หรือกระสอบละประมาณ 15 บาท เริ่มจำหน่ายตั้งแต่วันที่ 3 พฤษภาคม 2543 ณ วันที่ 9 ตุลาคม 2543 มียอดสั่งซื้อ 929.25 ตัน สามารถลดต้นทุนให้เกษตรกรได้ 185,850 บาท

6.6 เงินกู้ภายใต้โครงการลงทุนเพื่อสังคม (SIP) จัดสรรเงินกู้ 1,698 ล้านบาท ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อปรับปรุงแหล่งชลประทานขนาดเล็กให้เกษตรกร

**7. ด้านการสนับสนุนกิจการวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (SME)**

เพื่อให้เกิดการจ้างงานจัดหาวงเงินสินเชื่อ 35,000 ล้านบาท ให้ผู้ประกอบการ SME ประมาณ 13,687 ราย ขณะนี้ได้มีการอนุมัติสินเชื่อไปแล้วกว่า 20,000 ล้านบาท จัดตั้งกระดานพิเศษสำหรับกิจการ SME ในตลาดหลักทรัพย์ภายใต้ชื่อMarket for Alternative Investment (MAI) เพื่อเปิดโอกาสให้กิจการ SME ที่มีฐานะการดำเนินการที่ดีได้จดทะเบียนในตลาดเพื่อระดมทุน ร่วมกับกระทรวงอุตสาหกรรม เสนอ พ.ร.บ. วิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม เพื่อจัดระเบียบการกำกับดูแลและสนับสนุนเทคโนโลยีการผลิต และการจัดการ รวมถึงการเงินของ SME ให้เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง ขณะนี้ พ.ร.บ. วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 ได้ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาแล้ว เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2543 ปรับระบบและเพิ่มศักยภาพการประกันสินเชื่อสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้กับสถาบันการเงินที่มีหน้าที่สนับสนุน SME โดย

- ให้ บสย. ปรับปรุงขยายวงเงินให้สินเชื่อผู้ประกอบการจากรายละไม่เกิน10 ล้านบาท เป็น 20 ล้านบาท และกำหนดหลักเกณฑ์การค้ำประกันสินเชื่อใหม่ รวมถึงจัดตั้งศูนย์ให้การสนับสนุน SME ในภูมิภาค 4 แห่ง ที่ นครราชสีมา เชียงใหม่ สงขลา และ พิษณุโลก

- ให้ บอย. ขยายขอบเขตการให้บริการกิจการ SME จาก 50 ล้านบาทเป็น 100 ล้านบาท ทั้งกิจการที่เป็นการผลิต การบริการและการค้าปลีกค้าส่ง รวมถึงขยายวงเงินให้กู้ จาก 25 ล้านบาท และจัดตั้งสำนักงานสาขาใน 5 จังหวัด คือ เชียงใหม่ สงขลา พิษณุโลก นครราชสีมา และ สุราษฎร์ธานี

- เพิ่มทุนให้ บอย. อีก 2,500 ล้านบาท เพื่อให้การสนับสนุน SME เพิ่มขึ้น

- ให้ บอย. ร่วมกับการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยเพื่อสนับสนุน ทางการเงินแก่นิคม SME และนิคมอุตสาหกรรมการเกษตรทั่วประเทศ

จัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาทางการเงินสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อให้คำแนะนำในการดำเนินธุรกิจโดยเฉพาะเรื่องการเงินและการปรับปรุงโครงสร้างหนี้แก่ SMEและประชาชนที่มีปัญหาเดือดร้อนทางการเงินทั่วไป ศูนย์ฯ นี้เปิดให้บริการแล้ว 25 แห่ง ตั้งแต่วันที่ 1ตุลาคม 2542 ที่กรุงเทพฯ และภูมิภาคอีก 24 แห่ง พร้อมกับมีศูนย์เคลื่อนที่คอยให้บริการ มีผู้มาใช้บริการ ณ วันที่ 31 สิงหาคม 2543 จำนวน 19,672 ราย ให้คำปรึกษาแนะนำแหล่งเงินทุนสำเร็จแล้ว 1,340 ราย วงเงิน 2,538 ล้านบาท สามารถประนอมหนี้ได้ 1,321 ราย วงเงิน 7,471 ล้านบาท ผู้มาขอรับคำปรึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบธุรกิจผลิตบริการ สาธารณูปโภค เกษตรกรรม และนำเข้า/ส่งออก ร่วมกับกระทรวงอุตสาหกรรมขัดตั้งกองทุนรวมเพื่อร่วมลงทุนใน SME (ขณะนี้ได้คัดเลือกบริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนรวม วรรณ จำกัด เข้าบริหารกองทุน) ร่วมกับ ADB ดำเนินการจัดตั้งกองทุนเงินร่วมทุนในวิสาหกิจขนาดกลางมาตรการเพิ่มค่าใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ จัดสรรเงินจำนวน 1,369 ล้านบาท เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและพัฒนา เทคโนโลยีในการแข่งขันของ SME ให้เป็นสินค้าที่ได้มาตรฐานโลก

**8. ด้านการช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อยได้กู้ยืมซื้อบ้านเพื่ออยู่อาศัย**

8.1 ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ลดดอกเบี้ยเงินกู้สำหรับสินเชื่อที่อยู่อาศัยของ ธอส. จาก 11.5% เมื่อต้นปี 2541 เหลือ 7.5% ในปัจจุบัน เพิ่มทุนให้ ธอส. ตั้งแต่ปี 2541 – ปัจจุบัน จำนวน 14,700 ล้านบาทสำหรับลดต้นทุนของ ธอส. เพื่อนำไปลดอัตราดอกเบี้ยแก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยที่ต้องการกู้ยืมเพื่อซื้อบ้านอยู่อาศัย ยืดเวลาชำระหนี้จาก 20 ปี เป็น 30 ปี สำหรับลูกค้าที่กู้เงินเพื่อซื้อบ้าน ปรับลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ให้ลูกค้าที่ไถ่ถอนจำนองจากสถาบันการเงินอื่นร้อยละ 1 จากประกาศอัตราดอกเบี้ยของธนาคารอื่นทุกวงเงินเป็นระยะเวลา 1 ปี (ตั้งแต่เริ่มให้บริการถึงปัจจุบันมีผู้มีรายได้น้อยมาใช้บริการ 7,835 ราย เป็นเงิน 4,148 ล้านบาท เฉลี่ยกู้รายละ 529,400 บาท) ปรับลดดอกเบี้ยเงินกู้ให้กับลูกค้าประเภทเงินกู้สวัสดิการที่ส่วนราชการรัฐวิสาหกิจ หรือบริษัททั่วไป จัดให้มีสวัสดิการค้านสินเชื่อที่อยู่อาศัยให้กับข้าราชการหรือพนักงานโดยปรับอัตราดอกเบี้ยทั่วไป 0.50% ต่อปีให้ลูกค้าเดิมของ ธอส. ที่มีประวัติการผ่อนชำระหนี้เดิมดีได้กู้เงินเพิ่ม เพื่อชำระหนี้เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยให้ ธอส. จัดสวัสดิการเงินกู้เพื่อที่อยู่อาศัยให้กับข้าราชการและลูกข้างประจำในอัตราดอกเบี้ยประมาณ 6.1 – 6.8% ต่อปี ในช่วงปี 2541 – 2543 มีข้าราชการได้กู้เงินตามโครงการนี้ 13,271 ราย วงเงินช่วยเหลือ 5,899 ล้านบาท ตั้งแต่ต้นปี 2542 – ปัจจุบัน ธอส. ปล่อยสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยแก่ประชาชนทั่วไป 106,919 ราย คิดเป็นเงิน 43,960 ล้านบาท ให้ธนาคารออมสิน ธอส. บรรษัทตลาดรองสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย และสถาบันการเงินอื่น ดำเนินการจัดหาสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยคงที่ระยะยาวมีเงื่อนไขผ่อนปรน เพื่อกระตุ้นกำลังซื้อที่อยู่อาศัยของประชาชนทั่วไปให้สามารถมีที่อยู่อาศัยเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง และเป็นการวางรากฐานระบบสินเชื่อที่อยู่อาศัยใหม่ผ่านการระดมเงินทุนระยะยาว

- สำหรับผลการดำเนินการ ธอส. ได้ออกพันธบัตรไปแล้ว 4 ครั้ง วงเงินรวม15,000 ล้านบาท โดยแยกเป็นประเภท 3 ปี จำนวน 8,000 ล้านบาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 4.9 – 5.2%ต่อปี และประเภท 5 ปี จำนวนเงิน 5,000 ล้านบาท อัตราดอกเบี้ย 5.9 – 6.6% ต่อปี ได้อนุมัติและทำ นิติกรรมไปแล้ว 11,717 ราย วงเงิน 7,020 ล้านบาท

- สำหรับธนาคารพาณิชย์ที่เข้าร่วมโครงการฯ ได้มีการปล่อยสินเชื่อไปแล้ว (30 มิ.ย. 43) 1,971 ราย คิดเป็นเงิน 1,784 ล้านบาท (ยอดสินเชื่อค่อนข้างน้อยเพราะธนาคารพาณิชย์ปล่อยสินเชื่อจากสภาพคล่องของตนเองที่มีจำนวนสูงไปก่อน) ให้ ธอส. ผ่อนผัน และประนอมหนี้ เพื่อช่วยเหลือลูกหนี้ของ ธอส. จำนวน 173,119 ราย วงเงิน 93,222 ล้านบาท

8.2 มาตรการของธนาคารออมสิน ธนาคารออมสินมีนโยบายช่วยเหลือประชาชนให้สามารถกู้เงินเพื่อที่อยอาศัยได้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำและคงที่เป็นเวลา 3 ปี โดยกำหนดให้มีโครงการสินเชื่อเคหะ อัตราดอกเบี้ยคงที่ 3 ปี คือ ร้อยละ 5.5 โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 27 มีนาคม 2543

**9. ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนทั้งในเมืองและชนบท**

9.1 เงินงบประมาณ

จัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) (คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2543) เพื่อให้มีความสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาองค์กรฯ ให้เข้มแข็งซึ่งหากองค์กรชุมชนในเมืองและชนบทมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตัวเองได้ โดยมีความมั่นคงในอาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัย และสวัสดิภาพของชุมชน ก็จะส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติโดยส่วนร่วม

- ในระยะแรกแหล่งเงินทุนของ พอช. ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ส่วนแรก ประกอบด้วยเงินทรัพย์สิน และหนี้สินที่รับโอนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ซึ่งได้รับเงินทุนประเดิมที่เป็นเงินอุดหนุนทั่วไปจากรัฐ 1,250 ล้านบาท และปัจจุบันกองทุนได้เติบโตมีเงินกองทุนเพิ่มขึ้นเป็น 1,692.99 ล้านบาท (พ.ค. 43) และเงินจากสำนักงานกองทุนพัฒนาชนบท ซึ่งปัจจุบันมีเงินกองทุนประมาณ 700 ล้านบาท ส่วนที่สอง รัฐบาลโดยกระทรวงการคลังจะจัดสรรเงินกู้เพื่อปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจสมทบอีกจำนวน 500 ล้านบาท ในระยะต่อไป รัฐบาลจะได้พิจารณาจัดสรรเงินอุดหนุนให้ตามความเหมาะสมต่อไป รวมทั้ง พอช. อาจจะได้รับเงินอุดหนุนจากภาคเอกชนหรือองค์กรอื่นรวมทั้งจากต่างประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศและเงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้ด้วย รัฐบาลได้ดำเนินการถ่ายโอนภารกิจบริการสาธารณะของหน่วยราชการส่วนกลางไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามมาตรา 30 ของพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้ปีงบประมาณ2544 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีรายได้เพิ่มขึ้นคิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้รัฐบาลไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 โดยรัฐบาลได้จัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อการถ่ายโอนภารกิจบริการสาธารณะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2542 เป็นเงิน 3,473 ล้านบาท ปีงบประมาณ 2543 เป็นเงิน 19,276 ล้านบาท และในปีงบประมาณ 2544 ได้จัดสรรเป็นเงินอุดหนุนเพื่อการถ่ายโอนภารกิจบริการสาธารณะเป็นเงิน 33,773 ล้านบาท

9.2 มาตรการของธนาคารออมสิน

การจัดสินเชื่อเพื่อสังคมเป็นบริการที่มุ่งเน้นการสนับสนุนและส่งเสริมองค์กรชุมชน รวมทั้งเครือขายองค์กรชุมชน เพื่อให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคและชนบทสามารถพึ่งตนเองและพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน รวมทั้งเป็นการส่งเสริมให้องค์กรชุมชนมีความ เข้มแข็ง โดยการส่งเสริมการออมทรัพย์และเป็นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศที่มั่นคง ธนาคารได้ให้การสนับสนุนการเงินและวิชาการโดยเฉพาะด้านการจัดการแก่องค์กรชุมชนและองค์กรที่มี วัตถุประสงค์ในการพัฒนาชนบทส่งเสริมให้กลุ่มชาวบ้านสามารถพึงตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง ณ สิ้นเดือนกรกฎาคม 2543 มีจำนวนองค์กรที่สมัครเป็นสมาชิก จำนวน 9,529 องค์กร จำนวนผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการได้รับสินเชื่อ 524,904 ราย มีจำนวนเงินกู้ที่ได้รับอนุมัติแบ่งเป็นเงินกู้จากองทุนพัฒนาชนบท 1,255.38 ล้านบาท และสินเชื่อออมสินพัฒนาสังคม 947.89 ล้านบาท โครงการ

ธนาคารชุมชนมีความแตกต่างจากสาขาธนาคารทั่วไปโดยเกิดขึ้นจากความต้องการของกลุ่มชาวบ้านในท้องถิ่นซึ่งชุมชนในท้องถิ่นนั้นต้องมีส่วนรับผิดชอบในการจัดหาอาคารสถานที่ตลอดจนการบริหารจัดการธนาคารชุมชน ในการดำเนินงานมีตัวแทนของชุมชนเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการบริหารงานของสาขาด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับความต้องการ และเกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด ณ สิ้นเดือนกรกฎาคม 2543 มีเงินฝากจำนวน 51 ล้านบาท มีผู้ฝากจำนวน 6,186 ราย ปัจจุบันธนาคารได้เปิดดำเนินการในลักษณะสาขาชุมชนแล้ว จำนวน 3 สาขา คือ สาขาอมก๋อย จ.เชียงใหม่ สาขาพบพระ จ.ตาก และสาขาภูผาม่าน จ.ขอนแก่น สินเชื่อสถานศึกษาเป็นสินเชื่อเพื่อสนับสนุนภาคเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ให้มากขึ้นและกระจายการศึกษาในเขตชุมชนและชนบทให้ทั่วถึง เท่าเทียมกันทั่วประเทศ และเป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชนให้มากขึ้น ตลอดจนเป็นการส่งเสริมคุณภาพของประชาชนให้สูงขึ้น ณ สิ้นเดือน กันยายน 2543 มียอดสินเชื่อที่อนุมัติ 174.35 ล้านบาท โครงการสินเชื่อเพื่อพัฒนาชีวิตครู เกิดจากความร่วมมือ 3 ฝ่าย ระหว่างข้าราชการครู กระทรวงศึกษาธิการและธนาคารออมสิน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาหนี้สินของข้าราชการครูเพื่อให้ครูมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น โดยให้ข้าราชการครูร่วมกันจัดตั้งกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาและพึ่งพาตนเองช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการออมร่วมกันของสมาชิกเพื่อใช้เป็นกองทุนสำรอง และจัดกิจกรรมเสริมรายได้เพื่อยกฐานะและพัฒนาอาชีพเสริม ซึ่งไม่เป็นอุปสรรค ต่อการปฏิบัติหน้าที่ในเวลาทำงาน ในระยะแรกธนาคารได้กำหนดพื้นที่ดำเนินโครงการนำร่องใน 4 ภาคคือ จังหวัดแพร่ จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดยะลา ขณะนี้มีครูเข้าร่วมโครงการประมาณ 1,200 คน ณ วันที่ 31 สิงหาคม 2543 ธนาคารได้อนุมัติให้กู้แล้ว จำนวน 64 ราย ในวงเงินประมาณ 45 ล้านบาท หากโครงการได้รับความสำเร็จก็จะขยายการช่วยเหลือให้กลุ่มข้าราชการครู ทั่วประเทศ ในวงเงินที่เพิ่มขึ้นให้เป็นอย่างมาก กองทุนไทยช่วยไทยรัฐบาลได้จัดตั้งกองทุนนี้ขึ้นเพื่อบริจาคเงินและสิ่งของนำไปใช้ตามเจตนารมณ์ของผู้บริจาคในการช่วยแก้ปัญหาด้านต่าง ๆ ของประเทศ อาทิ ปัญหาการว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด และปัญหาครอบครัว ซึ่งธนาคารเป็นจุดร่วม รับบริจาคในบัญชีเงินฝากของธนาคาร และเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2543 ได้ปิดบัญชีกองทุน โดยมี ยอดเงินฝากทั้งหมด 92.68 ล้านบาท สรุปยอดรวมของกองทุนตั้งแต่เริ่มต้นโครงการมีเงินบริจาคทั้งสิ้น 228.43 ล้านบาท ได้นำเงินไปใช้ชำระหนี้กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และบริจาคเงินสมทบ การดำเนินงานโครงการของสถาบันและมูลนิธิต่าง ๆ รวม 13 โครงการ

9.3 เงินกู้ภายใต้โครงการลงทุนทางสังคม (SIP)

ภายใต้กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIP) ที่ดำเนินการผ่านธนาคารออมสิน โดยจัดตั้งเป็นสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม จำนวนเงิน 5,550 ล้านบาท ระยะเวลาช่วยเหลือ 44 เดือน กองทุนแรกนี้จะเป็นกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมที่มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนระดับล่าง ที่ยากจนให้มีขีดความสามารถและศักยภาพในการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ในระยะยาว และ

กองทุนที่ 2 เป็นกองทุนเพื่อพัฒนาเมืองในส่วนภูมิภาค สำหรับให้รัฐบาลท้องถิ่นกู้เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการโครงการลงทุนของเทศบาลในอนาคตสำหรับกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมตั้งแต่ 1 ก.ย. 41 ถึง 31 ส.ค. 43 มีโครงการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนไปแล้วทั้งสิ้น 2,688 โครงการ คิดเป็นเงินช่วยเหลือ 2,808ล้านบาท มีประชาชนผู้ยากจนได้รับประโยชน์ 7 ล้านคน (7,008,803 คน) ครอบคลุม 76 จังหวัดพื้นที่ ที่ได้รับการสนับสนุนมากที่สุดคือ ภาคอีสานตอนล่างและตอนกลาง (สำหรับจำนวนโครงการที่ช่วยเหลือมากที่สุดเป็นโครงการที่เสนอโดยองค์กรชุมชนประเภทเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน จำนวน 1,064 โครงการ รองลงมาคือ โครงการสวัสดิการสังคมและสวัสดิการของชุมชน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว อีกทั้งยัง ตอบสนองความต้องการในกลุ่มคนยากจนด้อยโอกาสในชุมชนเพื่อบรรเทาวิกฤตเศรษฐกิจสังคม จำนวน 569 โครงการ สำหรับกองทุนเพื่อพัฒนาเมืองในส่วนภูมิภาค ตั้งแต่ 1 ต.ค. ถึง 31 ส.ค. 43 ได้ให้เทศบาล 9 แห่ง กู้เพื่อไปดำเนินโครงการประเภทการจัดทำตลาดสด การขัดทำห้องสมุด เป็นต้น จำนวน 15 โครงการ จำนวนเงินที่ให้กู้ 215 ล้านบาท

**ข้อสังเกตบางประการของการแก้ไขความยากจน**

ปัญหาความยากจนในประเทศไทยเป็นปัญหาเศรษฐกิจระยะยาวจนเป็นปัญหาสังคมที่เรื้อรังและมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างรุนแรงต่อฐานะความเป็นอยู่ของประชากรจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีข้อสรุปจากผลการวิจัยหลายเรื่องที่มีความยากจนในมิติต่าง ๆ มากกว่าภาคอื่น ๆ ของประเทศจากสถานภาพการศึกษาความยากจนจะพบว่า ความพยายามในการแก้ไขปัญหาความยากจนได้ดำเนินตลอดมาและเป็นระบบขึ้นตั้งแต่ประเทศมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504-2509) โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลทุกยุคทุกสมัย รวมทั้งภาคเอกชนและโครงการพระราชดำริที่ได้ทุ่มเททรัพยากรและความสามารถอย่างมากมายในการแก้ไขปัญหาความยากจนในรูปของมาตรการ นโยบาย แผนงานและโครงการต่าง ๆ แต่ผลการดำเนินการแก้ไขได้ปรากฏอย่างชัดเจนว่าปัญหาดังกล่าวยังคงไม่หมดไปและก่อให้เกิดแนวโน้มของปัญหาสังคมอย่างรุนแรงเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนได้แก่ ปัญหาการใช้แรงงานเด็กและสตรีที่ทารุณ ปัญหาการค้ายาเสพติดและการเสพยาเสพติด ปัญหาการมีอาชีพขายบริการทางเพศและอาชญากรรมอื่น ๆ ที่สาเหตุจากความยากจน ดังนั้นความยากจนจึงเป็นปัญหาที่อยู่ในตัวบุคคลมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ ในสังคมและสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาจึงควรแก้ที่มโนทัศน์ของบุคคลไม่ให้ท้อแท้สิ้นหวังให้เกิดพลังปัญญาและพลังการพัฒนาหลุดจากความยากให้ได้ทุกคน

# บรรณานุกรม

## รายงานสถิติและรายงานการวิจัย


กรมพัฒนาชุนชน. ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค), ปี 2539.

เกริกเกียรติ พัฒนาเสรีธรรม. รายงานการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับปัญหาสิทธิ-มนุษยชนในประเทศไทย. 2528

ไกรยุทธ ธีรตยาคีนันท์. ความรู้นักเศรษฐศาสตร์ไทย. กรุงเทพ ฯ : ศักดิ์โสภาการพิมพ์, 2529.

จรัส สุวรรณเวลา ความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานเพื่อบรรเทาปัญหาสังคมอันเนื่องมาจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2541

ฉลองภพ สุสังกรกาญจน์. การกระจายได้ภาวะความยากจนและการพัฒนาระยะยาว. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (TDRI). 2531.

ชัยยันต์ โปษยานนท์. การแก้ปัญหาความยากจนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : ภาคนิพนธ์, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2538

พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ. มยุรี นกยูงทอง และดาราวรรณ เจียมเพิ่มพูน. ปัญหาความยากจนและการจัดบริการสังคมในระบบเศรษฐกิจเสรี. นครปฐม : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุข-อาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.

เมธี ครองแก้ว. การพัฒนาเศรษฐกิจกับการกระจายรายได้ของประเทศไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2531.

เสน่ห์ จามริก. เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. เอกสารประกอบการสัมมนายุทธศาสตร์ประเทศไทย 1999-2000, มูลนิธิร่วมด้วยช่วยกัน. 2542

พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ. มยุรี นกยูงทอง และดาราวรรณ เจียมเพิ่มพูน. แปลเรียบเรียง. การเพิ่มของประชากรกับความยากจน. กรุงเทพ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (TDRI). แผนฟื้นฟูสังคม-เศรษฐกิจที่ยั่งยืนสำหรับชุมชน. สมาคมการพัฒนาประชากรและชุมชน. 2541.

มานพ ปทุมทอง. ลมหายใจแห่งมหานคร : เรื่องราวชีวิตและการต่อสู้ของคนบนกองขยะ. กรุงเทพ ฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

วิทย สัตยารักษ์วิทย์. เทคโนโลยีกับความยากจน : บทบาทของสถาบันการศึกษาระดับสูงของไทย. กรุงเทพฯ รายงานการวิจัย สภาวิจัยแห่งชาติ, 2534.

ทัศนีย์ อินทรสุขศรี. การพัฒนาชุมชนเมือง : เฉพาะกรณีสลัม. กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้ว., 2527.

รังสรรค์ ธนพรพันธุ์. ระบบเศรษฐกิจไทย : ลักษณะปัญหา. กรุงเทพ ฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526

**บทความ**


กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม. 500 เครือข่ายองค์กรชุมชนรุกรัฐบาลเสนอแผนจัดสวัสดิการชุมชน สร้างวาระแห่งชาติแก้ความยากจน. หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ หน้า 37 ฉบับวันที่ 19-21 มีนาคม 2543.

ชัชสรี บุนนาค. สานฝันมิยาซาวา สู่คนจน. หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ หน้า 5 ฉบับวันที่ 24 มิถุนายน 2542

ณรงค์ เพชรประเสริฐ. คนจนไทย 2543 : ย่างเข้าสู่วิกฤต. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน หน้า 9 ฉบับวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2543

ธรรมรักษ์ การพิศิษฎ์. ร่วมด้วยกันแก้ไขปัญหาความยากจนให้หมดหนี้สินแผ่นดินไทย. หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ หน้า 33 ฉบับวันที่ 13-15 มีนาคม 2543.

นิธิ เอี่ยมศรีวงศ์. คนจนกับทางออกของสังคมไทย. หนังสือพิมพ์มติชน หน้า 6 ฉบับวันที่ 28 เมษายน 2543

นิธิ เอี่ยวศรีวงศ์. วิเคราะห์สถานการณ์ทางเลือกทางรอด. นิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์. หน้า 20-21 ฉบับวันที่ 26 ธันวาคม 2542.

ปาริชาติ ศิวะรักษ์. เส้นความยากจน. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน หน้า 11 ฉบับวันที่ 20 กรกฎาคม 2541.

กรกฎาคม 2541.

เมธี ครองแก้ว. ความยากจนค้ากดาน. นิตยสารมติชนรายสัปดาห์ 15 ฉบับวันที่ 10 พฤษภาคม 2543

ลักษ์โตเย่น วุฒิศักดิ์ (นามปากกา). วิกฤตชนบทไม่ล่มสลายลูกหลานยังเฝ้าคืนถิ่น. หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ หน้า 8 ฉบับวันที่ 3 มกราคม 2543.

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์. สถานการณ์คนจนปี 43จับภาพสังคมอดกลั้นถึงจุดประทุ. หนังสือพิมพ์มติชน หน้า 2 ฉบับวันที่ 3 มกราคม 25430

สรชัย พิศาลบุตร ภัทรวรรณ ประสานพานิช. การขัดขั้นฐานะทางเศรษฐกิจของชาวไทย. ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. (อัดสำเนา) 2543.

สุเทพ พันประสิทธิ์. ภาวะความยากจนและคุณภาพชีวิตของคนไทย. วารสารสุทธิปริทัศน์ หน้า 54-66 ฉบับที่ 40 พฤษภาคม – สิงหาคม 2542

ศิริธัญญา (นามปากกา). ใครได้ประโยชน์จากความยากจนของประชาชน. (คอลัมภ์เวทีทัศนะ) หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน. หน้า 19 ฉบับวันที่ 13 พฤษภาคม 2542.

อานันท์ ปันยารชุน และคนอื่น ๆ. การสัมมนาทางออกของสังคมไทย นักวิชาการปัญญาชน ระดมสมอง ปฏิรูปที่ดิน : ทางออกความยากจน. หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ หน้า 37 ฉบับวันที่ 27-29 เมษายน 2543

_____. รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย 2542. UNDP . 2542.

_____. ก้าวต่อไปของการพัฒนาชนบทในช่วงแผนฯ 8. ฝ่ายสนเทศและเผยแพร่การพัฒนา 2540

_____. การประชุมคณะกรรมการนโยบายการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ครั้งที่ 1/2542 , 2/2542 , 3/2542 , และครั้งที่ 1/2543 , ครั้งที่ 2/2541

สง่า มลสาร . ทัศนคติของกรรมการหมู่บ้านต่อโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน กิ่งอำเภอพนมดงรักพนมจังหวัดสุรินทร์ สภาวิจัยแห่งชาติ.

สมนึก แตงเจริญ . การแก้ไขความยากจนขั้นพื้นฐาน. รายงานการวิจัย สภาวิจัยแห่งชาติ

_____. ปัญหาความยากจนในประเทศที่กำลังพัฒนา. สภาวิจัยแห่งชาติ.

สุชาดา ฐิติระวีวงศ์ . ความคิดเห็นของประชาชนต่อโครงการแก้ปัญหาความยากจน: ศึกษากรณีจังหวัดยะลา. รายงานการวิจัย สภาวิจัยแห่งชาติ.

สุนิตย์ มะลิวัลย์. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน: ศึกษาเปรียบเทียบจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดยะลา. รายงานการวิจัยสภาวิจัยแห่งชาติ.

อุดม ทุมโฆษิต. ลักษณะและสาเหตุของปัญหาความยากจนของครอบครัวชนบท : กรณีจังหวัดสงขลา. กรุงเทพฯ :วิทยานิพนธ์ , สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2536.

DPU

# ภาคผนวก

DRAFT

**48 สถาบัน สำนักงาน / สำนักงานคณะกรรมการและกระทรวง**

1. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย
2. สภาวิจัยแห่งชาติ
3. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
4. สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
5. สำนักงานสถิติแห่งชาติ
6. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
7. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
8. มหาวิทยาลัยเกริก
9. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
10. มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
11. มหาวิทยาลัยขอนแก่น
12. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
13. มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
14. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร
15. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
16. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
17. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
18. มหาวิทยาลัยนเรศวร
19. มหาวิทยาลัยบูรพา
20. มหาวิทยาลัยพายัพ
21. มหาวิทยาลัยมหิดล
22. มหาวิทยาลัยแม่โจ้
23. มหาวิทยาลัยโยนก
24. มหาวิทยาลัยรังสิต
25. มหาวิทยาลัยรามคำแหง
26. มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
27. มหาวิทยาลัยศรีปทุม
28. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
29. มหาวิทยาลัยศิลปากร
30. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
31. มหาวิทยาลัยสยาม

DRAFT

32. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
33. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
34. มหาวิทยาลัยหัวเฉียว
35. มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
36. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
37. มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย
38. มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
39. ศูนย์ฝึกอบรมคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์
40. ศูนย์สารสนเทศ
41. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
42. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
43. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง
44. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
45. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
46. สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย
47. กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
48. กระทรวงมหาดไทย กรมพัฒนาชุมชน กรมประชาสงเคราะห์ และสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท.

**จำนวนรายงานการศึกษาภาพรวมของความยากจนช่วงปี 2533-2543**

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย / หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 1 | ขัตติยา กรรณสูต | ความยากจนในประเทศไทย รากเหง้าและผลพวง |
| 2 | สมนึก แตงเจริญ | ปัญหาความยากจนในระดับหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ |
| 3 | ทวีศักดิ์ เสสะเวช | การแก้ไขปัญหาความยากจน ของเกษตรกรไทย |
| 4 | กระทรวงมหาดไทย | รายงานการติดตามผลการดำเนินงาน ตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับครัวเรือน ของกระทรวงมหาดไทย |
| 5 | กระทรวงมหาดไทย, คณะกรรมการประสานงานเพื่อแก้ไขความยากจนระดับครัวเรือน | โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน : การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน |
| 6 | สุวิทย์ แก้วเหล็ก | ปัจจัยบางอย่างที่ส่งเสริมความก้าวหน้าของโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน |

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย / หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 7 | ปราณี ภาวังกูล | ผลการดำเนินงานตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดกำแพงเพชร ปี 2536 |
| 8 | อุดม ทุมโฆสิต | ลักษณะและสาเหตุ ของปัญหาความยากจน ของครอบครัวชนบท : กรณีจังหวัดสงขลา |
| 9 | วีระชาติ สมบรูณ์วิทย์ | การประเมินผลโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ของกระทรวงมหาดไทย ปี 2536 ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านเป้าหมายในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี |
| 10 | สมลักษณ์ ทิพย์ปัญญา | การวิเคราะห์สาเหตุดามยากจนของประชากร ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย |
| 11 | สุริยะ ชนะชัย | การศึกษาผลการจัดตั้งกลุ่มกิจกรรม ในระดับหมู่บ้าน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ในท้องที่ ในจังหวัดสุรินทร์ พ.ศ.2531/32 |
| 12 | อัจฉราวรรณ มณีขัติย์ | ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดลำพูน |
| 13 | ชัยยันต์ ไปยยานนท์ | การแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ |
| 14 | สุนทร ฉายเหมือนวงศ์ | การพัฒนาศักยภาพให้แก่ทรัพยากรมนุษย์ระดับล่างในภาค-ตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อแก้ภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ |
| 15 | สุเทพ ปาสิกเทพย์ | การประเมินผลโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ของกระทรวงมหาดไทย ปี 2537 : ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดอำนาจเจริญ |
| 16 | อำนาจ ส่งเสริม | ความคิดเห็นของประชาชน ต่อโครงการแก้ไขปัญหาความยาก-จน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี |
| 17 | สฤษดิ์ เสาใบ | การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านต่อโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน : ศึกษาเฉพาะกรณีกิ่งอำเภอทุ่งศรีอุดม จังหวัดอุบลราชธานี |
| 18 | ศยามล ลัคณาสถิตย์ | การศึกษาคุณลักษณะของการประกอบอาชีพของครัวเรือนยาก-จน ตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน |
| 19 | อาทร พิมชะนก | ความคิดเห็นของข้าราชการกรมการพัฒนาชุมชนที่มีต่อโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน : ศึกษาเฉพาะเขตความรับผิดชอบของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 1. |

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย/ หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 20 | กรมการพัฒนาชุมชน, คณะทำงานประเมินผลโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน | รายงานประเมินผลโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน : การศึกษาผลผลิตของโครงการ |
| 21 | กรมพัฒนาชุมชน | โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการส่งเสริมและพัฒนาชุมชน |
| 22 | สำนักงานเลขาธิการสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ | การแก้ปัญหาความยากจนแนวใหม่ เน้นการมีส่วนร่วมและบูรณาการ |
| 23 | กรมพัฒนาชุมชน | การประเมินผลโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน กข คจ ระยะที่ 1 พ.ศ.2536-2539 |
| 24 | กรมพัฒนาชุมชน | การศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นต้นเหตุของความยากจนในบางท้องที่ของประเทศไทย |
| 25 | กรมพัฒนาชุมชน | แนวทางการช่วยเหลือประชาชน |
| 26 | กรมพัฒนาชุมชน | จะช่วยเหลือประชาชนในภาวะเศรษฐกิจถดถอยอย่างไร |
| 27 | กรมพัฒนาชุมชน | การใช้เส้นความยากจน Poverty line เป็นเกณฑ์ในการจัดสรรงบประมาณของกรมประชาสงเคราะห์ |
| 28 | กรมพัฒนาชุมชน | คชช กับการแก้ไขปัญหาความยากจนและการช่วยเหลือประชาชน |
| 29 | กรมพัฒนาชุมชน | ภาวะความยากจน และคุณภาพชีวิตของคนไทย |
| 30 | กรมพัฒนาชุมชน | เรามันจนจึงต้องจนต่อไป |
| 31 | กรมพัฒนาชุมชน | ชาวนากับความยากจน |
| 32 | กรมพัฒนาชุมชน | การแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรไทย |
| 33 | กรมพัฒนาชุมชน | โครงการอาชีวศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในชนบท (อศ.กช.) |
| 34 | กรมพัฒนาชุมชน | เจนีวาสตุดีสภาวิจัยไทย |
| 35 | กรมพัฒนาชุมชน | สภาพ สาเหตุและแนวโน้มของความยากจนในภาคเหนือตอนล่าง : ศึกษากรณีเขตอำเภอยากจนในจังหวัดนครสวรรค์ |
| 36 | กรมพัฒนาที่ดิน | ผลของการเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็วที่มีต่อความยากจนในชนบท และการสูญเสียที่ดินทำกิน |
| 37 | กรมพัฒนาชุมชน | ผลการศึกษาความยากจนในชนบทไทย |
| 38 | สมนึก แตงเจริญ | ปัญหาความยากจนในระดับหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ |

DRC

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย/ หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 39 | ฉลองภพ สุสังกรกาญจน์ | ความยากจนและการกระจายรายได้ของสังคมไทย |
| 40 | กรมพัฒนาชุมชน | ชี้ชาวภาคใต้ยังยากจน ผลผลิตต่ำรายได้น้อย |
| 41 | สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ | โครงการอาชีวศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในชนบท |
| 42 | สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ | ปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนในชนบท |
| 43 | ทวิช จตุวรพฤกษ์ | พิธีกรรมเพื่อสืบทอดความเป็นชาติพันธุ์ของชาวเขายากจน : การศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชาวเขา |
| 44 | อาลีนา อาดัม | แนวทางการพัฒนาการให้สินเชื่อของธนาคารในเขตพื้นที่ยากจน : ศึกษากรณีกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร อำเภอเมือง |
| 45 | ฤทัยวรรณ ศุภเกษตร | การศึกษาสภาวะความยากจนของชุมชนทะเลน้อย |
| 46 | กิตติศักดิ์ แป้นงาม | ผลกระทบของโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน |
| 47 | ราตรี มะโหฐาน | การสำรวจปัญหาโครงการอาชีวศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความ ยากจนในชนบทของวิทยาลัยเกษตรกรรมในเขตภาคกลาง |
| 48 | สุเทพ พันประสิทธิ์ | ปัญหาความยากจนของบุคคลและครัวเรือนในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร |
| 49 | นิรันดร์ ชินรักษ์บำรุง | การศึกษาผลกระทบของกิจการที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนและไม่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน |
| 50 | เดชรัต สุขกำเนิด | การวิเคราะห์องค์ประกอบของการกระจายรายได้ ของครัวเรือนประมงชายฝั่ง |
| 51 | สมชาย กรุสวนสมบัติ | ยุทธศาสตร์การกระจายรายได้สู่ชนบท |
| 52 | เทียนชัย มักเที่ยงตรง | การวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติของการกระจายรายได้ในภาคเกษตร-กรรม ภายใต้ระบบการเชื่อมโยงระหว่างจุลภาคกับมหาภาค |
| 53 | วีณา เทพช่วยสุข | การกระจายรายได้ของครัวเรือนในประเทศไทยในช่วง พ.ศ.2529-2535 |
| 54 | อิศรา ศาสนติศาสน์ | การประมาณค่าอุปสงค์ของผู้บริโภค ค่าผู้ใหญ่สมมูลย์และการกระจายรายได้ในประเทศไทย พ.ศ.2531 , 2533 และ 2535 |
| 55 | จิระศักดิ์ พูนผล | อุตสาหกรรมรับช่วงการผลิตกับการกระจายรายได้สู่ชนบท |

DPU

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย/ หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 56 | อุษาศรี เขียวระยับ | ผลกระทบของภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาที่มีต่อการกระจายรายได้ในประเทศไทย |
| 57 | สุนทร ฉายเหมือนวงศ์ | การพัฒนาศักยภาพให้แก่ทรัพยากรมนุษย์ระดับล่างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อแก้ภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ |
| 58 | วิริยา โชคมหาสิน | การวิเคราะห์การกระจายรายได้ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พ.ศ.2529-2535 |
| 59 | อินทนน เบญจกุล | การกระจายรายได้ของครัวเรือนเขตชนบทในจังหวัดนครราชสีมา |
| 60 | ชัชดากร ธีรสุจิ | การวิเคราะห์การกระจายได้ของครัวเรือนเกษตรที่ทำนาภายใต้สภาพแวดล้อมการผลิตที่แตกต่างกัน : กรณีศึกษา 6 หมู่บ้าน |
| 61 | จำเริญ จิรนิชกุล | การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลกระทบของนโยบายการคลัง ต่อการกระจายรายได้ของประเทศไทย ในปี พ.ศ.2531 และปี 2537 |
| 62 | กรองทิพย์ ศรีนวลจันทร์ | การวิเคราะห์การกระจายรายได้และองค์ประกอบของรายได้ของครัวเรือนเกษตรในจังหวัดนครราชสีม |
| 63 | เพียงจันทร์ ลิขิตเอกราช | การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว : กรณีศึกษางานมหกรรมไม้ดอกไม้ประดับในจังหวัดเชียงใหม่ |
| 64 | ทวี ถาวโร | การสร้างงานและการกระจายรายได้ของหมอลำ |
| 65 | สมพร อิศวิลานนท์ | การกระจายรายได้และภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตร |
| 66 | พิมลวรรณ ลาภยงยศ | การกระจายรายได้ที่เกิดจากท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่น : กรณีศึกษาเกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด |
| 67 | นาถวดี กรัยวิเชียร | การวิเคราะห์ผลของการใช้จ่ายทางด้านแผนงานพัฒนาชนบทของรัฐบาลต่อการกระจายรายได้ของครัวเรือนในชนบท |
| 68 | บุญศักดิ์ กำแหงฤทธิรงค์ | ปัญหาการพัฒนาประเทศภายใต้กรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 : ศึกษาเฉพาะกรณีการกระจาย รายได้ |
| 69 | ภัสสร ลิมานนท์ | โครงการศึกษาลักษณะด้านประชากรและพฤติกรรมของสตรีขายบริการทางเพศ : การศึกษาเฉพาะกรณี |
| 70 | ชำนาญ จันทร์เรือง | บทบาทของทางราชการในการแก้ไขปัญหาโสเภณี : กรณีศึกษาเปรียบเทียบจังหวัดพะเยาและจังหวัดเชียงราย |
| 71 | บุญชู โรจนเสถียร | ปัญหาพื้นฐานของชาติต้องแก้ไข |

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย/ หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 72 | อนุสรณ์ ศรีแก้ว | ปัญหาสังคมในภาพยนตร์ของ ม.จ.ชาตรีเฉลิม ยุคล |
| 73 | ฉวัลย์ วรเทพพุฒิพงษ์ | แนวโน้มและปัญหาที่สำคัญทางสังคมใน 5-10 ปีข้างหน้ากับการเตรียมการจัดองค์การและระบบบริหารเพื่อให้สอดคล้องกับแนวและปัญหาในอนาคต |
| 74 | สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ | สังคมไทย |
| 75 | นฤมล นิตยจินต์ | เจ้ามือหวยใต้ดิน : ศึกษาเฉพาะกรณีอิทธิพลทางการเมือง |
| 76 | วิพัฒน์ วิมลเศรษฐ | การผนึกกำลังองค์กรภาครัฐและเอกชนในการแก้ไขปัญาและเสริมสร้างความมั่งคงทางสังคม |
| 77 | คมกฤช พัฒน์พงศ์พานิช | การนำมาตรการบำบัดรักษาเป็นกลยุทธ์ในการปราบปรามการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน เพื่อความมั่นคงของชาติ : ศึกษาเฉพาะกรณีเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี |
| 78 | ขรัณยา นิตย์สุวรรณ | ทัศนะของนักวิชาการต่อปัญหาการทารุณกรรมเด็กในสังคมไทย |
| 79 | ชวลิต ยดมณี | ความสัมพันธ์ของการติดยาเสพติด กับการก่ออาชญากรรม |
| 80 | ประมณี ตันติสุวิชวงษ์ | ความพร้อมในการป้องกันอาชญากรรม ของประชาชนผู้พักอาศัย ในชุมชนหมู่บ้านจัดสรร เขตกรุงเทพมหานคร |
| 81 | วรพล มะกล่ำทอง | การรับผู้อพยพลี้ภัยจากกัมพูชากับปัญหาอาชญากรรมบริเวณพื้นที่ชายแดน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอพระยา จังหวัดสระแก้ว ระหว่าง พ.ศ.2533-2537 |
| 82 | สมาน สยุมภูรุจินันท์ | ปัญหาสังคม สุขภาพอนามัย และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเจ็บ-ป่วยของกรรมกรก่อสร้าง ในเขตกรุงเทพมหานครชั้นนอก |
| 83 | พิทักษ์ เอมสวัสดิ์ | ปัญหาทางสังคม สุขภาพอนามัย และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อภาวะการเจ็บป่วยของกรรมกรก่อสร้างในเขต |
| 84 | วิจารณ์ ไชยนันทน์ | โครงการภาครัฐกับการแก้ปัญหาการเข้าสู่อาชีพขายบริการทางเพศ จังหวัดพะเยา |
| 85 | บุญเวทย์ ศรีพวงใจ | บทบาทของสำนักงานจังหวัดลำพูนในการแก้ไขปัญหาความเดือนร้อนของราษฎร |
| 86 | เกื้อ วงศ์บุญสิน | ปัญหาสังคมและสาธารณสุขของคนงานก่อสร้างในเขต เทศบาลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี |

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย/ หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 87 | วิจิตร รวิวงศ์ | สถานการณ์คนจนและการจัดการแก้ปัญหาคนจนในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ |
| 88 | ฉลองภพ สุสังกรกาญจน์ | การกระจายรายได้ภาวะความยากจนและการพัฒนาระยะยาว |

**จำนวนรายงานการศึกษาชุมชนแออัด**

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย/หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 1. | สุพล เลิศสกุลจินดา | บทบาทและหน้าที่ของประชาชนและองค์กรประชาชน ในการพัฒนาชุมชนแออัด : วิเคราะห์เชิงพฤติกรรมศาสตร์ |
| 2. | สมศักดิ์ อุปพันธ์ | ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จ ขององค์กรเพื่อการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจในชุมชนแออัด : กรณีศึกษาสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนชุมชนฟ้าใหม่ |
| 3 | มณฑิรา อินทะพันธ์ | พฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ในชุมชนแออัดเขตเมือง |
| 4 | มณเฑียร อินทร์น้อย | การแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยของเคหะแห่งชาติ : กรณีศึกษาชุมชนแออัดคลองเตย |
| 5 | อภิชาต จงพูนผล | บทบาทของนักพัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร ในการพัฒนาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมในชุมชนแออัด |
| 6 | สมควร ธนสมบูรณ์พันธุ์ | ศึกษาหนอนพยาธิในแมลงสาบจากชุมชนซอยร้อยกรองกรุงเทพมหานคร |
| 7 | ศิริพร ทองบ่อ | การศึกษาภาวะสุขภาพจิตและวิธีการเผชิญปัญหาของหัวหน้าครอบครัวในชุมชนแออัดเขตเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น |
| 8 | เกรียงศักดิ์ โลหะชาละ | ชุมชนแออัดปัญหาระดับชาติ : ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองในกระแสโลกาภิวัฒน์ |
| 9 | แก้วมาลา ปาละกูล | การทดลองใช้น้ำคั้นจากใบของต้นป่านศรนารายณ์ ( Agave ) ที่ปลูกในประเทศไทยเพื่อควบคุมลูกน้ำยุงรำคาญในชุมชนแออัด |
| 10 | อรพรรณ พนาพิทักษ์กุล | องค์ประกอบทางสถานภาพส่วนตัว ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นตัวของตัวเอง การปรับตัวทางสังคม สุขภาพจิตและสุขภาพกายของเด็กก่อนวัยรุ่นในชุมชนแออัด |

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย/หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 11 | ชนะ สันติพนารักษ์ | บทบาทของผู้พักอาศัยในชุมชนแออัดในการป้องกันอาชญา-กรรม ศึกษาเฉพาะกรณีของผู้พักอาศัยในเขตชุมชนแออัดในพื้นที่สถานีตำรวจนครบาลเตาปูน เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร |
| 12 | ทวิชวัช นครศรี | ความสามารถในการดำเนินงานของโครงการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ : กรณีศึกษาชุมชนแออัดคลองเตย |
| 13 | จรัล มานตรี | ความสัมพันธ์ของการเปิดรับความพึงพอใจในการอ่านนิตยสารประเภทอาชญากรรม กับทัศนคติต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของวัย-รุ่นในชุมชนแออัด : กรณีศึกษานิตยสาร "อาชญากรรม" และ "191" กับวัยรุ่นในชุมชนแออัดคลองเตย |
| 14 | อัจฉรา จันทนภูมมะ | ปัญหาการนำโครงการฟื้นนครของการเคหะแห่งชาติไปปฏิบัติ : ศึกษาเฉพาะกรณีการเปลี่ยนสิทธิ์เช่าซื้อของโครงการฟื้นนคร ร่มเกล้า ระยะ 2 |
| 15 | พรพิมล พวงเงิน | การศึกษาสถานการณ์โรคไข้เลือดออกในชุมชนแออัด เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร |
| 16 | พรประเสริฐ อุ่นคำ | การใช้บริการสาธารณสุขของประชาชนในชุมชนแออัด เขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี |
| 17 | สมพงษ์ ธรรมวิริยารักษ์ | สภาพการณ์ดำเนินงานของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครในแหล่งชุมชนแออัด |
| 18 | รินศิริ ทองคำ | การรับสารนิเทศจากสื่อต่างๆ เพื่อความรู้ความเข้าใจเรื่องโรคเอดส์ของบุคคลในชุมชนแออัดคลองเตย |
| 19 | ราซีด๊ะ ระเด่นอาหมัด | การนำวิธีการสหกรณ์มาปรับใช้ในการแก้ปัญหาชุมชนแออัด : ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์เคหสถานชุมชนเซ่งกี่ จำกัด |
| 20 | พรวิศิษฎ์ วรวรรณ | สายสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมและความร่วมมือกันของ ชาวบ้าน กรณีศึกษา ชุมชน ส.สุขวี กรุงเทพมหานคร |
| 21 | วัชรี เกิดพิทักษ์ | สาเหตุของการเปลี่ยนสิทธิเช่าอาคารของการเคหะแห่งชาติ : ศึกษากรณีโครงการแฟลตคลองเตย ระยะ3 |
| 22 | เมธี พยอมยงค์ | ลักษณะการขยายตัวของชุมชนแออัดในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร |
| 23 | ปราณี พนมเริงไชย | การพัฒนานโยบายเกี่ยวกับชุมชนแออัด |

DPU

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย/หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 24 | เสาวนีย์ ใจเที่ยง | การศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเคมี ป้องกันกำจัดแมลงในเคหสถาน ของประชาชนในชุมชนแออัดกุศลทอง ยานนาวา กรุงเทพมหานคร |
| 25 | อุทุมพร ถิระธรรม | การยอมรับบทบาทอาสาสมัครสาธารณสุข ของประชาชน ในกรุงเทพมหานคร |
| 26 | ณัฐจิรา รุจิตระการโชติกุล | ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความตั้งใจย้ายถิ่น กลับภูมิลำเนาเดิม ของประชาชนชุมชนแออัด ในกรุงเทพมหานคร |
| 27 | สุกัญญา ถมยา | ความแปลกแยกของคนในชุมชนแออัด กับการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนวังโสม กรุงเทพมหานคร |
| 28 | วิรัช สำราญราษฎร์ | วิเคราะห์กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ของการเคหะแห่งชาติ ที่ เกี่ยวกับการพิจารณาสิทธิ์ โครงการจัดหาที่อยู่ใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการฟื้นนครร่มเกล้า 2 |
| 29 | สุวมา เนาว์สูงเนิน | ปัจจัยที่มีผลต่อการค้างชำระค่าเช่าซื้อ โครงการจัดหาที่อยู่ใหม่ : ศึกษากรณีโครงการฟื้นนครร่มเกล้า 3 |
| 30 | ดวงสมร กิตติโสภณพันธุ์ | การศึกษาความต้องการมีส่วนร่วม และความสอดคล้องกัน ของการจัดลำดับความสำคัญขององค์ประกอบสาธารณสุขมูลฐานในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา 2 ชุมชนแออัด |
| 31 | ลำเภา อุปการกุล | ความรู้เรื่องการหมดประจำเดือนและประสบการณ์ดูแลตนเองของหญิงวัยหมดประจำเดือนในชุมชนแออัด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น |
| 32 | ชมชื่น จันทรสมบูรณ์ | การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับชุมชนแออัดริมคลองในกรุงเทพมหานคร |
| 33 | อนิรุทธ คัมภ์ทวี | การศึกษาความต้องการเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนของประชาชนในชุมชนแออัด เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร |
| 34 | วิชัย วิรัตกพันธ์ | การศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดหาพื้นที่รองรับการรื้อย้ายชุมชนผู้มีรายได้น้อย ในกรุงเทพมหานคร |
| 35 | บุญชู เวทโอสก | การประเมินผลการรื้อย้ายชุมชนแออัดในเมืองสู่ชานเมือง : กรณีศึกษาชุมชนอ่อนนุช |
| 36 | อายุวัฒน์ จุนสมพิศศิริ | สื่อบุคคลกับแนวทางแก้ไขพฤติกรรมการใช้ยาลดไข้ แก้ปวดไม่ถูกต้องในชุมชนแออัด |

DPU

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย/หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 37 | รัชนีกร เย็นเยือก | ผลการดำเนินกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่กรุงเทพมหานครให้การสนับสนุน : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศูนย์ที่ตั้งอยู่ในชุมชนแออัดกับชุมชนชานเมือง |
| 38 | กรึ่งแก้ว เลาบุญเสถียร | ทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนแออัดคลองเตยที่มีต่อขยะบรรจุภัณฑ์เครื่องดื่ม |
| 39 | วีรวรรณ เพ่งจินดา | ทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนในการพัฒนาตามนโยบายการพัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร |
| 40 | ณัฐจิรา รุจิตระการโชติกุล | ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของประชาชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร |
| 41 | วาริณี ธนัฐธีรกุล | ความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพเด็ก 3-5 ปี กับบทบาทการเลี้ยงดูเด็กในแหล่งชุมชนแออัด เขตเทศบาลเมือง จังหวัดขอนแก่น |
| 42 | อรวรรณ สุทธางกูล | คุณภาพชีวิตและความมั่นคงในที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัด |
| 43 | วราภรณ์ ประสาทกุล | การส่งเสริมอาชีพสำหรับประชาชนที่อาศัยในชุมชนแออัด |
| 44 | สาธินี เริงศาสตร์ | ปัญหาและความต้องการด้านการเรียน สังคม และส่วนตัวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร เขตชุมชนแออัดคลองเตย |
| 45 | อารีย์ ปันโพธิ์ | การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานเรื่องโรคเอดส์ในชุมชนแออัด จังหวัดเชียงใหม่ |
| 46 | นิลวรรณ ศิริอังกูล | สุขภาพจิตของนักเรียนในชุมชนแออัดเขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร |
| 47 | วิสุทธิ์ พานิชกุล | ผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตแม่ เด็กและคนชราในชุมชนแออัดกรุงเทพมหานคร : เขตยานาวา สาธร บางคอแหลม ชนบุรี คลองสาน |
| 48 | สิริพร สมบูรณ์บูรณะ | วิถีชีวิตคนใน "ชุมชนชายขอบ" ของสังคมเมือง : กรณีศึกษาคนคุ้ยขยะในชุมชนกองขยะชานเมือง |
| 49 | วันชัย ธนะวังน้อย | คุณภาพชีวิตของชาวชุมชนแออัดในเขตจังหวัดปทุมธานี |
| 50 | อคิน รพีพัฒน์ | ชุมชนแออัด : องค์ความรู้กับความเป็นจริง |
| 51 | กัณหา เกียรติสุต | ประสิทธิผลการดำเนินงานของแม่บ้านอาสาสมัครในการป้องกันโรคอุจจาระร่วงของเด็กก่อนวัยเรียนในชุมชนแออัด จังหวัดขอนแก่น |

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย/หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 52 | ชิดา มีศิริ | การศึกษาความว้าเหว่ของผู้สูงอายุในชุมชนแออัด ในเขต เทศบาล เมืองสุรินทร์ |
| 53 | สุศักดิ์ ปรักก่มะกุล | การศึกษาระดับความสนใจในการป้องกันอาชญากรรมของผู้อาศัย ในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร |
| 54 | ประชา ตังควัฒนา | แบบแผนการย้ายถิ่นของผู้อาศัยในชุมชนแออัดกรุงเทพมหานคร |
| 55 | สุนันทา กิจสุวรรณ | การใช้โครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถภาพผู้ดูแลเด็ก ในศูนย์เด็กปฐมวัย ในชุมชนแออัด กรุงเทพมหานคร |
| 56 | เพชรา อินทรพาณิช | ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ภาวะสุขภาพการสนับสนุนทางสังคมกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในเขต ชุมชนแออัด เขตเทศบาล เมืองอุดรธานี |
| 57 | ภาษิณี ไชรยกาญจน์ | ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา เยาวชนของเยาวชนในชุมชนหัวรถจักรตึกแดง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร |
| 58 | พิมพ์ใจ ศิริสาคร | ผลการใช้วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ตามแนวคิดของ เปาโล แฟร์ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง "ชีวิตครอบ-ครัวที่มีคุณภาพ" ของเยาวชนในชุมชนแออัด |
| 59 | เยาวลักษณ์ หาญวชิรพงศ์ | ปัจจัยที่มีต่อระดับพัฒนาการด้านนิสัยส่วนบุคคลและสังคมของเด็กก่อนวัยเรียน ในสถานเลี้ยงเด็กกลางวัน เขตชุมชนแออัด กรุงเทพมหานคร |
| 60 | แตงอ่อน มั่นใจตน | ระบบสินเชื่อในชุมชนแออัด |
| 61 | อารีย์พันธ์ ขนายกลาง | คุณค่าของบุตรของสตรีในสังคม |
| 62 | สารี อ๋องสมหวัง | พลวัตรและผลกระทบของการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเทพประทาน (พระรามสี่) แขวงคลองเตย เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร |
| 63 | ศิริโรจน์ ชาวปากน้ำ | การศึกษาและวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง การควบคุมการใช้ที่ดินและอาคารสำหรับพัฒนา ชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร |
| 64 | กรกช ปริศวงศ์ | การรื้อย้ายชุมชนแออัดคลองเตยระยะที่ 3 : กรณีศึกษาชุมชนวัชรพล รามอินทรา |

DPU

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย/หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 65 | ประภาสี สุขทรรศนีย์ | ลักษณะการใช้ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้สารเสพติดของวัยรุ่น ศึกษาเฉพาะเขตชุมชนแออัดคลองเตย |
| 66 | ศิริโรจน์ ชาวปากน้ำ | พฤติกรรมการเล่นแชร์ของประชาชนในชุมชนแออัด : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแออัดวัดสร้อยทอง |
| 67 | ชรินทร์ นาคสุข | การระดมทรัพยากรเพื่อที่อยู่อาศัยของผู้อยู่อาศัยในโครงการฟื้นนคร |
| 68 | คณะสาธารณสุขศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล | ชุมชนเขตเมือง |
| 69 | อุบล สืบขุบล | ปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัย :ศึกษากรณีการตั้งถิ่นฐานใหญ่ของผู้มีรายได้น้อย โครงการฟื้นนครบางบัว กรุงเทพมหานคร |
| 70 | สุพล เลิศสกุลจินดา | บทบาทและหน้าที่ของประชาชนและองค์กรประชาชนในการพัฒนาชุมชนแออัด : วิเคราะห์เชิงพฤติกรรมศาสตร์ |
| 71 | ไทรงาน แก้วสถิตย์ และ กรแก้ว ไกรเพชร์ | สรุปผลโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแก้ไขปัญหาชุมชนบุกรุกพัฒนาบ่อนไก่ |
| 72 | ชินชัย ชี้เจริญ | การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสังคมสงเคราะห์ชุมชน : ผลกระทบจากการแบ่งชนชั้นบุคคลในชุมชนแออัด กรณีศึกษาซอยอินทราพระ 10 เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร |
| 73 | ดวงสมร กิตติโสภณพันธ์ | การศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมและความสอดคล้องกันของการขัดลำดับความสำคัญขององค์ประกอบสาธารณสุขมูลฐานในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา 3 ชุมชนแออัด |
| 74 | เรืองศิริ หิรัญชุณหะ | ชีวิตการสื่อสารของประชาชนในชุมชนแออัดศึกษาเฉพาะกรณี : ชุมชนโรงหมู แขวงกล้วยน้ำไท เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร |
| 75 | จุฑาภรณ์ เอื้อละพันธุ์ | พฤติกรรมการรับข่าวสารการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชุมชนเป้าหมายของกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตดุสิต เขตสัมพันธวงศ์ เขตบางกอกน้อย และเขตหนองจอก |
| 76 | เบญจมาศ สวนศิลป์พงศ์ | โครงสร้างอำนาจในชุมชน : ศึกษากรณีการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนแออัดทางรถไฟ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร |
| 77 | พรรณี ประจวบเหมาะ | การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาในชุมชนแออัด และชุมชนชานเมือง |

| ที่ | ชื่อผู้วิจัย/หน่วยงาน | เรื่อง |
|---|---|---|
| 78 | จตุรงค์ ผ่องสำเภก | ภาวะผู้นำและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในชุมชนแออัดกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแออัดในเขตเลือกตั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร |
| 79 | อรทัย อาจอ่ำ | ชุมชนเซ่งกี่ : วิถีชีวิตและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเอง |
| 80 | สมศักดิ์ อุปพันธ์ | ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์กร เพื่อการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจในชุมชนแออัด : กรณีศึกษาสหกรณ์เครดิตยูเนียนชุมชนฟ้าใหม่ |
| 81 | พรรณทิพย์ เพชรมาก และคณะ | กลุ่มออมทรัพย์และกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยคนจนในเมือง : ประสบการณ์การทำงานจากองค์การนานาชาติเพื่อร่วมพัฒนา |
| 82 | อรทัย อาจอ่ำ และ โรเช่ ชีกาล | การวิจัยและพัฒนาความจำเป็นพื้นฐานในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง : กรณีชุมชนวัดช่องลม |
| 83 | กฤตยา อาชวนิจกุล | การประเมินโครงการอาสาพัฒนาชุมชนแหล่งเสื่อมโทรม กรุงเทพมหานค<br>ร มหาวิทยาลัยมหิดล ระยะที่ 1 เมษายน-กันยายน 2524 |
| 84 | นงเยาว์ เพียรทรัพย์ | การศึกษาการจัดการด้านปรับปรุงชุมชนแออัด ในเขตกรุงเทพมหานคร ของการเคหะแห่งชาติ |
| 85 | อรพินท์ บุนนาค และ คณะ | ผลกระทบของโครงการสาธารณสุขมูลฐานต่อชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร |
| 86 | ปรานี สัตยประกอบ | การศึกษาทัศนคติของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานเยาวชนนอกระบบโรงเรียนต่อการประสานงานศึกษาในพื้นที่สลัมคลองเตย |
| 87 | ปรานี พนมเริงไชย | การพัฒนานโยบายเกี่ยวกับชุมชนแออัด |
| 88 | ผุสดี เยี่ยมสวัสดิ์ | บทบาทของเจ้าหน้าที่องค์การพัฒนาเอกชนในการให้สิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาชุมชนในโครงการจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ ในเขตกรุงเทพมหานคร |
| 89 | อดิน รพีพัฒน์ | วิวัฒนาการของชุมชนแออัดและองค์กรชุมชนแออัดในเมือง |

**ตารางสัดส่วนคนจนจำแนกตามภูมิภาค**

| ปี | กลาง | เหนือ | ตะวันออกเฉียงเหนือ | ใต้ | กรุงเทพมหานคร |
|---|---|---|---|---|---|
| 2531 | 26.6 | 32.0 | 48.4 | 32.5 | 6.1 |
| 2533 | 22.3 | 23.2 | 43.1 | 27.6 | 3.5 |
| 2535 | 13.3 | 22.6 | 39.9 | 19.7 | 1.9 |
| 2537 | 9.2 | 13.2 | 28.6 | 17.3 | 0.9 |
| 2539 | 6.3 | 11.2 | 19.4 | 11.5 | 0.6 |
| 2541 | 7.6 | 9.1 | 24.0 | 14.6 | 0.6 |

**ตารางจำนวนคนจน จำแนกตามอาชีพ พ.ศ.2537 - พ.ศ.2541**

| อาชีพ | จำนวน (ล้านคน) | | | สัดส่วน (%) | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | 2537 | 2539 | 2541 | 2537 | 2539 | 2541 |
| 1. เกษตรกร | 5.02 | 4.02 | 4.41 | 52.0 | 58.7 | 55.4 |
| 1.1 เจ้าของที่ดิน | 4.38 | 3.47 | 3.7 | 45.4 | 50.7 | 46.5 |
| 1.2 ผู้เช่าที่ดิน | 0.64 | 0.55 | 0.71 | 6.6 | 8.0 | 8.9 |
| 2. คนงานเกษตร | 1.25 | 0.86 | 1.14 | 13.0 | 12.6 | 14.3 |
| 3. ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิต | 0.9 | 0.73 | 0.75 | 9.3 | 10.7 | 9.4 |
| 4. เสมียน / พนักงาน | 0.2 | 0.11 | 0.19 | 2.1 | 1.6 | 2.4 |
| 5. อาชีพอื่น ๆ | 2.28 | 0.12 | 1.46 | 23.6 | 16.4 | 18.4 |
| **รวม** | **9.65** | **6.84** | **7.95** | **100** | **100** | **100** |

ที่มา : กองประเมินผลการพัฒนา

DRAFT

**ตารางความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ในประเทศไทย**

| ปี | ดัชนีจีนิ | ควินไทล์ที่ 1 | ควินไทล์ที่ 2 | ควินไทล์ที่ 3 | ควินไทล์ที่ 4 | ควินไทล์ที่ 5 |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 2531 | 48.5 | 4.6 | 8.1 | 12.5 | 20.7 | 54.2 |
| 2533 | 52.4 | 4.2 | 7.3 | 11.5 | 19.2 | 57.8 |
| 2535 | 53.6 | 3.9 | 7.0 | 11.1 | 19.0 | 59.0 |
| 2537 | 53.7 | 4.0 | 7.2 | 11.6 | 19.9 | 56.7 |
| 2539 | 51.5 | 4.2 | 7.5 | 11.8 | 19.9 | 56.7 |
| 2541 | 51.1 | 4.2 | 7.6 | 11.9 | 19.8 | 56.5 |

ที่มา : ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน

: ประมวลผลโดยกองประเมินผลการพัฒนา สศช.

**คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ชุดปัจจุบัน**

| | | |
|---|---|---|
| นายสิปปนนท์ | เกตุทัต | ประธานกรรมการ |
| นายพนัส | สิมะเสถียร | กรรมการ |
| นายแพทย์จรัส | สุวรรณเวลา | กรรมการ |
| นายแพทย์ประเวศ | วะสี | กรรมการ |
| นายพารณ | อิศรเสนา ณ อยุธยา | กรรมการ |
| นายฉลองภพ | สุสังกร์กาญจน์ | กรรมการ |
| นายเกษม | สนิทวงศ์ ณ อยุธยา | กรรมการ |
| นายโอฬาร | ไชยประวัติ | กรรมการ |
| นายโฆสิต | ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ | กรรมการ |
| นายชัยวัฒน์ | วงศ์วัฒนศานต์ | กรรมการ |
| เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน | | กรรมการ |
| ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ | | กรรมการ |
| ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง | | กรรมการ |
| ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย | | กรรมการ |
| เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ | | กรรมการ |

DPU

การปฏิบัติงานของ สศช.ทั้งในด้านการจัดทำแผนพัฒนาฯตลอดจนการวิเคราะห์และพิจารณาแผนงาน/โครงการนั้นได้มีการดำเนินการดังนี้

1.การจัดทำแผนพัฒนาฯสศช.จะเป็นผู้ประสานงานและปรึกษาหารือกับกระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานต่างๆทั้งภาคเอกชน สถาบันการศึกษา องค์การพัฒนาเอกชนอย่างใกล้ชิด

2.การวิเคราะห์และพิจารณาแผนงาน/โครงการ สศช.เป็นเพียงผู้จัดทำข้อคิดเห็นและข้อพิจารณาต่างๆ

3.ผลการปฏิบัติงานทั้งด้านการจัดทำแผนพัฒนาฯและการวิเคราะห์แผนงาน/โครงการจะต้องเสนอให้คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพิจารณากลั่นกรองก่อนนำเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาในขั้นสุดท้าย ผลการพิจารณาเป็นประการใดขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของคณะ- รัฐมนตรี ในการบริหารสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีเลขาธิการฯเป็นหัวหน้าสำนักงานฯ พร้อมทั้งมีผู้ทรงคุณวุฒิ (ระดับ 11) 1 ท่าน รองเลขาธิการฯ 6 ท่าน ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนงาน 3 ท่าน ผู้ช่วยเลขาธิการฯ 4 ท่าน เป็นผู้ควบคุมดูแลการปฏิบัติราชการของสำนักงานฯ และนับตั้งแต่มีการจัดตั้งสำนักงานฯเป็นต้นมา มีผู้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการฯ ดังต่อไปนี้

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | นายสุนทร | หงส์ลดารมภ์ | (พ.ศ. 2493-2499) |
| 2. | นายฉลอง | ปึงตระกูล | (พ.ศ. 2499-2506) |
| 3. | นายประหยัด | บุรณศิริ | (พ.ศ. 2506-2513) |
| 4. | นายเรณู | สุวรรณสิทธิ์ | (พ.ศ. 2513-2516) |
| 5. | นายเสนาะ | อูนากูล | (พ.ศ. 2516-2518) |
| 6. | นายกฤช | สมบัติสิริ | (พ.ศ. 2518-2523) |
| 7. | นายเสนาะ | อูนากูล | (พ.ศ. 2523-2532) |
| 8. | นายพิสิฏฐ | ภัคเกษม | (พ.ศ. 2532-2537) |
| 9. | นายสุเมธ | ตันติเวชกุล | (พ.ศ. 2537-2539) |
| 10. | นายวิรัตน์ | วัฒนศิริธรรม | (พ.ศ. 2539-2542) |
| 11. | นายสรรเสริญ | วงศ์ชะอุ่ม | (พ.ศ. 2542-ปัจจุบัน) |

DRU